

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ”

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι΄

ΤΕΥΧ.
76 - 77

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ -
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1983

Γραφεία: Ὁδὸς Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143
Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783

ΣΩΣΤΕ ΤΟΝ ΚΑΛΑΜΑ!

ΑΘΗΝΑ 1983

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 76 - 77	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1983	Γραφεία: 'Οδός Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143 Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783
---------	------------------	----------------------------------	---

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΔΡΥΣΙΣ 1906 · ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ 1934
ΕΙΣΔΟΧΗ "ΦΙΛΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ". 1976
ΟΔΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7 · ΑΘΗΝΑΙ Τ. 143
ΤΗΛ. 3621.651 — 6599.783

INX 28
ΠΡΑΞΗΝ

ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία» ὀργανώνει τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1983, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7.30 μ.μ. εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Ἐλευθερίου Βενιζέλου 22 — Ὀμήρου, τὴν τρίτην κατὰ σειράν πνευματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς περιόδου 1982—83.

Κατ' αὐτὴν, μετ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου θὰ ὀμιλήσῃ ὁ κ. Β α γ γ έ λ η ς Σ κ ο υ θ α ρ ᾶ ς, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μὲ θέμα :

Ἄ ἡ π ε ι ρ ῶ τ η ς Δ ᾶ σ κ α λ ο ς τ ο ῦ Γ έ ν ο υ ς Ν ε ὀ φ υ τ ο ς Δ ο ῦ κ α ς κ α ἰ ο ἰ ἰ δ έ ε ς τ ο υ .

Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ τιμῆσετε τὴν Ἡπειρωτικὴν ἐκδήλωσιν μὲ τὴν παρουσίαν σας.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ.

Ἄ Ὁ Πρόεδρος
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ἄ Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΣΤΑΘ. Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

Ἄ Ὁ Κοσμήτωρ
ΕΥΘ. ΝΙΚΟΥ

Βαγγέλης Σκουβαράς

Γεννήθηκε στο χωριό Βαρνάβα της Ἀττικής τὸ 1921. Μετὰ τὶς γυμνασιακὲς σπουδὲς τοῦ ἐφοίτησε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Σχολῆς. Πτυχιούχος ἐπίσης τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μὲ κρατικὴ ὑποτροφία ἔκαμε εὐρύτερες σπουδὲς στὴν Εὐρώπη. Ὑπηρέτησε σὰν Φιλολόγος γυμνασιακὸς Καθηγητὴς στὸν Εὐδηλο Ἰκαρίας, Ζαγορὰ τοῦ Πηλίου, Μουζάκι καὶ Βόλο Θεσσαλίας, στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ. Ἀπὸ τὸ 1963 ὑπηρέτησε μὲ ἀπόσπαση σὰν συντάκτης στὸ Μεσαιωνικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀπὸ νωρὶς ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συστηματικὴ σπουδὴ τῆς Παλαιογραφίας, τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, Γλώσσας καὶ Ἱστορίας.

Ἀσχολήθηκε καὶ μελέτησε ἰδιαί-

τερα Ἀρχεῖα καὶ παλαιῆς ἱστορικῆς βιβλιοθηκῆς τῶν τόπων, πού ὑπηρέτησε, ὅπως τῆς Ζαγορᾶς καὶ τῶν Μηλεῶν τοῦ Πηλίου, τῆς Μονῆς Ὀλυμπιώτισσης Ἐλασσόνας, τῆς Τσαριτσάνης, στὸ Τμῆμα Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, καὶ τὶς Μοναστηριακὲς Βιβλιοθηκῆς Μετεώρων καὶ Μονῆς Δουσίκου.

Τῆς ἀνεξάντλητης αὐτῆς ἀρχειακῆς ἔρευνάς τοῦ πλούσιοι ἦταν οἱ καρποὶ μὲ παρουσίαση προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπὸ τὸν ἀκάματον ἐρευνητὴ Βαγγέλη Σκουβαρά, πάνω σὲ θέματα τῆς ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Εἴκοσι τρεῖς μελέτες αὐτοτελεῖς ἐδημοσίευσεν καὶ ὑπερδιακόσια μελετήματα καὶ ἄρθρα σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες. Ὑπηρετεῖ σήμερα ὡς Καθηγητὴς τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 76 - 77	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1983	Γραφεία: 'Οδός Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143 Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783
---------	------------------	----------------------------------	---

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΣΙΣ 1906 - ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ 1934

ΕΙΣΔΟΧΗ "ΦΙΛΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ." 1976

ΟΔΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7 - ΑΘΗΝΑΙ Τ. 143

ΤΗΛ. 3621.651 — 6599.783

ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία» ὀργανώνει τὴν 16ην Φεβρουαρίου 1983. ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7.30 μ.μ. εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, Ἐλευθερίου Βενιζέλου 22 — Ὀμήρου, τὴν τετάρτη κατὰ σειράν ἐκδήλωσιν τῆς περιόδου 1982—83.

Κατ' αὐτήν, μετ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου θὰ ὀμιλήσῃ ἡ Πρόεδρος τῆς Σπηλαιολογικῆς Ἐταιρείας κυρία "Α ν ν α Π ε τ ρ ο χ ε ἰ λ ο υ με θέμα :

Τὰ Ἡπειρωτικὰ Σπήλαια καὶ ἡ Ἀνεμόιρυπα Πραμάντων.

Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ τιμήσετε τὴν Ἡπειρωτικὴν ἐκδήλωσιν μετὰ τὴν παρουσίαν σας.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ.

Ὁ Πρόεδρος
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΣΤΑΘ. Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

Ὁ Κοσμήτωρ
ΕΥΘ. ΝΙΚΟΥ

"Αννα Πετροχείλου

- Είναι από τις πρώτες Έλληνίδες ορειβάτισσες - αναρριχήτριες - χιονοδρόμους.
- Παρηκολούθησε επί τρία χρόνια σπηλαιολογικά μαθήματα στη Σορβόνη Παρισίων.
- Είναι το υπ' αριθ. 2 ιδρυτικό μέλος της Έλληνικής Σπηλαιολογικής Έταιρείας.
- Υπήρξε και στο παρελθόν, Πρόεδρος της επί 15 χρόνια, Αντιπρόεδρος, Γ. Γραμματεύς.
- Είναι μόνιμος εκπρόσωπος της Ελλάδος και της ΕΣΕ, στα διεθνή και έθνικα σπηλαιολογικά συνέδρια, όπου καταθέτει πάντα αξιόλογες ανακοινώσεις και, μέλος της Διεθνούς Επιτροπής σπηλαιολογικών συνεδρίων.
- Έχει έξερευνήσει στην Ελλάδα πολλές εκατοντάδες σπήλαια — θάραθρα — και υπόγειους ποταμούς.
- Όλα τὰ αξιοποιημένα τουριστι-

κά σπήλαια στην Ελλάδα είναι έργο της.

- Στην Ευρώπη έχει επισκεφθή τὰ μεγαλύτερα σπήλαια — θάραθρα και υπόγειους ποταμούς.
- Το ρεκόρ της είναι τὸ σπήλαιο «Τάνταλ - Χόλε» τῆς Αὐστρίας, με μήκος 8.600 μ. και βάθος 400 μ., με δυὸ διανυκτερεύσεις σὲ μήκος 6.000 μ. και βάθος 350 μ., με 0 θερμοκρασία και 100% ὑγρασία.

- Είναι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα πού ἀνέβηκε τὶς ψηλότερες κορυφές τοῦ Ὀλύμπου και τῶν Ἄλπεων και, ἐπισκέφθηκε τὰ μεγαλύτερα Εὐρωπαϊκά σπήλαια και υπόγειους ποταμούς.
- Ἐπίσης, ἡ πρώτη Ἑλληνίδα, πού διέσχισε τὸ «Μαῦρο Παγετῶνα» τῆς Βόρειας Σπιτσεβέργης, αναρριχήθηκε στὰ Νούνα - Τάξ και,

ἔφθασε ὡς τὴν 81η μοῖρα στὸ Βόρειο Πόλο.

— Ἀκόμη εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίδα, ποὺ κατέκτησε ἀναρρηχητικὰ τὶς κατακόρυφες ὀρθοπλαγιές τῆς Μεγάλης Σούφλας καὶ «Κάτω Ψηλὸ» Βαρδουσίων. Τὴν «Υάμπεια» (τὴ δεξιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ «Φαιδριάδες» Δελφῶν, τὸν «Κοῦκο» Παρνασσοῦ, μὲ διανυκτέρευση στὰ μισὰ τῆς διαδρομῆς, δεμένη μὲ σχοινὶ ἀσφαλισμένο μὲ καρφὶ στὸ ἄραχο κλπ.

ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

1) Χρυσὸ μετάλλιο ἀπὸ τὸ Δῆμο Ἰωαννίνων (1959) γιὰ τὸ σπήλαιο Περάματος Ἰωαννίνων.

2) Χρυσὸ μετάλλιο ἀπὸ τὴ Τσεχοσλοβακικὴ Ἀκαδημία (1973) ὡς διακριθεῖσα διεθνῶς στὴν σπηλαιολογία.

3) Χαλκὰ μετάλλια ἀπὸ τὸν Πειραϊκὸ Σύνδεσμο καὶ τὸν Φ.Σ.Πάν γιὰ τὸ πολυσχιδὲς ἔργο τῆς.

4) Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1976) γιὰ τὴν ἀξιόλογη σπηλαιολογικὴ συμβολή τῆς στὴν Ἑλλάδα.

5) Βραβεύθηκε ἐπανεπιμημένα ἀπὸ τὴν «Ἑνωσιὴ Ἑλλήνων δημοσιογράφων καὶ λογοτεχνῶν Τουρισμοῦ, γιὰ τὰ βιβλία καὶ δημοσιεύσεις τῆς.

6) Τιμητικὰ διπλώματα ἀπὸ διαφόρους φυσιολατρικοὺς Συλλόγους γιὰ τὸ ἔργο τῆς.

7) Τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Σπηλαιολογικὴ Ἑταιρεία, γιὰ τὴν

προσφορά τῆς στοὺς σκοποὺς τῆς ἐπὶ 30 χρόνια (1981).

8) Τὴν ἀνακήρυξαν ἐπίτιμο μέλος διάφοροι ἐκπολιτιστικοὶ Σύλλογοι, γιὰ τὸ προσφερθὲν ἔργο τῆς στὴν ἰδιαίτερα πατρίδα τους.

9) Τὴν ἀνακήρυξαν ἐπίτιμο Δημότη σὲ διάφορους Δήμους καὶ Κοινότητες γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ.

10) Δόθηκε τὸ ὄνομά τῆς σὲ σπηλαιόβια ζῶα «Γκρούπ Δολιχοπόδα Πετροχειλόζινα», ἀπὸ τὴ Γαλλίδα βιοσπηλαιολόγο Κα Μπουντού, στὴν ὁποία τὰ παρέδωσε γιὰ μελέτη καί, ἡ τελευταία διαπίστωση, ὅτι εἶναι νέο εἶδος δολιχοπόδου. Ὅπως εἶναι γνωστὸ οἱ μελετηταὶ δίνουν γιὰ διακριτικὸ καὶ τιμητικὰ τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ τὰ βρῆκε γιὰ πρώτη φορά, ὅπως ἡ κ. Πετροχείλου.

— Ἐπίσης ἀπὸ τὴν Κα Πετροχείλου βρέθηκε, γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἑλλάδα, δόντι σπηλαίας ἄρκτου στὸ σπήλαιο Περάματος Ἰωαννίνων τὸ 1956 καί, — ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα διαφόρων ζώων — καὶ ἀπολιθωμένα κόπρانا (κοπρόλιθοι) σαρκόθωρων, στὸ σπήλαιο «Κόκκινες Πέτρες» Πετραλώνων Χαλκιδικῆς τὸ 1963.

— Ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἴδια βρέθηκαν, γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἑλλάδα ἀνθρώπινα κρανία μὲ χαμαιμετωπία, στὸ σπήλαιο «Ἀλεπότρυπα» Δυροῦ Λακωνίας, ποὺ ἀνήκουν σὲ πρωτόγονους ἀνθρώπους, ὅπως ἐπίσης καὶ βραχογραφίες στὸ ἴδιο σπήλαιο, ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους κλπ. κλπ.

Σώστε τὸν Καλαμᾶ!

Τοῦ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ,

Ληξιαρχικὴ πράξη τοῦ θανάτου του;

Ἀπὸ τὰ ἀντιφατικὰ τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ Καλαμᾶ γνωστοῦ στοὺς παλιότερους Ἕλληνες ἀπὸ τὶς διεθνεῖς συζητήσεις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου σὰν ὄριο τῆς Ἑλλάδος στὰ βορειοδυτικὰ τῆς καὶ στοὺς νεώτερους Ἕλληνες σὰν ἱστορικὸς ὑδάτινος φράχτης τοῦ Ἑλληνοἰταλικοῦ πολέμου.

Καὶ τὸ πρόβλημα δημιουργήθηκε ἀπὸ τὰ λύματα τῶν Ἰωαννίνων πού μὲ μιὰ ἀβασάνιστη ἀπόφαση δύο μὴ ἠπειρωτῶν νομαρχῶν (Κιουπκιουλῆ Ἰωαννίνων, Φιλιππάκη Θεσπρωτίας) ἐδόθηκε ἡ λύση νὰ πέσουν στὸν Καλαμᾶ. Ἔτσι ὁ Καλαμᾶς κινδυνεύει νὰ γίνῃ ὁ Κηφισὸς τῆς ἠπειροῦ καὶ ἔναυσμα πολέμου τῶν ἠπειρωτῶν, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Στυλ. Τζοβάρης, πού ἐδῶ καὶ 2500 χρόνια τὰ ἠπειρωτικὰ φύλα Χάονες, Θεσπρωτοί, Μολοσοὶ πολεμοῦσαν μεταξύ τους.

Τὸ ὄλο ζήτημα πῶς γεννήθηκε καὶ σὲ ποιό σημεῖο βρίσκεται σήμερα ἔχει κωδικοποιήσει ὁ πατριώτης Χρυσόστομος Λαμπρίδης, ὁ ἀναδημιουργὸς τοῦ Πολυδρόσου, παραποτάμιου κι αὐτοῦ χωριοῦ τῆς Θεσπρωτίας, σ' ἓνα τόμο μὲ τὸν τί-

τλο «Ἡ Λευκὴ Βίβλος τοῦ Καλαμᾶ» — ἐγὼ θὰ τὴν ἔλεγα «Μαύρη». — Ἐκεῖ ἐκθέτονται οἱ ἐνέργειες πού ἔχει κάνει πρὸς τὶς Ἀρχές ἀπὸ τὸ 1975, ἐποχὴ πού ἀνακινήθηκε τὸ ζήτημα ὡς τὰ σήμερα.

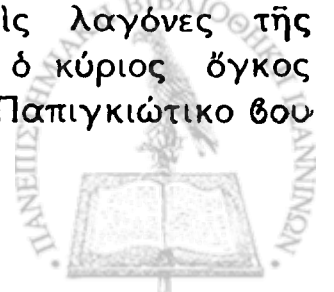
Ὡστόσο τὸ ἔργο ἀποχετεύσεως τῶν λυμάτων τῶν Ἰωαννίνων στὸν Καλαμᾶ φαίνεται νὰ συνεχίζεται μὲ τὴν ἀνέγερση «Σταθμοῦ Βιολογικοῦ Καθαρισμοῦ», πού μᾶς λένε ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι τέτοιο, ὥστε... νὰ πίνωνται!

Ὁ λαὸς μας ὅμως πρὸ τῶν βιολογικῶν αὐτῶν ἐξελίξεων ἔχει γνωματεύσει πῶς «Τὰ... ὅσο τ' ἀνακατεύεις τόσο θρωμᾶνε»!

Ἡ εἰρωνεῖα τῆς τύχης εἶναι πῶς τὸ ζήτημα βρίσκεται ἐν ἐξελίξει στὶς ἡμέρες μας, πού ἀφοῦ μεταβάλαμε τὶς ἀκτές μας σὲ ἀποχωρητήρια καὶ τοὺς περίγυρους τῶν ἀστικῶν κέντρων σὲ σκουπιδοτόπους διανύομε μιὰ περίοδο περιβαλλοντολογικῆς ὑστερίας. Νὰ σώσουμε τὸ περιβάλλον!

Ἡ ταυτότητα τοῦ Καλαμᾶ

Ὁ πολύκρονος Καλαμᾶς ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ «λεκάνη ἀπορροῆς» πού βρίσκεται στὶς λαγόνες τῆς Πίνδου, ἐκεῖ πού ὁ κύριος ὄγκος τῆς χωρίζεται σὲ Παπιγκιώτικο βου-

νὸ (Τύμφη) καὶ σὲ Νεμέρτσικα, στὴν περὶοχὴ τοῦ Καλπακίου καὶ Παρακαλάμου, ποὺ ἀπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις ἀναθλύζουσι γάργαρα νερά. Ἡ κύρια πηγὴ ἀνάμεσα Δολιανῶν καὶ Προφήτη Ἡλία. Ἐνα κεφαλάρη εἰσβάλλει ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Βελλᾶς. Τὸ ποτάμι τοῦ Γορμουῦ μὲ νερὰ τῆς Νεμέρτσικας ἀπὸ τὸ Λαχανόκαστρο καὶ τὰ Ραθένια.

Ἐκθλαστήσεις ὑδάτινες ἀπὸ τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ κινουσαν ἄλλοτε τοὺς Μύλους καὶ τὰ Μαντάνια τῆς Βελτσίστας κι ὁ θεῖος καταρράχτης ὑμημένος ἀπὸ τὸ Βύρωνα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁ πανέμορφος Καλαμᾶς, ποὺ ἀντλώντας αὐτὰ τὰ νερὰ ἀρχίζει τὸ ταξίδι του ἀπὸ τῆς χώρας τῆς Μολοττικῆς μὲ τὴ ζώνη θλαστήσεως ἀπὸ τῆς δ ω δ ω ν α ἰ α φ η γ ὀ (βελανιδιά, τσέρος κλπ. τὰ πέντε εἶδη τῆς) καὶ τὰ παλιούρια (Παλιουρή, ράμνος) γιὰ νὰ μπεῖ στῶν Θεσπρωτῶν τῆς χώρας διασχίζοντας τὰ θροισοδυτικά τῆς ὡς τὸ Ἰόνιο. Θεσπρωτία, ἢ ἄλλοτε Τσαμουργιά, (ἢ χώρα τῶν Τσαμίρ), ποὺ νομίζομε πῶς τὸ ὄνομα ἔρχεται ἀπὸ τὸ τ σ ᾶ μ ε, τ σ ᾶ μ ι ποὺ σημαίνει τὸ ξύλο τῶν κωνοφόρων πεύκων, καὶ ποὺ δείχνει τὴν πλησμονὴ φυλετικὴ καὶ τὸν τόπο τῆς φυλῆς καὶ ἄλλα ἀνάλογα Τοσκαριὰ (χώρα τῶν Τόσκων) Γκεγκαριὰ (χώρα τῶν Γκέγκηδων), χαλικαριὰ (τόπος χαλικιῶν), Λιουντζουριά, χώρα τῶν Λιόντζηδων, Μανιατουριά, Μανιάτες.

Ἡ θεωρία τῆς προέλευσης ἀπὸ τὸ Τ σ α μ ᾶ ν τ ο υ ρ ο ι τοῦ ἔρημι-

τη τοῦ Τσαμαντᾶ Δημ. Νίτσου δὲν πείθει πιά κανέναν σήμερα. Θεσπρωτία διάσπαρτη ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ σημάδια τῶν ἑλληνικῶν αἰώνων ἀπὸ ντόπιους Ἑλληνες καὶ ἀποίκους τῆς Νότιας Ἑλλάδας.

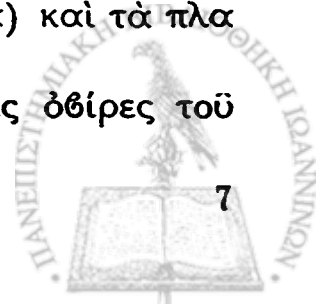
Ἐνα μερόνυχτο, μᾶς λέει ὁ εὐφάνταστος Ἀλέξιος Πάλλης στὴ «Χωρογραφία τῆς Ἠπείρου», θὰ ταξιδέψουν τὰ νερὰ τοῦ Καλαμᾶ γιὰ νὰ φτάσουν στὸ Ἰόνιο ἀπέναντι στὴ Κέρκυρα. Καὶ ἡ Κέρκυρα τὰ περιμένει πῶς καὶ τί σήμερα γιὰ νὰ ξεδιψᾷ ὕστερα ἀπὸ τὸν ὑδάτινο ὄρθρο τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὥρων.

Ποιητικῆ ἀδείας ὁ Πελοποννήσιος Ἀλφειὸς ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ὄροπέδιο τῆς Μεγαλόπολης, φτάνει στὴ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου καὶ «διὰ τοῦ πελάγους ὑπὸ γῆς τὸ ρεῖθρον ἔχων», ἔφθανε στὶς Συρακοῦσες τῆς Σικελίας κατὰ τὸ Στράβωνα γιὰ νὰ συναντήσῃ τὴν ἐρωμένη του Ἄρτεμη.

Τεχνολογικῆ ἀδείας σήμερα ὁ Καλαμᾶς μπορεῖ νὰ δροσίσει τὰ διψασμένα χεῖλη τῆς Κέρκυρας.

Ἄλλὰ ἡ νυχτόμερη πορεία τοῦ Καλαμᾶ, ἢ ὑγρὴ του ποίηση ὁμορφαίνει στὸ διάβα τῆς καὶ ραίνει μὲ εὐλογία τῆς Γῆς τῆς Θεσπρωτίας μὲ τὰ ἀνθισμένα τὴν ἀνοιξη κίτρινα μανουάλια τῶν σπάρτων, μὲ τὰ γκρενὰ ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες κουτσουπιές καὶ τὶς ἐρμίνες τῆς ἀνθισμένης ἀγράμπελης πάνω στὴν ἱερὴ φηγὸ ἢ τὸ φθινόπωρο μὲ τὰ χρώματα φλαμανδικῶν πινάκων ἀπὸ τὴ χρυσοξυλιά (τσιρμιντζέλα) καὶ τὰ πλατάνια.

Στὶς προσινογάλαζες ὀβίρες τοῦ

Καλαμᾶ καθρεφτίζεται πότε τὸ εἶδωλο τοῦ δεντρόφυτου Κασιδιάρη, πότε τῆς σκυθρωπῆς Μουργκάνας. Καὶ παιζογελοῦν καὶ χορεύουν Θεσπρωτίδες καὶ Μολοσσίδες Κυράδες τῆς Μυθολογίας μας, πού φέρουν γύρα τὸν Ἄγροδιαίτο καὶ τὸν Φιλόχορο Πάνα τοῦ Αἰσχύλου Νύμφες, Ὀρεστιάδες, Ναϊάδες, Ὑδριάδες, Πηγαῖες καὶ Κρηναῖες, Πετρῶτες καὶ Ναπαῖες, Αὐλωνιάδες καὶ Ἀμαδρυάδες, Πηγασίδες καὶ Ποταμίδες πού ὅλες τους ἔχουν μερτικό στήν ὁμορφιά πού ἀναδίνουν τὰ κρυστάλλινα νερά τοῦ Καλαμᾶ, οἱ σκιερές ὄχθες του καὶ οἱ γραφικὲς μινιατοῦρες, κοιλάδες, πού ὁ Βρεταννὸς Ποιητὴς στὸν Τσάιλντ Ἄρολντ γράφει πὼς «καὶ ἡ φημισμένη Ἀττικὴ σπάνια δείχνει τόσο τερπνὲς κοιλάδες, ὅπου ὁ περιηγητὴς βρίσκει ὅλες τὶς καλλονές, πού γι' αὐτὲς τὰ Τέμπη καυχιοῦνται».

Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ στεφανώνει μὲ τὶς χρυσὲς ἀκτίνες μιᾶς δύσης ὁ Παντοκράτορας Ἡλιος πού χάνεται πίσω ἀπὸ τὴ Μουργκάνα, πίσω ἀπ' τὰ Ἀκροκερεύνια, τὶς Ἄλπεις τῆς Χειμάρρας.

Πὼς τὸν εἶδε ὁ Ἀλέξιος Πάλλης στὴ «Χωρογραφία τῆς Ἡπείρου»

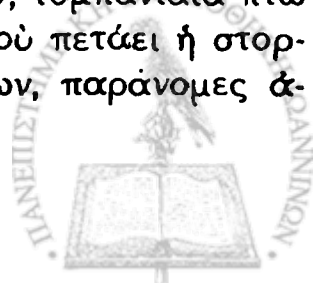
«Θύαμις (ἀρχ.) ποταμὸς τῆς Ἡπείρου. τανῶν Καλαμᾶς, ἐκβάλλων εἰς τὴν Κερρασιάν, θέσιν τῆς Θεσπρωτίας ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας. Ὁ ποταμὸς οὗτος πηγάζει παρὰ τὴν κόμηγιν τῶν Δολιανῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀφθόνων Καλάμων, τῶν εἰς τὰς πηγὰς αὐτοῦ φυομένων ἐκλήθη Καλαμᾶς». Τοῦτου ἀξιοπερίεργα φαινόμενα εἶναι: τὸ «Θεο-

γέφυρον», παρ' ᾧ κεῖται κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τὸ μοναστήριον τῶν Πατέρων, καὶ ἀνωτέρω τοῦ Θεογεφύρου δύο καταρράκται, ὧν ὁ μείζων, κείμενος πρὸς τὸ ΒΑ τοῦ χωρίου Γλιζιανῆς διὰ τὸ ὕψος του καὶ τὴν ἀφρωδεστάτην τῶν ὑδάτων καταπύσιν ἐμποιεῖ ὑψηλὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς θεατάς, διαδιδομένου ἐνίστα τοῦ κρότου τῆς καταπτώσεώς του τρεῖς καὶ τέσσαρας ὥρας μακράν. Ἀτυχῶς ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπὸ τοῦ καταρράκτου μέχρι τῶν ἐκβολῶν του σχεδόν, οὐδὲλως χρησιμεύει εἰς ποτισμὸν τῶν ἀρουρῶν ἐκατέρας τῶν ὄχθων του, ἐνεκα τοῦ βάθους τῆς κοίτης αὐτοῦ. Μίαν περίπου ὥραν πρὸς Α τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ περὶ τὸ ἀκρωτήριο Δράπανον, φαίνονται ἐρείπια πόλεως, φερούσης ἴσως τὸ αὐτὸ τοῦτο ὄνομα καὶ μὴ ἀπομιμνησκόμενης ὑπὸ τῶν γεωγράφων. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον, ρέοντα ἐπὶ διαστήματος 24 περίπου ὡρῶν, εἰσβάλλει περὶ τὸ χωρίον Βλαχώρι ἕτερος ποταμὸς, ὁ τῆς Βράννας καλούμενος, πηγάζων ἐκ τοῦ βουνοῦ τῆς Γλούστας, χωρίου τῶν Φιλιατῶν. (Χωρογραφία Ἡπείρου).

Ὁ Κηφισὸς σήμερα

Γιὰ νὰ γελάσουν οἱ πικραμένοι τούτης τῆς πόλης παραθέτομε δυὸ εἰκόνες τοῦ Κηφισοῦ, μιὰ ὅπως κατάντησε σήμερα, μετὰ ἐξήντα χρόνια κι ἄλλη μιὰ τοῦ 1920, θέμα τῆς λυρικῆς Ποίησης.

Σήμερα στήν κοίτη του λάστιχα αὐτοκινήτων, ξεκοιλιασμένα στραματέξ, λόφοι ἀπὸ νάυλον σακκοῦλες, μαῦρα θραστά, ἀχνίζοντα λύματα ἐργοστασίων, τυμπανιαῖα πτώματα οἰκοσίων πού πετάει ἡ στοργὴ τῶν νεοελλήνων, παράνομες ἀ-

ποχετεύσεις παροχθίων, ὅλη ἡ κυ-
λιόμενη θρῶμα τῶν Δυτικῶν Συνοι-
κισμῶν τῆς Ἀθήνας στὸ βορβορώ-

δη Σαρωνικό!

Τέτοια τύχη περιμένει τὸν Καλα-
μᾶ;

A. X. M.

Τὸ χαρίζομε στὴν ἀπερίγραπτη σημερινή Ἀθήνα,
ποῦ τὴ διασχίζει ὁ... βορβορώδης Κηφισσός.

Ἀναστασίου - Μιλάνου Στρατηγοπούλου

ΑΠΟ ΤΙΣ «ΗΣΚΙΕΡΕΣ ΩΡΕΣ»

Στὸν Κηφισσὸ

Πάν' ἀπ' τὶς λεῦκες τοῦ ὄχτου σου δροσάτο νέφι, ὦ Κηφισσέ·
ἢ παπαροῦνα, ἢ λυγαριά, στὸ ρεῖθρο σου γυρμένες,
τὸ θεῖο σου κελάρυσμα, τοῦ Σοφοκλῆ νοσταλγικέ;
σύντροφε σὺ γιὰ τὶς ψυχές, ποῦ ἀπ' τὴ χαρὰ εἶναι ξένες.

Τί πλούσια γύρω ἢ θλάστηση π' ἀκούραστα ποτίζεις!
Τῆς πολιτείας φεύγοντας τὴν παγωμένη τὴν καρδιά,
σὲ σέναν ἔρχομαι, ἱερὸ νερό, καὶ μοῦ δροσίζεις
τὶς διψασμένες ρίζες μου μὲ τὴν παλιά σου τὴ δροσιά.

Κολοκυνθοῦ, Ἀπρίλης 1920.

Καὶ ὁ θρῆνος τῆς μεγάλης μας Χρυσάνθης γιὰ τὸν Καλαμᾶ

Ποιὰ μοῖρα νὰ φθονεῖ τὴν ὀμορφιά σου
καὶ τῶν φτωχῶν χωριῶν μας τὴ χαρὰ
καὶ θέλουν νὰ μολέψουν τὴ δροσιά σου
καὶ νὰ θολώσουν γάργαρα νερά;

Καθὼς κυλᾶς τῆς γῆς μαργαριτάρι
ἀπ' τὰ παρθένα σπλάγγα τῶν βουνῶν,
τῆς Ἠπειροῦ ἀσῆμι καὶ λογάρι,
γύρω σκορπᾶς τὸ «μᾶνα» τῶν θεῶν.

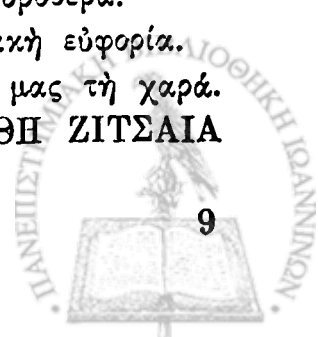
Σιγὰ νὰ μὴ τὸ μάθουν τὰ πλατάνια
κι οἱ ἀνθισμένες γύρα ἀλυγαριές.
Τοῦ ποταμοῦ τὸ πνεῦμα, ἢ περηφάνεια
καὶ μοιρολόγι ἀρχίσουν οἱ ξωθιές.

Νὰ μὴ τ' ἀκούσουν τὰ χιλιάδες χρόνια,
ὡς τούτη τὴν ἀλόγιστη στιγμή.
Καὶ νὰ μὴ τὸ μαντεύσουνε τ' ἀηδόνια
καὶ γίνουν τὰ τραγούδια τους λυγμοί.

Πατέρα Θύαμι, πανάρχαια Θεότη.
Τὸ Θεογέφυρο βαθεῖα θὰ ραγιστεῖ.
Μὴ σοῦ κουρσέψουν τὴν αἰώνια νιότη
κι ὁ Δωδωναῖος ὁ Ζεὺς μὴν ὀργιστεῖ.

...Ἀφήστε τῶν νερῶν τὴν εὐλογία
νὰ τραγουδοῦν καθάρια δροσερά.
Νᾶμα τῆς γῆς καὶ ψυχικὴ εὐφορία.
Τῶν φτωχικῶν χωριῶν μας τὴ χαρὰ.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΟΙ ΓΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΣΩΣΙΜΙΑΣ ΙΟ 1925

Σειρά πρώτη: Οι καθηγηται, Βαζακας, 'Αλεξανδροπουλος, Στεργίου (Γυμνασιάρχης), Μαστορίδης, Κυρούσης, 'Ελαφρός, Σειρά δεύτερη: Μ. Πετρόχειλος, 'Αλ. Τσουκνελής, Ο. λητου, Ε. Παπαχαρίη, Μ. Ρούβαλη, Π. Παπαθανασίου, Δ. Μαλάφος, Σειρά τρίτη: Γ. Πουτεσης, Σκορδās, Θ. Σταματιάδης, Β. Δάδος, Α. Παπαθανασίου, Β. Τσιάρας, Μ. Σκούρτης, Οικοιόμου. Σειρά τέταρτη: Κ. Κοντόπουλος, Β. Τζιας, Λιαζόπουλος, Β. Σιόλας, Γ. Σταματης, Χ. Λάγκας, Ι. Παπαγιαννόπουλος, Ν. Πάιος. Σειρά τελευταία Σ. Κουρματζής, Γ. Παππίς (της τάξεως 1924), Σ. Μορδεχάι, Χ. Μαισιόπουλος, και στην κορυφή της τυραμίδας ο κλητήρας κυρ- Μίχος. 'Απουσιάζουν: Ο Μ. Μίνας, ο Χαρίσης Πέτσας, ο Σέας Σκούρτης, ο Σωτήρκος, ο Ν. Μαντζίλας, ο κυρκόπουλος και ένας - δύο ακόμη ('Αρχείο Καθηγητου 'Αλεξ. Τσουκνελή)

Γιατροί, Γιατρικά και Γιατροσόφια στά Χρόνια τὰ Παλιὰ

ΤΟΥ κ. ΛΕΟΝΤ. Ι. ΜΕΛΑ

Τὰ περασμένα τ' ἀγαπητά,
τὰ χρόνια τὰ καλά,
μὲ θύμησες πολλές
ἀξέχαστες καὶ ζωντανές.

Ἄν ὁ φίλος μου ἀναγνώστης διερωτηθεῖ, γιατί ρέπω στά παλιὰ δὲν θὰ μὲ δυσκολέψει ἢ ἀπάντηση. Εἶναι γιατί θέλω νὰ πληροφορηθῶ τὸ πῶς ζοῦσαν οἱ πρόγονοί μας, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, πὺ μᾶς ἔφεραν στή ζωή.

Εἶναι ἀκόμα γιατί ὁ Μέγας Περικλῆς ἔτσι ἀρχίζει τὸν «Ἐπιτάφιο».

«Θ' ἀρχίσω ἀπὸ τοὺς προγόνους πρῶτα· εἶναι δίκιο γι' αὐτοὺς καὶ μαζί ταιριάζει τέτοιες ὄρες νὰ τοὺς τιμοῦμε ἔτσι μὲ τὴ θύμησή μας...».

Καὶ δὲν μὲ πειράζει ἂν θεωρηθῶ μιμητὴς τοῦ Περικλῆ.

Πρὶν δυὸ αἰῶνες καὶ παραπάνω συνηθίζονταν οἱ οἰκογενειακοὶ γιατροί, πὺ τοὺς πλήρωναν μὲ τὸ χρόνο. Ἄλλὰ καὶ στά μεταγενέστερα χρόνια ἐπικρατοῦσε σὲ πολλές οἰκογένειες ἢ ἴδια συνήθεια. Οἱ οἰκογενειακοὶ γιατροὶ δὲν ἦταν μόνον παθολόγοι, καταπιάνονταν μὲ ὅλα, ἀκόμα καὶ μὲ χειρουργικὰ «ἐθεράπυων πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν».

Στά χρόνια ἐκεῖνα δὲν ὑπῆρχαν οὔτε φαρμακεῖα καὶ τὰ φάρμακα, μᾶλλον τὰ «γιατρικά» τὰ παρασκεύαζαν οἱ ἴδιοι οἱ γιατροί. Ὁ γιατρὸς ἐπίσης στήν ἀρχαία Κίνα δὲν πληρωνόταν, ἀλλὰ μιὰ φορά τὸ χρόνο «ξεκοπή» τὴν ἐποχὴ τῆς σοδειᾶς.

Οἱ γιατροὶ θεωροῦνταν τὰ ἐπισημότερα πρόσωπα σὲ κάθε κοινωνία καὶ στή δική μας ἰδιαίτερα στά χρόνια τῆς σκλαβιάς. Στά πιὸ παλιὰ χρόνια κυκλοφοροῦσαν οἱ περισσότεροι καθάλλα σὲ ἄλογο μὲ πλούσια χαλινάρια καὶ σέλλες, στά δὲ μεταγενέστερα χρόνια μὲ ζακέττο καὶ καπέλλο MELON ROND BOMBE (μελὸν στρογγυλὸ μπομπέ). Τὸ καπέλλο αὐτὸ ἐπιτρεπόταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους μόνον στοὺς γιατροὺς, ὅλοι οἱ ἄλλοι φοροῦσαν φέσι.

Ἦταν ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ καὶ οἱ ἐμπειρικοὶ γιατροί. Οἱ περισσότεροὶ τοὺς ἦταν Ἑπειρωτὲς καὶ μάλιστα Γιαννιωτὲς, γνωστοὶ σάν «κομπογιαννίτες». Εἶναι κι αὐτὸς ὁ λόγος πὺ ἓνα λεξικὸ γράφει «κομπογιαννίτης = ἐμπειρικὸς ἰατρὸς (ἐξ Ἰωαννίνων). Ὀνομάζονταν ἀκόμα καὶ Βικογιατροί, γιατί προμηθεύονταν ὄτονα ἀπὸ τὸ Βίκο, τὰ φαρμακευτικὰ αὐτὰ φυτὰ, πὺ φύονται ἐκεῖ καὶ εἶναι κάπου ἐξηντα ἑπτὰ εἶδη.

Ἄλλὰ καὶ στὴν Κίνα ὑπῆρχε ἡ πανάρχαια μέθοδος τοῦ βελονισμοῦ, τὰ φαρμακευτικὰ βότανα καὶ ἡ δίαιτα μὲ φύτρα στὰ Ἱμαλάια, πού ἐξασφαλίζει, ὅπως λένε, τὴ μακροβιότητα καὶ κάνει τοὺς αἰωνόβιους παλληκάρια.

Ἐμπεριστατωμένη μελέτη γιὰ τὰ βότανα καὶ γιὰ τὰ γιαιτροσόφια δημοσίευσε ὁ Κων. Γικανιάτσας, ὁμότιμος καθηγητὴς καὶ τέως Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ἑπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο — Ἰωάννινα 1979 σελ. 29—50).

Δὲν ἔλειπαν ὅμως καὶ οἱ γυναῖκες, πού ξεγενοῦσαν καὶ θεράπευαν μὲ τὰ γιαιτροσόφια τους. Στὰ χρόνια μας δὲν λείπουν ἀκόμα τὰ γιαιτροσόφια, τὰ περισσότερα ἀπὸ βότανα, πού πολλές φορές εἶναι καὶ ἀποτελεσματικά. Μήπως τὰ περισσότερα σημερινὰ φάρμακα δὲν ἔχουν σὰν βάση τὰ βότανα;

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἑπειρώτες γιαιτροὺς σπούδαζαν στὴν Ἱταλία καὶ ἰδιαίτερα στὸ ἀρχαῖο Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβας ὅπως καὶ στὴ Βιέννη καὶ τὴ Γερμανία.

Γιαιτροὶ ἦταν πολλοὶ καὶ στὴν Ἑπειρο καὶ θ' ἀναφέρουμε ὀλίγους.

Τὸ 1787 ἐμφανίζεται στὰ Γιάννινα ὁ ἱατρὸς Καραϊωάννης ἐπονομαζόμενος ἄρχων. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι τῆς οἰκογένειας τῶν Καραγιάννη.

Στὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ γιαιτροὺς, πού σπούδασε στὴν Ἱταλία, ἦταν ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης ἀπὸ τὸ Συρράκο, ὁ μετέπειτα καὶ πρωθυπουργὸς τῆς

Ἑλλάδος.

Γιαιτροὺς. ἐπίσης πού σπούδασε στὴν Ἱταλία καὶ Γερμανία ἦταν ὁ Λουκᾶς Βάγιας ἀδελφὸς τοῦ Θανάση Βάγια. Γιὰ τὸν Λουκᾶ γράφει ὁ HOLLAND «...Γεννήθηκε στὴ Λέκκη (Σημ. Λ. Μ.: Βορ. Ἑπείρου) ἡ δὲ οἰκογένειά του διακρίθηκε γιὰ τὴν προσήλωσή της στὸν Ἀλῆ καὶ συνέπεια τούτου ἦταν ν' ἀποσταλεῖ νέος ἀκόμα νὰ σπουδάσει γιαιτροὺς στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἱταλίας καὶ Γερμανίας. Στὸ ἐξωτερικὸ παρέμεινε δώδεκα χρόνια μεταξὺ Παβίας, Βιέννης καὶ Λειψίας καὶ ἔφθασε στὴν Ἀλβανία πρὶν ἀπὸ ἓνα χρόνο (Σημ. Λ. Μ.: τὸ 1811) καὶ τότε τὸν προσέλαβε γιαιτρό του ὁ Βεζύρης. Ὁ Λουκᾶς ἀρραβωνιάστηκε τὴν θυγατέρα τοῦ Ψαλίδα...».

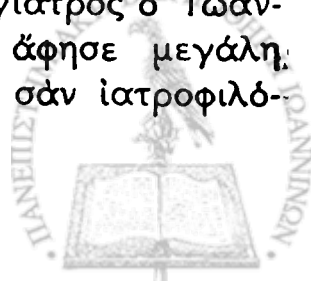
Ὁ Λουκᾶς Βάγιας ἔλαβε μέρος στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Τὸ 1819 θρῖσκουμε στὰ Γιάννινα γιαιτρό τὸν Γ. Θεριανό.

Τὸ 1821 ἀναφέρεται ἐπίσης στὰ Γιάννινα ὁ γιαιτροὺς Δελῆς.

Στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα ὁ Γιαννιώτης Ἀλέξιος Πάλλης ἀπὸ τὴ γνωστὴ οἰκογένεια τῶν Πάλληδων ἦταν καθηγητὴς τῆς Ἱατρονομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Στὸ περιοδικὸ «Πανδώρα» 1858 τόμος 9 σελ. 184 γράφει: «Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν πόλι τῶν Ἰωαννίνων ὡς τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως».

Στὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐμφανίστηκε μιὰ μεγάλη προσωπικότητα ὁ Γιαννιώτης γιαιτροὺς ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς, πού ἄφησε μεγάλη φήμη σὰν γιαιτροὺς, σὰν ἱατροφιλό-

σόφος, σάν φιλόλογος, σάν ποιητής, σάν σατυρικός κι ακόμα σάν άνθρωπιστής και πατριώτης.

Νά τί γράφει ό "Αγγλος HOL- LAND, πού ήταν και γιατρός ό ίδιος, στό βιβλίό του «TRAVELS...» από τά ταξίδια του τò 1812—1813 στόν Ι τόμο σελ. 396—398, όταν γνώρισέ προσωπικά τόν Βηλαρά:

«...Από τις διάφορες μέ τόν Βηλαρά συνομιλίες διέκρινα έναν άνθρωπο πολυμαθέστατο και καλά εκπαιδευμένο τόσο στις φυσικές όσο και στις μεταφυσικές έπιστήμες. Έχει τήν υπόληψη, και πιστεύω επάξια, πώς είναι ό καλύτερος βοτανολόγος τής Ελλάδος... Μιλήσαμε για ζητήματα υλισμοῦ... Τò ποιητικό χάρισμα του Βηλαρά δέν είναι κατώτερο τών έπιτευγμάτων του στη φιλολογία και τις έπιστήμες... Ριψοκινδυνεύω νά θέσω πρό του άναγνώστου αυτές τις προσωπικές λεπτομέρειες, διότι θεωρώ τόν 'Ιωάννη Βηλαρά σάν τò καλύτερο παράδειγμα του συγχρόνου λογίου Έλληνα... Η φήμη του είναι σημαντική και σε πολλές περιστάσεις έχω άκούσει ν' αναφέρεται τò όνομά του παρά τών Έλλήνων μέ αίσθημα ύπερηφανείας...».

Νά τί γράφει και ό Α. Π. Κουσαλέξης, από δικές του παιδικές ένθυμήσεις, όταν ακόμα ήταν στα Γιάννινα στό βιβλιαράκι του «Διαφέροντα και περίεργα τινά ιστορήματα». «...Ένδυμένος άπλοϊκήν στολήν μέ μικρόν πύλον επί κεφαλής, περιήρχετο τά 'Ιωάννινα θεραπεύων πλουσίους και πτωχούς πεζός, όχι επί ίππου μέ χρυσά έφίππια και

χαλινούς ως έτεροι ίατροί... Δέν ήτο χρηματολόγος ό μακαρίτης ήτο έγκρατής. Τους πτωχούς ήλέει και άσθενούντας δέν έφορολόγει...».

Πολλά έγραψε ό Βηλαράς, άλλα και πολλοί έγραψαν γι' αυτόν. Ένας είναι κι ό άείμνηστος Γ. Βαβαρέτος, πού μάς άφησε «τά άπαντα του 'Ιωάννου Βηλαρά». Έτσι δέν θα έπεκταθοῦμε στη βιογραφία του ίατροφιλόσοφου αυτού, ούτε άλλωστε ήταν ό σκοπός μας. Ένα του όμως ποίημα τò «πουλάκι» από τά ωραιότερά του, δέν θα παραλείψουμε νά τò παραθέσουμε, αν και είναι αρκετά γνωστό. Είναι για νά διανθίσουμε, μ' ένα ωραίο αίσθημα νεανικό τά γραφόμενά μας. Τò «πουλάκι» αυτό είναι ό ίδιος ό ποιητής και είναι έμπνευσμένο από τόν έρωτά του για μιá ωραία κόρη, μιá Έλληνίδα τής Βενετιás, τή θυγατέρα του Γεροπάνου και πού φαίνεται πώς άργότερα έκανε γυναίκα του. Κι όλα αυτά όταν ήταν νέος σπουδαστής στην 'Ιταλία. Έτσι μάς δίνει όλο τò συναισθηματισμό μιás έρωτύλου νιότης:

Πουλάκι ξένο, ξενητεμένο
κυνηγημένο,
πού νά σταθῶ.
Πού νά καθήσω, νά ξενυχτίσω,
νά μη χαθῶ;
Βραδιάζει ή μέρα, σκοτάδι
παίρνει,
και δίχως ταίρι
πώς νά θρεθῶ;
'Η μέρα φεύγει, ή νύχτα θιάζει,
νά, ήσυχάζει
κάθε πουλι

καί γώ στενάζω, τὸ ταίρι κράζω
ξένο πουλί.
Κυττάζω τ' ἄλλα πουλιά ζευγάρι,
αὐτὴν τὴν χάρι
δὲν ἔχω πλιά.
"Ερημο τρέχω, τόπο δὲν ἔχω
μηδὲ φωλιά.
Νὰ θρῶ γυρίζω πού νὰ καθήσω
νὰ ξενυχτήσω
κὰν μοναχό.
Κάθε κλαράκι βαστάει πουλάκι
ζευγαρωτό.
Δὲ μὲ γνωρίζουν κι' ἐδῶ μὲ
διώχνουν
κι' ἐκεῖ μ' ἀμπώχνουν
ποῦ νὰ σταθῶ;

Κι' ἐξακολουθεῖ... καὶ τελειώνει
μὲ τοὺς παρακάτω στίχους:

Στὶς τόσες χάρες, στὰ σπλα-
χνικά της,
λόγια γλυκά της
πλιὸ δὲν ἀργῶ.
Φτερά μου ἀπλώνω, σ' αὐτὴ ζυ-
γώνω,
πουλί γοργό
Καὶ στὸ χρυσό της, πετῶ χεράκι
καὶ στὸ κλουβάκι
προμοῦ νὰ μπῶ,
Τὰ ζαχαρένια, τὰ κοραλλένια
χεῖλια τσιμπῶ.

Καὶ δὲν ἦταν εὐκόλη ἡ δουλειὰ
τῶν γιατρῶν στὰ χρόνια ἐκεῖνα.
Δὲν ὑπῆρχαν τότε εἰδικότητες, ἔ-
πρεπε ὅπως εἶπαμε νὰ καταπιάνον-
ται μὲ ὅλα. Χωρὶς μέσα καὶ χωρὶς
τὴ σημερινὴ πρόοδο τῆς ἐπιστήμης
εἶχαν ν' ἀντιπαλαίσουν μὲ ὅλες τὶς
ἀντιξοότητες, ὑπεύθυνοι γιὰ ὅλα.
"Αν δὲν ἦταν ἀνθρωπιστὲς ἀπὸ χα-

ρακτῆρα δὲν μπορούσαν νὰ εἶναι
γιατροί. Μόνον οἱ λοιμώδεις ἀρρώ-
στιες, πού ξεκλήριζαν πόλεις καὶ
χωριά ὀλόκληρα, καὶ εἶναι σχεδὸν
ἀγνωστες, εὐτυχῶς, στὴ σημερινὴ
νεολαία, ἔθεταν σὲ κίνδυνο τὴν ἴ-
δια τὴ ζωὴ τῶν γιατρῶν. Θ' ἀνα-
φέρουμε μερικές: Ἡ πανώλη ἢ πα-
νούκλα, πού ἡ ὀνομασία της προῆλ-
θε ἀπὸ τὴ λέξη πανώλεθρος, σὰν
ἐνδεικτικὸ τοῦ μεγάλου ἀφανισμοῦ.
Κι ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ ξεχάσουμε
τὴν πανώλη στὰ χρόνια τοῦ Περι-
κλῆ, πού ἀπόμεινε γνωστὴ σὰν «ἡ
πανώλης τοῦ Περικλῆ», ὅταν καὶ
πέθανε ὁ Περικλῆς τὸ 429 π. Χ.
ἀπὸ τὴν ἐπάρατη αὐτὴ ἀρρώ-
στια. Ἀκόμα ἡ χολέρα ἢ χολ-
λόρροια ὅπως τὴν ὀνόμαζαν, ἡ εὐ-
λογιὰ ἢ βλογιὰ, ἡ λέπρα, πού μέ-
χρι τελευταῖα τοὺς λεπρούς τοὺς
θεωροῦσαν ἀπόκοσμοι καὶ ἦταν ἀ-
πομονωμένοι στὸ νησί «Σπιναλόγ-
γα» καὶ πολλές ἄλλες μεταδοτικὲς
ἀσθένειες. "Ετσι εἶχαν δημιουργη-
θεῖ τὰ λοιμοκαθαρτήρια, γνωστὰ
σὰν «λαζαρέτα».

Σὲ ἐπίρρωση τῶν παραπάνω καὶ
γιὰ νὰ μεταφερθοῦμε ἔστω καὶ γιὰ
λίγο στὴν ἐποχὴ πού ἔζησαν οἱ πρό-
γονοί μας θὰ παραθέσουμε ὀλίγα
παλιά, πού ἀφοροῦν τοὺς γιατρούς,
τὶς ἀρρώστιες καὶ συνταγές γιὰ για-
τρικά τῆς ἐποχῆς ὅπως καὶ γιὰ τὰ
λοιμοκαθαρτήρια, πού τόσο ὑπέφε-
ραν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ λεγόμενη
καραντίνα.

Σ' ἓνα μεγάλο κατάστιχο, μὲ πέ-
τσινο ἐξώφυλλο τοῦ Ἀναστ. Δημ.
Μελᾶ μὲ ἐγγραφές τῶν ἐτῶν 1778—
1794, ὅταν ἀκόμα θρῖσκόταν στὴ

Χορός στη Μπάγια (Κήποι) Ζαγορίου (1905) στην αλή του σπιτιού Γ. Σταυρίδη (Μπρούζου). Διακρίνονται από αριστερά ο παπα-Νικόλας, ο Γαληνός, ο Θεοχ. Ίζιμόπουλος, ο παπα-Γιάννης, ο Θεοφ. Ίζιμόπουλος, ο Άνδρικός Σαμπάλης, ο Νίκος Καλλιδης Τασέλης, ο Άλέξης Τσεκούρης δάσκαλος, η Μάνα του Χριστ. Καλλιδη Μαριγώ, η Πελαγ. Δημητριάδου, η Εύδοξια μητέρα της νύφης με Κωστήν Μπαρμπατσέλου, όρθη στο φράχτη, ο Κ. Τζαμίχας ιατρός με φέσι. Στο κέντρο ο Νούσιος με το ποτήρι, ο Μιλτιάδης Χασάπης, ο Παντελ. Σταυρίδης.Οί οργανοπαίχτες: Χρόνης βιολί, Μπατζούλης, Λάλης. Κώσσο Δέρβας. Ή νύφη Πάτρα Σταυρίδη. Ο ναυπός Κ Χατζήνιάννης πίσω από τή νύφη λ. παπ.

των Πέτρον καὶ Παῦλον. Μετὰ τὴν γένναν μου ἐγεννήθη καὶ τρίτος υἱὸς Παῦλος καὶ ζήσας τρία χρόνια, σχεδόν, ἀπόθανεν... Τούτη (Σημ. Λ. Μ. ἡ ἀγάπη) ηὐξήθη γεννώντας ἡ μήτηρ μου κατὰ συρὰν δύο κορήτσια τὴν τε Ἄνναν καὶ Αἰκατερίναν, ἡ ὕστερον ἀπόθανεν ἀπὸ τὰς εὐλογίας (Σημ. Λ. Μ. εὐλογία), τὸν θάνατον τῆς ὁποίας μόλις ἐνθυμούμαι τὰ δὲ ἄλλα ἐκ διηγήσεων.

Εἰς τὸν ὄγδοον χρόνον ἡ ἔννατον τῆς ἡλικίας ἔβγαλα ἕνα πρήσιμον ἢτι βόζολα (τοῦτο ἐκ διηγήσεως) εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς κοιλίας, συχρόνως τότε εἶχεν ἐβγάλει καὶ ὁ μοναχικὸς υἱὸς τοῦ μακαρίτου Ἀλεξίου Κρομήδη τοιοῦτο πρήσιμον εἰς τὸν λαιμὸν καὶ κάμνωντας οἱ ἰατροὶ τὸ σχύσιμον του ἐτελεύτησεν ἀπὸ τὴν αἰμορροΐαν. Περὶ τῆς τελευτῆς του ἐρχόμενος ὁ δούλος μας ἀπὸ τὸ παζάρι ἤκουσεν τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἐδιηγήθη τῇ μητρί μου, ἐτοῦτο μόλις ἐνθυμούμαι. Ἐκ τούτου καὶ ὁ μακαρίτης πατήρ μου φοβηθεὶς ἀπὸ ἕνα τοιοῦτον συνάντημα δὲν ἐσυμφώνησεν διὰ τὸ σχύσιμον του..

Εἰς τὰ 1799 ἦλθεν καὶ ὁ μοναχικὸς ἀδελφὸς μου Δημήτριος ἀπὸ τὴν Ρωσίαν διὰ ἀνάρωσιν τῆς υἰείας του ἀναπνέων τὸν πάτριον ἀήρ καὶ τοῦτο διὰ ὀρδινείας τοῦ ἐν Μόσχᾳ ἰατροῦ καθὼς ἀκόμη καὶ διὰ νὰ ἰδῇ τὸν κατάκοιτον μακαρίτην πατήρ μας ἀπὸ πληγὴν εἰς τὸ ἀριστερὸν χαίρι καθὼς καὶ ἀπὸ ρευματικά, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ 1801 7θρίου 17 ἡμέρα τετράδι ἔδωσεν τὸ κοινὸν χρέος ἀπὸ μίαν πληγὴν εἰς τὸν ἀ-

ριστερὸν πλάτην...».

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἀναφέροντας καὶ τὰ λαζαρέτα (Σημ. Λ. Μ. λοιμοκαθαρτήρια) «...ἐκίνησεν ὁ Κροκίδας διὰ Κων)πολη ὁ ἀδελφός μου διὰ Μπρόδι... κι ἐγὼ μὲ τὸν Βασίλη Μπόμπολη (ὁμοίως φορτωμένοι) (Σημ. Λ. Μ. ἐννοεῖ μαργαριτάρια) διὰ Σκουλένι μὲ Γεώργιον Χατζηκώστα (Σημ. Λ. Μ. τὸν γνωστὸν μετέπειτα εὐεργέτην)... Διάφορα συμβεβηκότα μὲ ἠκολούθησαν εἰς τὸ αὐτὸ λαζαρέτο... Ἦλθα εἰς τὸ λαζαρέτο τοῦ Μαῦλοβιόν. Ἐμβῆκα εἰς αὐτό.. Ἐτελείωσα τὸ λαζαρέτο μου καθὼς καὶ ὁ Χατζηκώστας... εἰς τὰς 8 Ἰανουαρίου 1816 ἐφθάσαμεν ὑγιεῖς καὶ ἄβλαβοι ἐκ τοῦ μαργαριταρίου (Σημ. Λ. Μ. δηλαδή καὶ τὸ ἐμπόρευμα ἀπὸ τὰ μαργαριτάρια ἔφθασε σῶο)... ἐπιστρέψαμεν εἰς Μόσχαν τὴν τετάρτην ἐβδομάδα, ἀσθενήσας δὲ ὁ θεῖος μου (Σημ. Λ. Μ. Παναγιώτης Δ. Μελάς) καὶ διὰ τὴν κρυότητα τοῦ ὀσπητίου του ἔμεινε εἰς τὸ ὀσπήτιον μας, ὁ ὁποῖος τὴν Παρασκευὴν τοῦ Λαζάρου ἐπλήρωσεν τὸ κοινὸν χρέος (1816) (Σημ. Λ. Μ. περίπου 86 ἐτῶν)... Ἐπέστρεψα εἰς Νίζναν καὶ Κίεβον (Σημ. Λ. Μ. Κίεβον) ἐμβῆκα Μογιλόβι... Ἡῶρα τὸν δρόμον κλεισμένον διὰ ὑποψίαν πανούκλας... τέλος ἐβάλλθη καὶ ἡ ἰδία χώρα εἰς λαζαρέτον, βιζιτάροντας μας δις τῆς ἐβδομάδος καὶ ἀπὸ τὰ ἀναμεταξὺ τοῦ ἰατροῦ πάθη ἐκράτησεν ἡ θίζιτα μῆνας 3...»

Τὸ 1810 ὁ Λέων Δημ. Μελάς (Σημείωσ. Λ. Μ. Ξαΐκουστὸς Λεονταρῆς) ἀδελφὸς μικρότερος τῶν παρὰπάνω Πάνου καὶ Ἀναστασίου,

ἦταν τότε στήν Κων)πολη καί ἡ γυναίκα του ἡ Χάϊδω, θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Πάλλη γράφει ἀπό τὰ Γιάννινα στόν ἄνδρα της στίς 16.11. 1810 ἀνάμεσα στ' ἄλλα «...νά μή συνηχζεσε και να φηλας την ηγηαν σου χολιαζω και αυτου ηνε ο νους μου οπου ηρθε ο χημονας και ταχα προς απερνας απο τον σηναχα οπου σε πηραζε πολη και γραψε μου την Εχεις την φοντανελα;...»

Ἡ φοντανέλα, πού ἦταν ξενική λέξη ἦταν ἓνα γιαιτροσόφι. Ἔβαζαν ἓνα ρεθύθι ἢ φύλλο φαρμακευτικό μᾶλλον στόν μηρό καί τὸ συγκρατοῦσε ἐπίδεσμος. Αὐτὸ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ δημιουργεῖ ἐξέλκωση καί ἔτσι νὰ χάνεται αἷμα, πού ὑποτίθεται ὠφελοῦσε. Τὴν φοντανέλα τὴν διατηροῦσαν γιὰ ἄρκετὸ διάστημα. Καί ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια φαίνεται πὼς γινόταν χρῆση τῆς ἀναχρονιστικῆς αὐτῆς θεραπείας. Δὲν παραλείπουμε νὰ σημειώσουμε πὼς τὸν ἐπόμενο χρόνο τὸ 1811 πέθανε στήν Κων)πολη ὁ Λέων Δ. Μελάς.

Παραθέτουμε καί τὰ παρακάτω ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Σταύρου Ἰωάννου - Τσαπαλάμου:

Α) Σ' ἓνα δερμάτινο κατάστιχο τοῦ 1819 καί στήν τελευταία σελίδα εἶναι γραμμένα μὲ τὸ χέρι τοῦ Σταύρου καί τὰ πιὸ κάτω:

.....

διὰ τὸν Βῆχα
μισὴν κούπαν (ἐννοεῖ ποτήρι) ζάχαριν καλὴν
1) 2 χουλάρι ρούμ καλὸν
ἓνα κρόκκο αὐγοῦ
τὸ λοιπὸν ἡμισυ τῆς κούπας χοχλιαστὸν νερόν

τοῦτα ἀνακατεύονται καί πίνονται ὅταν νὰ πλαγιάσῃ νὰ κοιμηθῇ

πολλὰ ὄφελει

Β) Τὸ παρακάτω ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Σταῦρον Ἰωάννου ἀπὸ τὸν γιαιτρό Γ. Θεριανό.

Ἄρχωντα προσκυνῶ.

Ἐλαβα τὸ γράμμα σας καί μοῦ κακοφένεται διὰ τὰς ἐνωχλήσεις ὁποῦ ἔχεται. Τούταις δὲν εἶναι μόνον νευρिकाῖς ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ ἐπισόρευμα χειμῶν εἰς τὸ κεφάλι. Διὰ τοῦτο θέλη σᾶς εἶναι ὠφελιμώταταις ἢ βδέλαις εἰς τὸν πάτον καί θέλι κάμεται καλὰ νὰ θάλεται ἔξη ἢ ὀκτὸ καί νὰ ταῖς ἀφίνεται ὁμοῦ νὰ τραβίσουν αἷμα πολὺ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ εἶνε καλὸ νὰ πέρνεται κάθε δύο ὥραις ἀπὸ δύο δράμια κρεμὸς τοῦ τάρταρον (ἐνόνη) καί νὰ πάρεται ἔως δεκάξι δράμια καί μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ νὰ σᾶς προξενίσῃ καίνωσαις. ἔπειτα νὰ ἀρχίσεται τὸ (δεκάκτο τῆς κιντζιάνας) ἀπὸ τὴν ὁποῖαν νὰ θράζεται ὀκτὸ δράμια εἰς δώδεκα φλιτζάνια νερό ὁποῦ νὰ μνήσκουν τὰ δέκα καί νὰ πέρνεται κάθε ὥρα ἓνα φλιτζάνι. αὐτὸ τὸ (δεκόκτο) νὰ τὸ ἐξακολουθήσεται διὰ δέκα ἡμέρας τρώγωντας καλὸ φαγὶ καί πίνωντας πάντα νερό κρῖο. ταῦτα ὡστόσο καί μένω

τῆς εὐγενείας σας

Δοῦλος καί φίλος

γ. Θεριανός

12 Ἰουλίου 1819

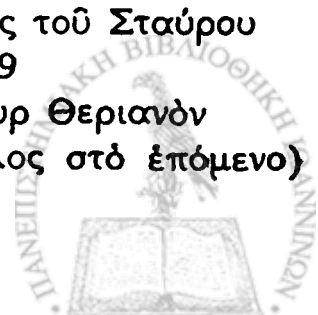
Ἰωάννινα

ὄπισθεν διὰ χειρὸς τοῦ Σταύρου

12 Ἰουλίου 1819

ἀπὸ τὸν Ιαιτρόν κυρ Θεριανόν

(Τὸ τέλος στὸ ἐπόμενο)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ ΜΟΥ

ΤΟΥ κ. ΧΡΙΣΤΟΦ. ΛΑΖΑΡΗ

Ἐπ. Εἰσαγγελ. Ἐφετῶν

Ἐπάρχουν στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων περιστατικά, ἐντυπώσεις, βιώματα, συγκινήσεις καὶ ἐνθυμήματα, ἄσχετα ἀπὸ κάθε ἐπαγγελματικὴ ἢ ἄλλη ἰδιότητα, πού, ἀνεπίγνωτα, ἀθέλητα καὶ ἐσώρητα, τοὺς συνδέουν κάποτε μὲ τόπους ἄλλους ἀπὸ τὴν γενέτειράν των, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ αἰσθάνωνται τοὺς τόπους αὐτοὺς σὰν συμπατρίδες μὲ τὴν γενέτειραν.

Ἐνας τέτοιος δεσμὸς ἔχει γεννηθῆ παιδιόθεν καὶ στὴ δική μου ψυχῇ, ἂν καὶ γεννήθηκα σ' ἓνα ὄρεινὸ χωριὸ τῆς Λευκάδος, ἀπ' ὅλους τοὺς τόπους πού ἔζησα κι' ἐπεσκέφθην, γιὰ τὴν Ἠπειρο καὶ μόνον γιὰ τὴν Ἠπειρο.

Πρόλογος τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ ἦταν ἡ ἱστορία τῆς Λευκάδος πού τὴν συγγενεῦει μὲ τὴν Ἠπειρο, πλέον τῆς ἐδαφικῆς γειτονίας μὲ σχέσεις φιλοξένου ἀσουλίας καταδιωκωμένων, ἀγωνιστικῶν συνδρομῶν, οἰκογενειακῶν μεταδημοστεύσεων, μεταλαμπαδεύσεως τῶν φώτων παιδείας καὶ μὲ θυσίας αἵματος ἐκτέρωθεν.

Ἡ Λευκάς ἐν πολλοῖς ὁμότυχος μὲ τὴν Ἠπειρον, ἔμεινε ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν πλέον τῶν δύο αἰώνων 1471—1684, περιελθοῦσα ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1797 εἰς τοὺς Ἐνετούς, κατόπιν δι' ὀλίγον εἰς τοὺς

Γάλλους, καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν συγκυριαρχίαν Ρώσων καὶ Τούρκων μέχρι τοῦ 1800.

Τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἰδρύθη ἡ πολιτεία τῶν «ἐπτανήσων», ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας καὶ τὴν ψυχὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κέρκυραν. Καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 μέχρι τοῦ 1864 (ὅτε τὰ Ἐπτάνησα ἠνώθησαν, μὲ τὴν Ἑλλάδα), διετέλεσαν ὑπὸ τὴν σκληρὰν ἀρμοστέϊαν τοῦ THOMAS MATLAND μὲ τοπάρχην τῆς Λευκάδος τὸν σκληρότερον τούτου HUDSON LOUE.

Καὶ τότε, κάθε φορὰ πού οἱ ἀγωνισταὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος περισφίγγοντο ἐπικινδύνως, κατέφευγον εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν πλησιεστάτην Λευκάδα, διὰ νὰ ἐξορμήσουν καὶ πάλιν εἰς εὐθετον χρόνον κατὰ τοῦ τότε δυνάστου Ἀλῆ Πασᾶ.

Ὁ σατράπης, ἐξοργισμένος διὰ τὸ ἐν Λευκάδι καταφύγιον καὶ ὀρμητήριον τῶν ἀγωνιστῶν, προβαίνει εἰς ἐπάλληλα διαθήματα πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς νήσου, ἐμμέσως (διὰ τοῦ Ρώσου ναυάρχου Οὐζακῶφ καὶ ἄλλων ἀπεσταλμένων) καὶ τέλος τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1801 μὲ προσωπικόν του ἔγγραφον:

«Πρὸς τοὺς εὐγενεῖς καὶ περιπο-

δέχεται ὁμοίως ἀντικαταστήσας τὸν σταυρὸν διὰ τῆς σπάθης ὁ Λευκάδος Παρθένιος Κονιδάρης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐντοπίων πολεμιστῶν. Εἰς τὸν παράκτιον ἀμφιθεατρικὸν χῶρον τῆς τοποθεσίας «Μαγεμμένου», γίνεται ἡ πρώτη πολεμικὴ συγκέντρωσις Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν, ὅπου ἀλληλογνωριζόμενοι ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἀλληλασπαζόμενοι παρηγουρίζουν μὲ δάκρυα συγκινήσεως παρόντος τοῦ Καποδίστρια.

Καὶ ἀφοῦ ἐγλέντησαν καὶ ἐχόρευσαν μὲ ἀδιάπτωτον ἐνθουσιασμὸν συναδελφώσεως, ὁ Καποδίστριας, συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ ἀπροσδόκητον καὶ πρωτοφανές τοῦ θεάματος, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο γιγαντιαίας καρυδιᾶς (ποῦ τῆ θυμοῦνται οἱ παλαιότεροι), περιβαλλόμενος ἀπὸ τοὺς δύο ἱεράρχας, ἐξεδηλώθη μὲ ἐνθουσιώδη προσλαλιὰν γιὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα καταλήξας μεγαλοστόμως πῶς σὲ καιρὸ ὄχι μακρυνὸ ἢ σκλαβωμένη πατρίδα θὰ τοὺς καλέσῃ γιὰ σκοπὸ πολὺ σπουδαιότερο ἀπὸ κείνον τὸν τοπικὸ ποῦ τοὺς εἶχε μαζέψει ἐκεῖ. Καὶ τότε ὁμόψυχα ὅλοι ἀνασύροντες τὰ ξίφη ὠρκίσθησαν νὰ μὴ λείψῃ κανεὶς στὸ μεγάλο συναγερμό.

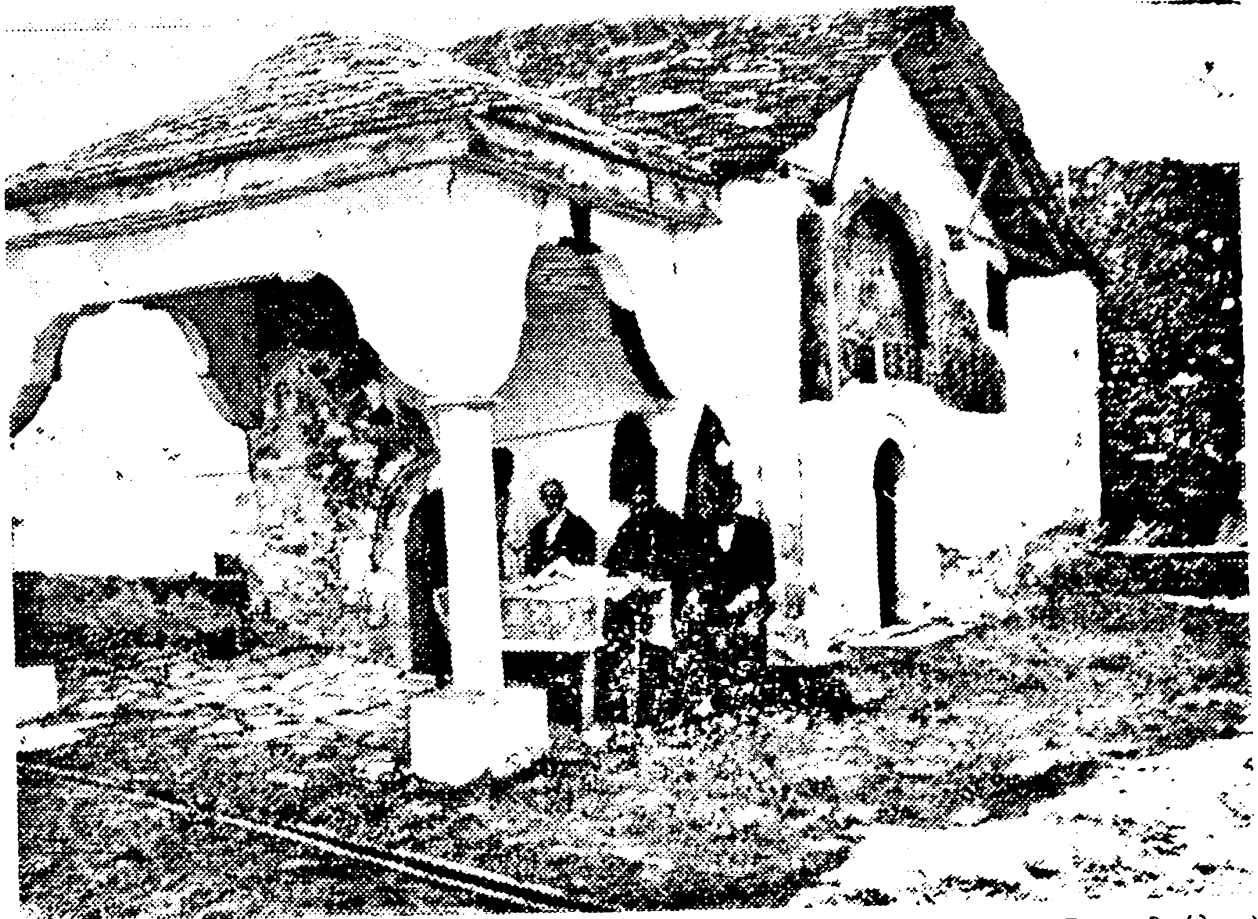
Ὁ Ἀλήπασας, κρατήσας τὴν πολιορκίαν ἐπὶ 7μηνον χωρὶς ν' ἀποτολμήσῃ τὴν ἐπίθεσιν τῆς εἰσβολῆς, παρητήθη τοῦ σχεδίου του κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1807 ὅτε καὶ ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσίτ.

Τὴν Ἀπόκρηα τοῦ 1821 εἰς τὸ ἐξωκλήσιον τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν (περὶ τὸ χιλιόμετρον Β. Δ. τῆς πόλεως Λευκάδος), πρωτοβου-

λία τοῦ φιλικοῦ εἰσαγγελέως Ἰω. Ζαμπελίου, καὶ παρὰ τὴν Ἀγγλικὴν κατοχὴν, γίνεται νέα πολεμικὴ συγκέντρωσις ἀρχηγῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν δὲν λείπει ἡ Ἥπειρος παρισταμένη διὰ τῶν Ὀδυσ. Ἀνδρούτσου, Γ. Καραϊσκάκη, Γ. Βαρνακιώτη καὶ ἄλλων. Καὶ κατὰ τὴν συγκέντρωσιν ἐκείνην ὀρκίζονται διὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ παλαιοῦ δερματοδέτου εὐαγγελίου, ποῦ διατηρεῖται ἔκτοτε ἀνέπαφον ὡς κειμήλιον.

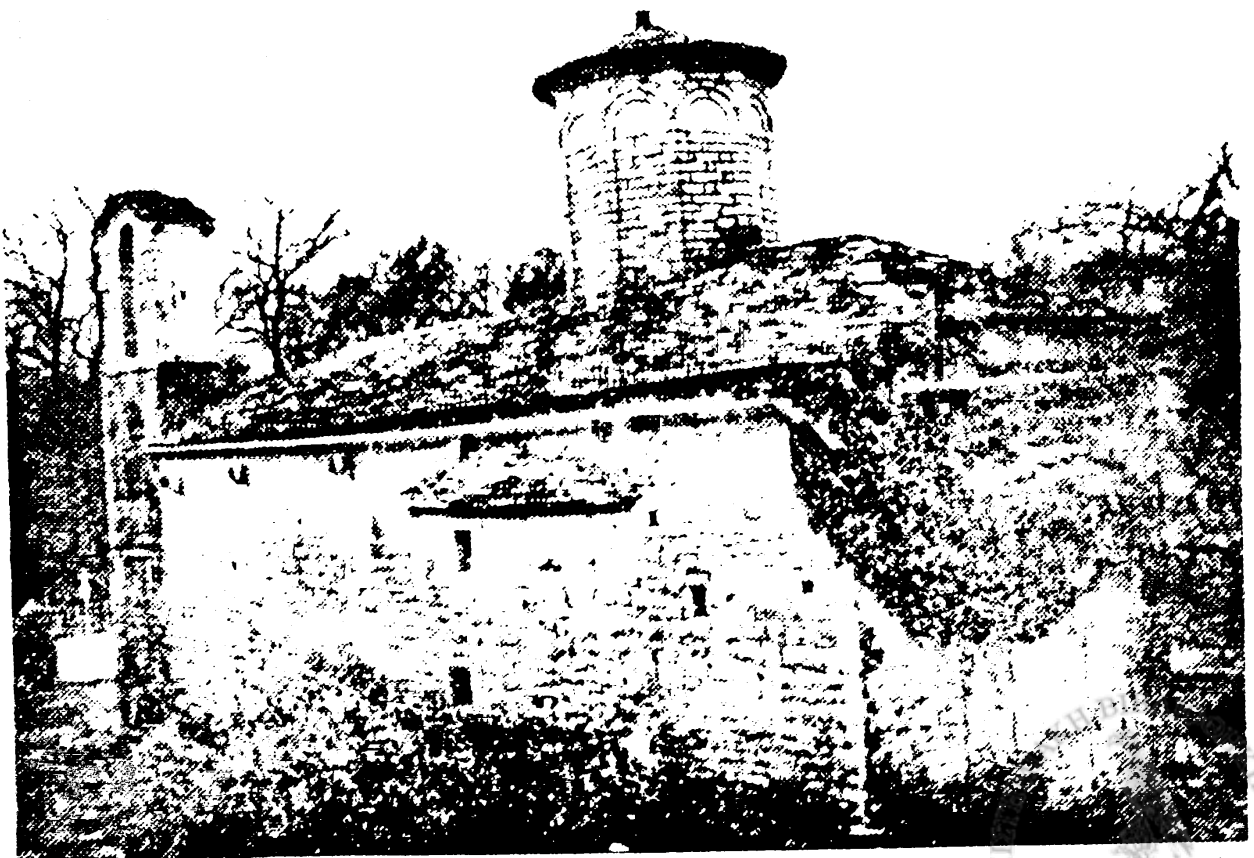
Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἄρχισε μιὰ ἀπαρατήρητος γιὰ τοὺς πολλοὺς εἰσροὴ ἐκπροσώπων τοῦ πνεύματος, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν ἀπὸ τὴν Ἥπειρο στὴ Λευκάδα (ὅπως καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ). Αὐτὴ ἡ διακίνησις πλεόν τῶν προσκαίρων καὶ διαβατικῶν, ἄφισε στὸ νησί μας ἐκλεκτὰ καὶ ἐντιμότερα κοινωνικὰ στελέχη μὲ Ἡπειρωτικὲς ρίζες, ὅπως αἱ οἰκογένειαι Σουμίλα καὶ Σταύρου ἀπὸ τὰ Γιάννινα, Δεσύλλα καὶ Ἀρώνη ἀπ' τὴν Πάργα, Κατσῆ ἀπ' τὰ Κατσανοχώρια, Κουκουλιώτη ἀπ' τὸ Κουκούλι Ζαγορίου ἢ τοὺς Κουκλιούς Πωγωνίου, Φίλιου καὶ ἄλλαι.

Ἡ μητέρα τοῦ στρατηγοῦ κ. Θρασουθ. Τσακαλώτου ἦταν Λευκαδία, καὶ στὸ ἐσωτερικὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Μηνᾶ - Βίκτωρος καὶ Βικεντίου ἀναπαύεται ὁ διδάσκαλος τοῦ γένους καὶ πρὸς καιρὸν διερμηνεύς τοῦ Ἀλήπασα Ἀθανάσιος Ψαλλίδας (διδάξας εἰς τὴν σχολὴν Μαρούτση καὶ συνεργήσας εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Καπλα-

Μονή Βουτσᾶς (Ζαγόρι).

(Ἀρχεῖο Ἀπ. Βερτοδούλου)

Μονη Ἄξι. (Βιθσοניה).

(Ἀρχεῖο Ἀπ. Βερτοδούλου)

νείου εἰς τὰ Ἰωάννινα); ὅστις καὶ διαφυγών, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων εἰς Κέρκυραν, μετὰ βραχεῖαν ἐκεῖ διδασκαλίαν, ἐγκατεστάθη ὡς Λυκειάρχης εἰς Λευκάδα, καὶ ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1833 ὅτε καὶ ἀπέθανε.

Κατὰ τὴν φοίτησίν μου εἰς τὸ γυμνάσιον Λευκάδος ἔσχον γυμνασιάρχην τὸν ἐξ Ἄρτης διακεκριμένον φιλόλογον Θεοχ. Τσοῦτσινον, καὶ καθηγητὴν τῆς γαλλικῆς τὸν ἐξ Ἀρίστης Ζαγορίου εὐγενέστατον καὶ καλοκάγαθον Φίλιππον Βαντέραν. Ὁ δεῦτερος αὐτὸς πτωχεύσας μεγαλέμπορος ἐν ἄλλοδαπῇ, ὡς ἐθρυλλεῖτο, ἀλλ' ἔρημος οἰκείων καὶ συγγενῶν ἠτύχτησεν ἀπροσδοκῆτως ὄλως, προπεμφθεὶς μὲ πάνδημον πένθος μέχρι τοῦ τάφου ὅπου ἐκάλυψε τὴν ἄγνωστον τραγωδίαν του τὸ χῶμα τῆς Λευκάδος, ὑπὸ τὴν δαψιλῇ σπονδῇ δακρῦων τῶν συναδέλφων, μαθητῶν καὶ μαθητριῶν του.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν προηγουμένη μαθητεία μας στὸ δημοτικὸ, ἐφθασε στὸ χωριὸ μας, φυγὰς ἀπ' τὴ Σωπικὴ τῆς Β. Ἠπείρου μὲ τὴ γρηοῦλα μητέρα του (τὴ θειά Βασίλω) ὁ Θεόδωρος Ἀσημακόπουλος διδάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δασκάλου πατρός μου διωρίστηκε ἱεροψάλτης στὸ χωριὸ καὶ παράλληλα συνεκέντρωσε μιὰ ὁμάδα νεοσσῶν ἀπ' τὴν ὁποία βγῆκαν μερικοὶ καλοὶ ἱεροψάλται. Ἐπειτα ἐδίδαξεν ὁμοίως εἰς τὸν δῆμον Σφακιωτῶν καὶ τέλος

εἰς τὴν ἔναντι Περαιτιὰν τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπου καὶ νοσήσας ἀπέθανε 40ετῆς περίπου ἀκολουθήσας τὴν μοῖραν τοῦ Κρυστάλλη.

Ἡ Λευκὰς ἀνταπέδωκε εἰς τὴν Ἠπειρον ἀγλαώτατον καρπὸν τοῦ μόχθου του τὴν μουσικωτάτην καὶ μελωδικὴν ὕμνωδιαν τοῦ Γ. Ἐπιθ) τοῦ Μαθηματικῶν ὁμοχωρίου καὶ συμμαθητοῦ μας κ. Ἰωάν. Παπαδάτου ἐπὶ ἔτη καταθέλξαντος εἰς κατανυκτικὴν ἀπογείωσιν τὰς ψυχὰς τοῦ ἐκκλησιάσματος εἰς Παραμυθίαν καὶ Ἰωάννινα ὅπου ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητής.

Φοιτούσαμε ἀκόμα στὸ Δημοτικὸ ὅταν ἄρχισε νὰ θρονιάη τὸ ἑλληνικὸ κανόνι ἔξω ἀπ' τὴν Πρέβεζα τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1912. Κυριακὴ πρωτὴ πηγαίνοντας στὴν ἐκκλησίαν εἶδα νὰ φθάνη στὴ ροῦγα ἕνας νέος ἀπ' τὴν πόλιν καθάλλα σ' ἕνα γυμνὸ ἄλογο στάζοντας ἰδρῶτα ὑποζύγιον καὶ ἀναβάτης, καὶ νὰ φωνάζη:

—Ἀδέρφια... ἐλευθερώθηκε ἡ Πρέβεζα!

Ἐτρεξα στὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας καὶ προχωρηρῶντας στὴ μέση ἔβγαλα φωνή:

—Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ Πρέβεζα!

Μετὰ μιὰ σύντομη ἐξήγησιν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ὁ Παπαγιάννης Γουρζῆς, μὲ μιὰ παρένθεση στὴν ἀκολουθία, ἀπ' τὴν ὠραία πύλη, μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὰ χέρια ἐπάνω ψάλλει μὲ τὴν μελωδικώτατη ὑψιφωνία του :

«Σῶσον, Κύριε τὸν λαόν σου...» καὶ κατ' ἐντολήν του ἀκολουθεῖ ἡ χορωδία: Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ τὰ νικητήρια...».

Ποῦ νᾶξερε ὁ φτωχὸς ἱερωμένος

τὴν ὥρα ἐκείνη, πῶς μετὰ 28 χρόνια, ὁ πρωτότοκός του Τηλέμαχος ἔφεδρος ἀνθ)γός στὸ τάγμα τοῦ Ἡπειρώτη Κωνστ. Πανταζῆ μιὰ νύχτα ἠρωϊκῆς ἀντεπιθέσεως θὰ ἔχανε τὸ ἕνα του μάτι ἀπὸ ἰταλικὴ χειροβομβίδα ἀπάνω στὴ θρυλικὴ Γικραμπάλα, καὶ θὰ τὸν δεχόνταν τιμημένο μὲ εὖσημα ἀνδρείας ὅπως καὶ ὁ ἀντάξιός δευτερότοκός του ἐπίσης ἀνθ)γός Γιώργος!

Ὁ πόλεμος ὅμως συνεχίζεται. Καὶ ἂν οἱ Τοῦρκοι κατῶρθωναν νὰ ἐνισχύσουν τὰς ἐν τῇ Βαλκανικῇ δυνάμεις των διὰ θαλασσίων μεταγωγῶν ἐκ Μ. Ἀσίας, ὅχι μόνον ἡ παράτασίς του θὰ ἐξησφαλίζετο ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ νησιά μας τῶν Κυκλάδων καὶ ἡ τελικὴ ἔκβασις τοῦ πολέμου θὰ διεκινδυνεύοντο.

Ἄλλὰ καὶ ἐδῶ παρεμβαίνει ἡ ψυχὴ τῆς Ἡπείρου, πού μὲ τὸ φερώνυμον τοῦ τέκνου της Γ. Ἀθέρωφ, θρυλικὸν θωρηκτὸν τῆς φιλοπάτριδος δωρεᾶς του, ὑπὸ τὴν ριψοκίνδυνον εὐτολμίαν τοῦ ναυάρχου Π. Κουντουριώτη, ἐγκλωβίζει τὴν τουρκικὴν ἀρμάδα καὶ ματαιώνει πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων εἰς τὸν ἀγῶνα ("Ἐλλη 13. 12.1912 — Δαρδανέλια 5.1.1913).

"Ἐπειτα ἡ Φιλιππιάδα, τὰ Πέντε Πηγάδια, τὸ Γρίμποβο, ἡ Ἀετορράχη, ἡ γιγαντομαχία τοῦ Μπιζανίου καὶ ἄλλα, ὅπου ἡ Λευκὰς συμμετέχει ἀφειδῶς εἰς τὰς σπονδάς τοῦ αἵματος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἡπείρου.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα μου ἐξωσχολικὰ ἐντρυφήματα ἀπ' τὴ βιβλιοθηκοῦλα τοῦ πατέρα μου, ἦταν τὰ ποιήματα

τοῦ Βαλαωρίτη, ἀφιερωμένα κατὰ τὸ πλεῖστον στὶς ἐποποιεῖς καὶ τὶς τραγωδίαι τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Ἑλληνισμοῦ:

ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΓΓΙΑΣ (Ο ΒΡΥΚΟΛΑΚΑΣ)

Πές μου τί στέκεσαι Θανάση
ὄρθος,
βουβός, σὰ λείψονο στὰ μάτια
ἐμπρός;
Γιατί Θανάση μου θγαίνεις τὸ
βράδυ;
"Υπνος γιὰ σένανε δὲν εἶν' στὸν
"Ἄδη;

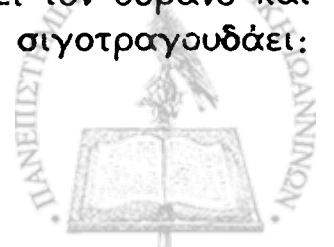
Ο ΚΙΤΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΡΑΚΙ

Σ' ἕνα κοντρί θεόχτιστο κάθετα
διπλοπόδι
ἕνας γεροπαλλήκαρος' ὁ Κίτσος
ὁ Σουλιώτης.

... ..
"Ἀχ! νάμouνα μὲς τὴν καρδιά τοῦ
Κίτσου τοῦ Σουλιώτη,
νὰ μέτραγα τοὺς χτύπους της,
νάνοιωθα τὴ λαχτάρα.

Ο ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ

...Δυὸ γύφτοι τὸν ἐστρώσανε δε-
μένονε στ' ἀμόνι
κι' ἀρχίσανε μὲ τὰ σφυριὰ νὰ τό-
νε πελεκᾶνε.
Σκλήθρες πετᾶν τὰ κόκκαλα,
σκορπᾶνε τὰ μελούδια.
Νεῦρα, κομμένα κρέατα σέρνον-
ται σὰν ξεσκλίδια...
Κι' ἐκειὸς τηράει τὸν οὐρανὸ καὶ
σιγοτραγουδάει:

—Χτυπάτε, πελεκάτε με σκυλιά.
Τὸν Κατσαντώνη δὲν τὸν τρομά-
ζει Ἀλήπασας, φωτιά, σφυρὶ κι'
ἄμόνι.

Η ΦΥΓΗ

(τοῦ Ἀλήπασα ἀπ' τὸ Σοῦλι)

Τ' ἄλογο, τ' ἄλογο Ὁμὲρ Βρυ-
ώνη!
Τὸ Σοῦλι ἐχούμησε καὶ μᾶς πλα-
κώνει.
Τ' ἄλογο! γνώρισα τὴ φουστα-
νέλλα
τοῦ ἐχθροῦ μου τ' ἄσπονδου Λάμ-
πρου Τζαβέλλα.
Δὲν τότε βλέπετε; Σὰ χάρος
φτάνει
ψηλὰ ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι.
Νοιώθω τὸ χνῶτο του φωτιά,
ζεστό
πῶρχετ' ἀπάνω μου σ' ἄν νᾶναι
φειό.

Ο ΣΑΜΟΥΗΛ

Καλόγερε, τί καρτερεῖς κλεισμέ-
νος μὲς τὸ Κοῦγκι;
Πέντε νομάτοι σῶμειναν, κι' ἐκεῖ-
νοι λαβωμένοι.
Κι' εἶναι χιλιάδες οἱ ἐχθροὶ ποῦ
σ' ἔχουνε ζωσμένο!

Ο ΒΛΑΧΑΒΑΣ

Τρεῖς μέρες μὲς τὰ Γιάννενα σέρ-
νουνε τὸ κορμί του
τ' ἀνάσκελα, τ' ἀπίστομα καὶ τὸ
ποδοκυλᾶνε.

Ο ΓΩΓΟΣ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε. Τὸ Σοῦλι ἐ-
ρημωμένο
ἀπὸ μαχαῖρι καὶ φωτιά, λησμο-
νημένος τάφος.

... ..
Στῆς Πάργας τὰ ψηλώματα χι-
λιάδες κυπαρίσσια
στέκουν ὀλόρθα νὰ θωροῦν τὴν
ἐρημιὰ τριγύρω.
Παντοῦ νεκρίλα, σιωπή... Πάργα,
καῦμένη Πάργα.

Καὶ στὸ ΦΩΤΕΙΝΟ του, τὸ χωρι-
κὸ Λευκαδίτη πολέμαρχο κατὰ τοῦ
Βενετσιάνου τοπάρχου ΤΖΙΟΡΓΙ
GRAZIANO, δὲν λησμονάει ὁ Βα-
λαωρίτης τὴν Ἕπειρο:

Στὸ μοναστήρι «τὴν Κόκκινη Ἐκ-
κλησιὰ» ὁ σοφὸς Κων)πολίτης ἡ-
γούμενος Νικήτας διηγῶντας στὸ
Φωτεινὸ ἐθνικὲς ἱστορίες:

«Τῶδειξ' ἐκεῖ παράμερα, τὴ Σάλ-
τενη, τὸν κόρφο
καὶ τοῦπε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς
κριαρωθῆκαν
μέσα σ' αὐτὸ τὸ στένωμα γιὰ τὴ
σκλαβιά τοῦ κόσμου
δυὸ πολεμάρχοι φοβεροί, καὶ πῶς
ὁ νικημένος
ἀπὸ δυὸ λάμπεις πῶθλεπε ν' ἀ-
στράφτουνε μπροστά του,
τῆς Κλεοπάτρας τὴ ματιὰ κι' ἕνα
μεγάλο θρόνο,
ἐδιάλεξε τὴν ὁμορφιά κι' ἐσθύ-
στηκε μαζύ της.
Καὶ τοῦπε πῶς ὁ νικητής, γιὰ νὰ
φυλάξη πάντα

τῆ δόξα του ὀλοζώντανῃ καὶ τῆ
χρυσῇ του μοῖρα,
ἔθεμέλιωσε σκληρά, χῶρες, χω-
ριά καὶ τάφους
κι' ἔχτισε τῆ Νικόπολι, κουφάρι
μέ κουφάρια,
σύντριμμα μέ συντρίμματα...

Μέσα στὰ πλατεῖα στέρνα τοῦ Βα-
λωρίτη, ποῦ γεννήθηκε στὴ Λευκά-
δα μέ οἰκογενειακὲς ρίζες ἀπ' τὴ
Βαλαώρα τῆς Ἀκαρνανίας, ἔπαλ-
λαν οἱ καρδιές τοῦ Χρήστου καὶ Μό-
σχου Βαλαώρα τῶν προγόνων του
ποῦ ἀλώνισαν μαχόμενοι τὰ βουνὰ
τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ρούμελης.

Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ποιητικὸς του οἰ-
στρος ξαναγυρίζει ἐπίμονα καὶ
πληθωρικὰ στὶς ἡρωϊκὲς τοὺς βου-
νοκορφές καὶ δροσοπηγές.

Κι' ἂν στὴ Ρούμελη ὑπάρχει ἡ Βα-
λαώρα, τὸ βουνὸ ποῦ ὑψώνεται ἐπά-
νω ἀπ' τὴν τοποθεσίαν τῆς Πέτρας
δίπλα στὸ Λοῦρο λέγεται Βαλαω-
ρίτη.

Γι' αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρ-
χῃ "Ἕλληνας καὶ ἰδιαίτερα Ἠπειρώ-

της ποῦ νῆ μὴν ἔχει κοινωνήσει τῆ
ζωντανείαν, τῆ λεβεντιά καὶ τὴν πα-
τριωτικὴ φλόγα, τὴν ΕΘΝΙΚΟΧΡΙ-
ΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ τῆς ποιή-
σεως τοῦ Βαλαωρίτη.

Φοιτητὴς στὴν πρωτεύουσα ἐγνώ-
ρισαν ἀπὸ κοντὰ καὶ ξεχώρισαν μέ
θαυμασμὸ τὸ πρωτοποριακὸ μεγα-
λεῖο τῆς Ἠπειρώτικης φιλοπατρίας
καὶ γενναιοδωρίας ποῦ τὴν κατεκό-
μησε μέ ἐθνικοπνευματικὲς κυψέ-
λες εἰς ἀριστουργήματα τέχνης καὶ
βαρύτιμα ἀποκτήματα.

Τὸ Ἀθερῶφειον Στάδιον, τὸ Ζάπ-
πειον μέγαρον, τὸ Μετσόβιον Πολυ-
τεχνεῖον, ἡ Σιναῖα Ἀκαδημία, τὸ
Ἀρσάκειον διδασκῆριον, ἡ Ριζάρει-
ος ἱερατικὴ σχολή, τὸ Ἀστεροσκο-
πεῖον, τὸ μέγαρον τῆς Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς, ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων,
ἡ Γεννάδιος Βιβλιοθήκη εἶναι ἡ ἐν-
σωματωμένη προσφορὰ τοῦ Ἠπει-
ρωτικοῦ μόχθου καὶ τῆς ἀνυπερ-
βλήτου καὶ ἀσυναγωνίστου στορ-
γῆς πρὸς τὸ "Ἔθνος.

(ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ)

Ἡ σημερινή Βούρμπιανη με λίγη ἱστορία

ΤΟΥ κ. ΝΙΚ. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἐπίτ. Γυμνασιάρχῃ

Ἡ Βούρμπιανη εἶναι χωριὸ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης. Βρίσκεται πρὸς τὸ βόρειο μέρος τῆς καὶ ἀπέχει 37 περίπου χιλίόμετρα. Μὲ τὴν Κόνιτσα ἔχει καθημερινή συγκοινωνία ὅλο τὸ χρόνο. Διακόπτεται μόνο τὸ χειμῶνα ὅταν ἔχει πολὺ χιόνι ἢ πάγους. Τὸ αὐτοκίνητο ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴν Κόνιτσα ἀκολουθεῖ τὸν θαυμάσιο πλατὺ καὶ μὲ ἄσφαλο δρόμο ποὺ λέγεται «Ἐγνατία ὁδός». Ὁ καινούργιος αὐτὸς δρόμος προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ πυκνὰ δάση μὲ θαλανιδιές, ὄξυές, ἔλατα καὶ παντὸς εἴδους ἄλλα δέντρα. Ὅταν τὸ αὐτοκίνητο φθάσει στὸ ποτάμι Σαραντάπορο, παραπόμε τοῦ Ἄωου καὶ περάσει τὴ γέφυρα, φθάνει στὴν τοποθεσία «Πυρσογιαννίτικο», στρίβει ἀριστερά, ἀκολουθεῖ τὴ διακλάδωση καὶ ἀφοῦ διασχίσει τὴν Πυρσόγιαννη προχωρεῖ καὶ ἔρχεται στὴ Βούρμπιανη. Ἀπὸ τὴ διακλάδωση μέχρι τὴ Βούρμπιανη εἶναι 7 χιλίόμετρα. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι ὑποφερτὸς χωματόδρομος. Ὁ μεγάλος δρόμος ἐξακολουθεῖ πρὸς τὸ Ἐπταχώρι, Πεντάλοφο, Τσοτύλι, Κοζάνη καὶ καταλήγει στὴ Θεσσαλονίκη. Ὑπάρχει σήμερα συγκοινωνία Κόνιτσα — Θεσσαλονίκη τρεῖς φορές τὴν ἑβδομάδα. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ κάνει κανένας τὸ ταξίδι αὐτό. Θαμπώνεται ἀπὸ τὸ πολὺ πράσινο καὶ τὴν ἄλλη

ὁμορφιά ποὺ σκόρπισε στὰ μέρη αὐτὰ ἡ Φύση.

Τὸ ὄνομα Βούρμπιανη εἶναι σλαβικὸ θὰ πεῖ «ἰτέα». Μέρος δηλαδή ποὺ ἔχει «ἰτιές», ὅπως μοῦ εἶπε στὴν Αἴγυπτο συνάδελφος Τσεχοσλοβάκος. Πραγματικὰ ὁκὸμη καὶ σήμερα ἡ Βούρμπιανη ἔχει καὶ δέντρα καὶ θάμνους τῆς ἰτιᾶς. Μικρὰ παιδιὰ σὰν εἴμαστε, κόβαμε τὰ κλαδιά τῆς, ἀφαιρούσαμε τὰ φύλλα καὶ πλέκαμε καλάθια, γιατί οἱ θέργες εἶναι εὐλύγιστες. Πότε καὶ πῶς ἔγινε ἡ Βούρμπιανη χωριὸ ὑπάρχουν διάφορες γνῶμες. Ἐνα εἶναι βέβαιον. Πολλές τοποθεσίες τῆς, ὄρεινοὶ ὄγκοι τῆς μεγάλης ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου, ἔχουν ὀνόματα Σλαβικά. Ἄλλοι λέγουν ὅτι εἶναι χωριὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, ἀφοῦ ἔχει τοποθεσία ποὺ λέγεται «Κάστρο». Ἄλλοι ὅτι χτίστηκε ἀπὸ μερικοὺς Ἕλληνες τῆς Πόλης ποὺ μετὰ τὴν ἄλωσή τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔφυγαν κυνηγημένοι καὶ βρῆκαν καταφύγιο στὰ ἀπρόσιτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους βουνά τῆς. Τέλος ἄλλοι λέγουν ὅτι ἔγινε ἀπὸ Ἡπειρώτες καὶ Μακεδόνες ποὺ ἦρθαν καὶ αὐτοὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴ σκλαβιά.

Στὴν ἀρχὴ τὸ χωριὸ ἔγινε στὴ θέσῃ «Πίκιανη» ποὺ βρίσκεται σ' ἕνα λόφο ἐπάνω ἀπὸ τὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ σὲ συμβολὴ μὲ τὸ Ζερμοτινό. Ἐπειτα μετακινήθηκε πρὸς τὰ

Βούρμπιανη Κουίρα

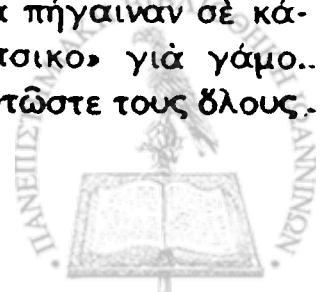
Αποψη Βούρμπιανης.

(Αρχείο Ν. Πατσωτηρίου)

«κυρτασάδια», στα «λιθάρια», στους κήπους της θρύσης «Βαρβάρας», όπου υπάρχουν ακόμη και σήμερα μικρά χωράφια που λέγονται παλιά άλώνια. Όλες αυτές οι τοποθεσίες είναι πλησιέστερες από την «Πίκιανη». Τέλος ήρθε στη σημερινή του θέση. Η Βούρμπιανη μέχρι το 1920 είχε 500 σπίτια με 2500 περίπου κατοίκους. Από τότε άρχισε μια μικρή διαρροή. Από το 1940 όμως και ιδίως στην κατοχή, η Βούρμπιανη λιγόστεψε πολύ από τους κατοίκους της.

Στην εποχή του Άληπασσα ανέπτυξε δράση γιατί ο Άλης έδωσε κάποια έλευθερία και στη θρησκεία μας και στα γράμματα. Βρήκα γράμμα του προσπάππου μου Πατσωτήρη γραμμένο περίπου στα

1800, με καλλιγραφία και όρθογραφία, πράγμα πολύ σπάνιο για την εποχή εκείνη. Στη Βούρμπιανη ποτέ δεν έμεναν μόνιμα Τούρκοι. Κάποτε ήρθαν μερικές οικογένειες τουρκαλθανών. Έπειδή όμως οι άντρες των είχαν κατακτήσει τύραννοι για το χωριό, κάμποσα παλικάρια της, κατά την παράδοση, κατέφυγαν στον Κατή της Κόνιτσας να διμαρτυρηθούν. Ο Κατής άφου έκλεισε την πόρτα καλά, έβγαλε από κάποια «κρύπτη» ένα Εύαγγέλιο (ήταν κάποτε, χριστιανός, τούς είπε) και τούς ώρκισε να μην μαρτυρήσουν αυτά που θα τούς πει. Και έξηγησε: Την άλλη εβδομάδα οι άντρες τούρκοι θα πήγαιναν σε κάποιο χωριό «Κάντσικο» για γάμο. Πηγαίνετε και σκοτώστε τους όλους.

“Ετσι καὶ ἔγινε. Οἱ οἰκογένειές τους ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν. Μὲ μέρες ἦρθαν τουρκαλθανοὶ δύο φορὲς νὰ ἐκδικηθοῦν. Τὰ παλικάρια τῆς Βούρμπιανης τοὺς σκότωσαν ὅλους. “Ετσι στὴ Βούρμπιανη μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση οἱ Τοῦρκοι ἐρχόνταν σποραδικά. Ἡ Βούρμπιανη εἶχε καὶ ἓνα γραμματικὸ τοῦ Ἀλήπασσα, τὸν Κώστα Ντούμαρη. Ἀπόκτησε «παλάτι» καὶ μεγάλη περιουσία. Δυστυχῶς, ἀπὸ ληστὲς Τουρκαλθανοὺς ὅλα ἔγιναν σάχτη. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δολοφονήθηκε στὸ Μοναστήρι («Μπιτόλια»), ἀπὸ τὸ διοικητὴ τῆς πόλης, ὕστερα ἀπὸ ψεύτικες πληροφορίες ἐχθρῶν τοῦ Κώστα.

Ὁ Κώστας Γραμματικὸς ἢ Βουρμπιανίτης ἔχει τὴ μικρὴ του ἱστορία. Ἦταν χτίστης καὶ δούλευε κάποτε στὸ παλάτι τοῦ Ἀλήπασσα. Μιὰ μέρα ὁ Ἀλῆς θέλησε νὰ τοῦ γράψουν ἓνα γράμμα πρὸς κάποιον χωρικὸ Ἑλληνα ποὺ ζοῦσε σ’ ἓνα χωριὸ τῶν Γιαννίνων. Ἐπειδὴ οἱ γραμματικοὶ του δὲν ἦταν ἐκείνη τὴ μέρα κοντά του, ἀποτάθηκε πρὸς τοὺς χτίστες ἂν ξέρει κανένας τοὺς γράμματα. Ὁ Κώστας εἶπε :

—Ἐγὼ Πασσᾶ μου ξέρω λίγα.

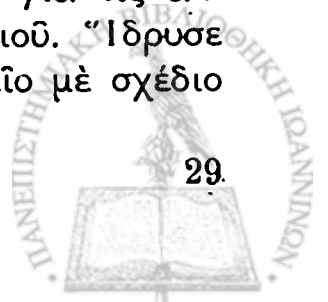
—Γράψε μου τοῦ λέγει «νὰ μοῦ στείλει ὁ παληοχωριάτης τὰ γρόσια ποὺ μοῦ χρωστάει ἀμέσως».

Ὁ Κώστας ἔγραψε τὰ σχετικά, ἀλλὰ στὸ τέλος πρόσθεσε τὴ φράση: «στεῖλε μου ἀμέσως τὰ γρόσια γιατί μαῦρο φίδι θὰ σὲ φάει». Ἡ φράση ἐκείνη ἄρεσε πολὺ στὸν Ἀλήπασσα καὶ τὸν ἔκανε γραμματικὸ του.

Ἡ Βούρμπιανη ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ὕστερα μέχρι τοῦ 1940 εἶχε πάρα πολλὰ ἀμπέλια καὶ ἔτσι οἱ κάτοικοί της ἔβγαζαν χιλιάδες ὀκάδες κρασί καὶ ἀφθονο ρακί. Εἶχε χωράφια γιὰ καλαμπόκι, γιὰ λαχανικά, πατάτες κλπ. Δὲν ὕστερουσε καὶ στὴν κτηνοτροφία. Γελάδια, γίδια, πρόβατα γιὰ τὸ γάλα καὶ τὸ τυρί τους. Εἶχε τὸ μέλι, τὰ φρούτα καὶ γενικὰ «τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα» ὅπως λέει ὁ λαός. Ἦταν τότε ποὺ δούλευαν σκληρὰ σὲ μεγάλη ὀρεινὴ ἔκταση τῆς γῆς της. Ἡ Βούρμπιανη εἶχε καὶ ἔχει καὶ τώρα πολλές ἐκκλησίες ποὺ βρίσκονται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση γιατί ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τις φροντίζει πάντοτε. Ἀπὸ αὐτὲς τις ἐκκλησίες 5 βρίσκονται μέσα στὸ χωριὸ καὶ οἱ ἄλλες 13 γύρω ἢ ἀπ’ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ σὲ μικρὴ ἢ κάπως μεγάλη ἀπόσταση.

Στὰ μικρά μου χρόνια ὑπῆρχαν 5 παπάδες καὶ λειτουργοῦσαν ὁ καθένας στὴ συνοικία του. Σήμερα ἔχει μόνο ἓναν ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ κυρίως στὴν ἐπιβλητικὴ καὶ μεγάλη κεντρικὴ ἐκκλησία τὴν «Παναγία». Πηγαίνει ὅμως κατὰ καιροὺς καὶ στὶς ἄλλες, ἰδίως ὅταν γιορτάζουν.

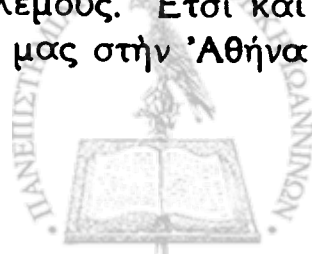
Στὰ γράμματα ἡ Βούρμπιανη ξεχώριζε ἀνέκαθεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης. Ὁταν τὸ 1883 ἰδρύθηκε ὁ «Σύνδεσμος Βουρμπιανιτῶν Ἀθηνῶν» ἐφρόντιζε πολὺ καὶ γιὰ τὶς ἐκκλησίες καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ἀνάγκες τοῦ χωριοῦ. Ἰδρυσε τότε καινούργιο σχολεῖο μὲ σχέδιο

σάν του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἶχε ξεχωριστὸ δημοτικὸ σχολεῖο γιὰ τὰ ἀγόρια, ξεχωριστὸ γιὰ τὰ κορίτσια. Ἐπίσης εἶχε ἑλληνικὸ τριτάξιο σχολαρχεῖο καὶ οἰκοτροφεῖο σὲ ξεχωριστὸ σπίτι. Τὰ σχολεῖα καὶ τὸ Οἰκοτροφεῖο εἶχαν γίνει γνωστὰ ὄχι μόνο στὴν ἐπαρχία Κονίτσης ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἠπειρο. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Ἀλβανία ἐρχόντανε Ἑλληνόπουλα, σπούδαζαν καὶ ὅταν ἔφευγαν γιὰ τὰ χωριά τους, ξεχώριζαν ἀπὸ ὄλους τοὺς συγχωριανούς τους γιὰ τὴ μόρφωση. Εἶχε τότε τὸ χωριὸ ὀκτὼ δασκάλους πολὺ γνωστοὺς στὴν ἐκπαίδευση. Πόσοι ἐπιστήμονες (γιατροί, μηχανικοί, δικηγόροι, καθηγηταί) δὲν βγήκαν ἀπὸ τὸ σχολαρχεῖο τῆς Βούρμπιανης καὶ δὲν ξεχώρισαν ἔπειτα, εἴτε στὸ Γυμνάσιο, εἴτε στὸ Πανεπιστήμιο καὶ σ' ἄλλες σχολές καὶ δὲν ἀναδείχτηκαν ἔπειτα σ' ὅλη τὴ σταδιοδρομία τους; Μήπως ὅμως καὶ ἄλλοι ποὺ ἐγίναν ἔμποροι, δάσκαλοι ἢ σ' ἄλλες δημόσιες ὑπηρεσίες δὲν πρόκοψαν; Ἦταν πολὺ γνωστοὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ μερικοὶ στὴν Εὐρώπη. Ὅπως ὁ γιατρὸς Ἀλέξης Τράντας Ὀφθαλμίατρος μὲ ἀνακαλύψεις, πρόεδρος τῶν Ὀφθαλμολόγων τῆς Εὐρώπης. Ὁ ποιητὴς Τέλλος Ἀγρας (ψευδ. Εὐαγ. Ἰωάννου). Ὁ στρατηγὸς Σωκρ. Δημάρατος, ὁ ἀφανὴς ἥρωας τῆς Πίνδου στὸν πόλεμο τοῦ 1940, καὶ ἔπειτα ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν. Ὁ φιλόλογος Χ. Δημάρατος ἐκδότης ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ. Ὁ Στράτος μηχανικὸς καὶ Γεν. Διευθυντὴς τῶν Κρα-

τικῶν ἔργων, γνωστὸς γιὰ τὴ μελέτη του «Ἡ ὕδρευση τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴ λίμνη Στυμφαλίας καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνει τὸ ἔργο». Ὁ Χαρ. Ρεμπέλης, ὁ γνωστὸς γιὰ τὰ «Κοινωνιολογικὰ γλωσσικὰ καὶ λαογραφικὰ μελετήματα». Ὁ Ἀπ. Παπαλάμπρος ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας. Οἱ φιλόλογοι Β. Δημάρατος, Ν. Ρεμπέλης, ὁ δικηγόρος Ναπολ. Μπάρκης, πρῶην πρόεδρος τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας, καὶ τόσοι ἄλλοι σάν τὸν Ντόντη Ι. Διευθυντὴ Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς, τοὺς μηχανικοὺς Λύτη καὶ Τζόγια, ποὺ ἂν ἀνέφερα ἐπίθετα ἄλλα θὰ γέμιζαν σελίδες ἀρκετές. Νὰ ἀναφέρω ὅτι, ὅταν σπούδαζα, δώδεκα φοιτηταὶ ἦταν Βουρμπιανῖτες! Ἀλλὰ καὶ χτίστες, ξυλουργοί, πρακτικοὶ ἐργολάβοι τῆς Βούρμπιανης ἐγίναν γνωστοὶ γιὰ τὴν τέχνη τους, τόσο ποὺ νὰ λένε ὅτι «οἱ Βουρμπιανῖτες ἔχτισαν ὅλο τὸν κόσμον, εἶχαν ὅμως βοηθοὺς καὶ Πυρσογιανῖτες». Ἐκεῖνοι λένε τὸ ἀντίθετο.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου τὸ 1913 καὶ ἀργότερα, ἐγίναν τὰ ἡμιγυμνάσια, ποὺ εἶχε καὶ ἡ Βούρμπιανη. Τὸ καλὸ ὅμως ἐκεῖνο σχολεῖο ποὺ εἶχε ὄλα τὰ μέσα διδασκαλίας γιὰ τὰ παιδιά, καθὼς καὶ ὄργανα γυμναστικῆς πρωτότυπα γιὰ τὴν ἐποχὴ, ὅπως σκάλα γιὰ ἀνέλξεις τῶν μαθητῶν καὶ κορῦνες ποὺ ἦταν σάν ξύλινες μπουκάλες καὶ τίς χρησιμοποιούσαμε μὲ τὰ χέρια γιὰ ἀσκήσεις στὴ γυμναστικὴ. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἀχρηστεύτηκε κυρίως ἀπὸ τοὺς πολέμους. Ἔτσι καὶ πάλι ὁ Σύνδεσμός μας στὴν Ἀθήνα

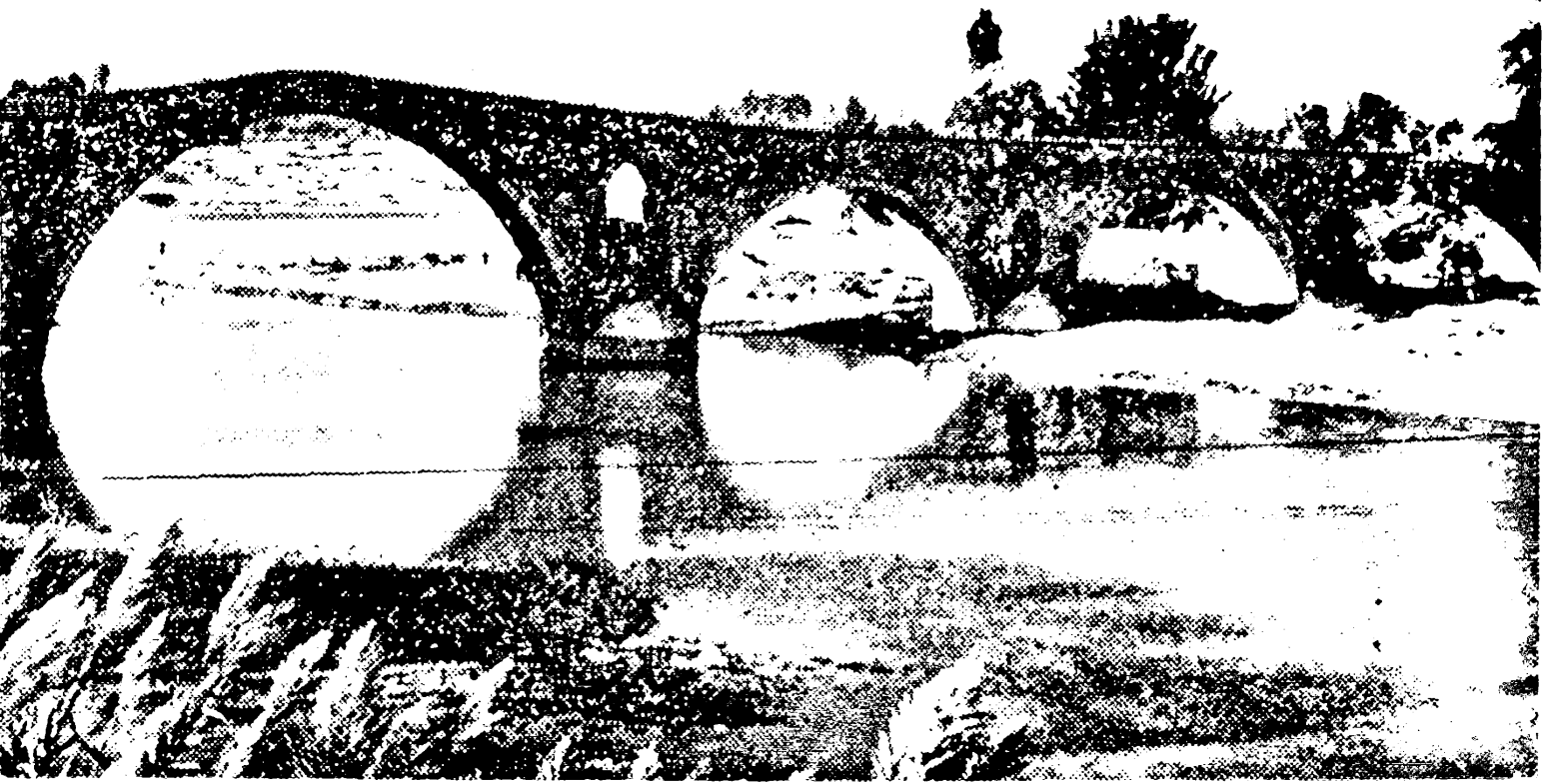
Βουρμπιανίτικες φορεσιές.

(Άρχειο Ν. Παπασωτηρίου)

ἀναγκάστηκε νὰ χτίσει τὸ 1927 καινούργιο σχολεῖο μὲ ἐπίβλεψη τοῦ μηχανικοῦ Στράτου. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καὶ σήμερα. Εἶναι πολὺ εὐρύχωρο. Ἔχει χώρους ὄχι μόνο γιὰ τὸ μονοτάξιο Δημοτικὸ σχολεῖο, γιὰ τὶς τρεῖς τάξεις τοῦ Γυμνασίου μὲ τὶς βιβλιοθηκὲς καὶ τὰ ὄργανα Φυσικῆς, ἀλλὰ ἀκόμη χρησιμεύει γιὰ Οἰκοτροφεῖο. Ἀπὸ κάτω εἶναι τὰ λουτρὰ τῶν οἰκοτρόφων καὶ ἡ «Παιδικὴ Χαρά». Στὴν αὐλὴ ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὄργανα ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ μικρὰ παιδιά, δηλ. μονόζυγα, τραμπάλλες καὶ ἄλλα. Στὴν ἄκρῃ τῆς αὐλῆς αὐτῆς εἶναι καὶ τὸ καινούργιο, ἀρκετὰ μεγάλο ἐστιατόριο γιὰ τοὺς οἰκοτρόφους. Τὸ σχολεῖο βρίσκεται σὲ μιὰ ὠραία τοποθεσία πίσω ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐκκλησίαι «Παναγία» τοῦ χωριοῦ καὶ ὄχι σὲ μεγάλη ἀ-

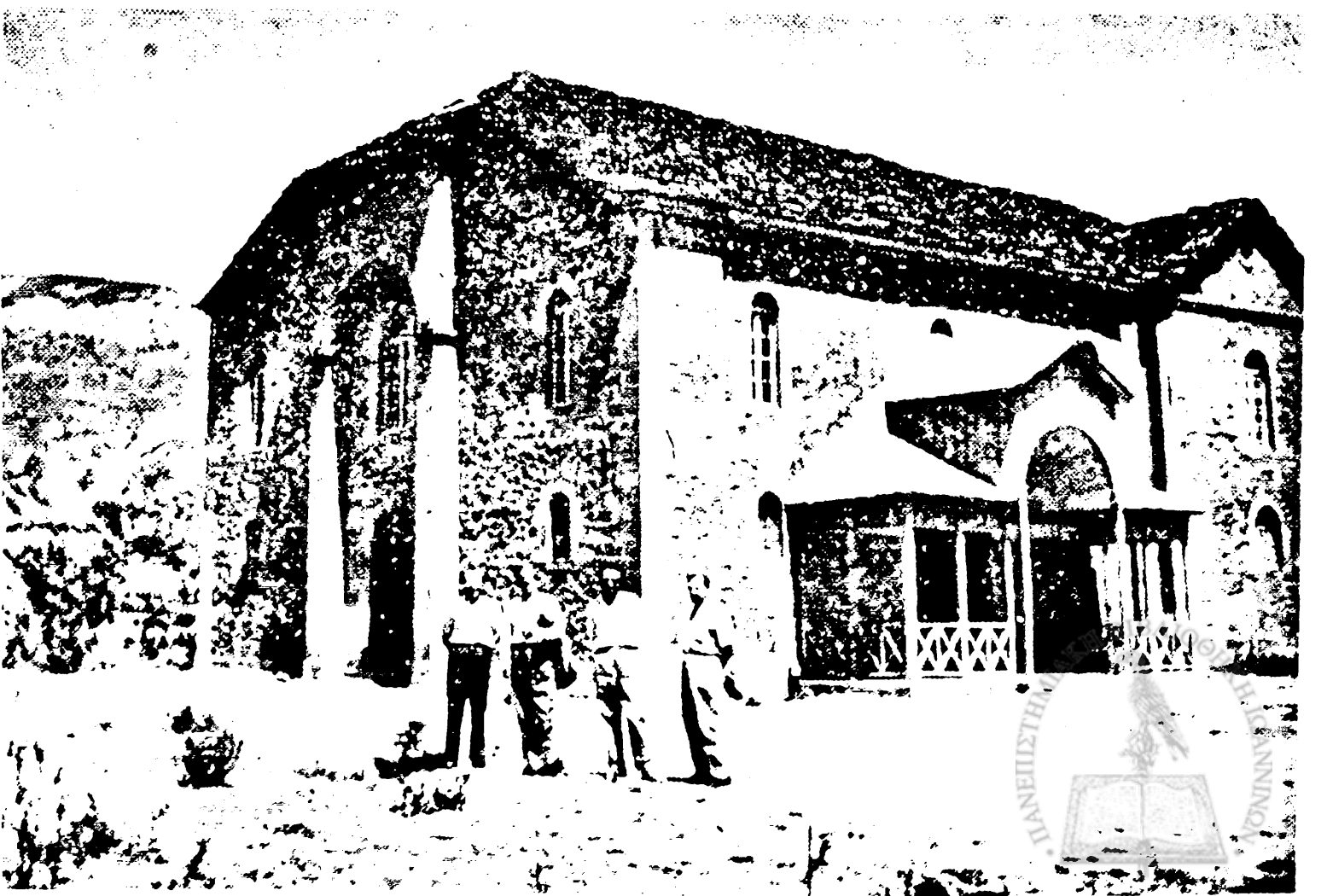
πόσταση. Βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ πολλὰ δέντρα, δὲν ἔχει ἐκεῖ ἄλλα σπίτια καὶ ἔτσι ὅλα τὰ παιδιά ἀναπνέουν τὸν πιὸ καθαρὸ ἀέρα τοῦ χωριοῦ.

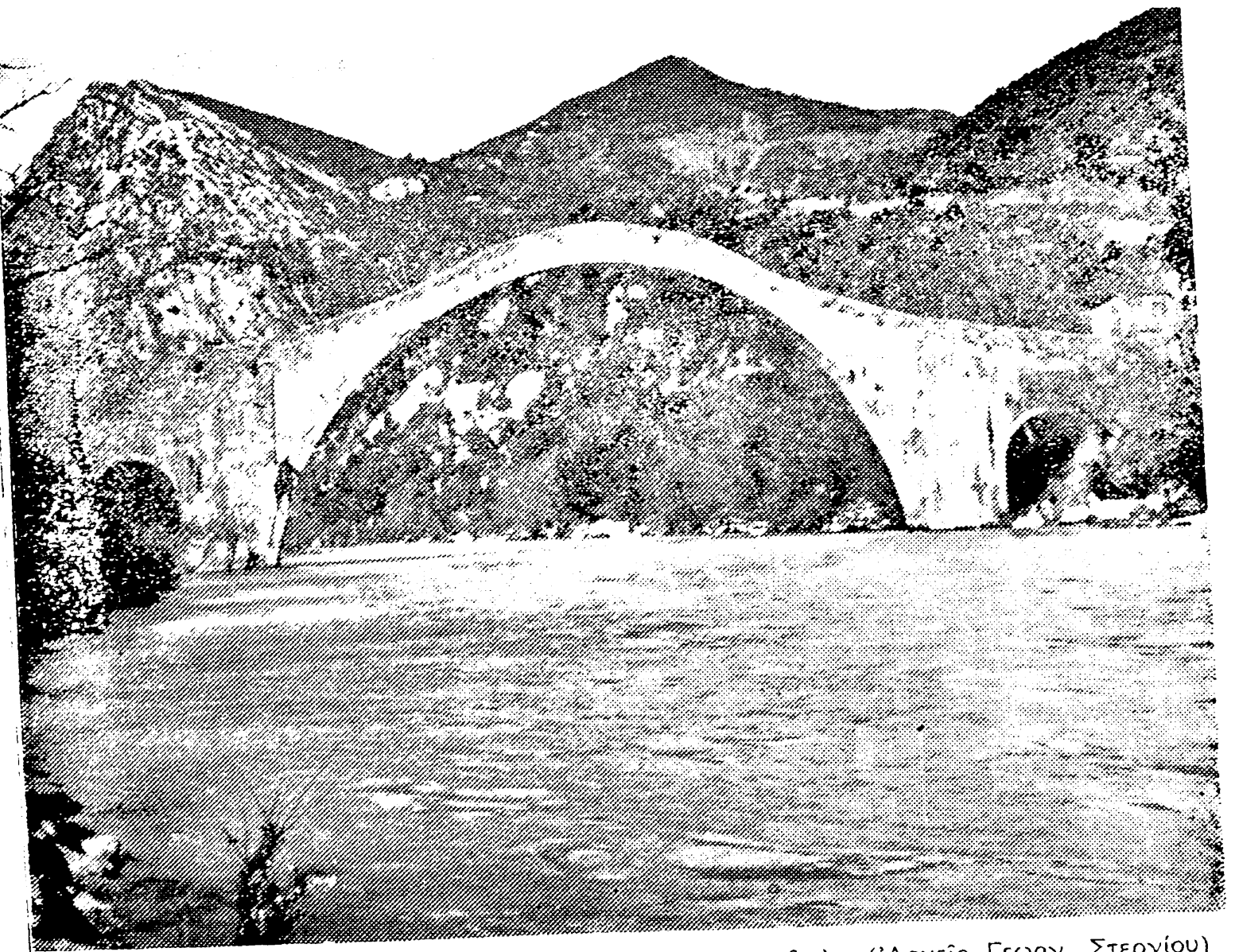
Αὐτὰ γίνονται καὶ σήμερα. Ὁμως, ἐνῶ τὸ σχολεῖο ἀπὸ τὸ 1927 λειτούργησε μέχρι τὸ 1940, ἦρθε ὁ πόλεμος ὁ Ἑλληνοἰταλικὸς ὄχι μόνον ἐκλείσαν καὶ τὸ Γυμνάσιο καὶ τὸ Οἰκοτροφεῖο, ἀλλὰ ἰδίως κατὰ τὴν κατοχὴ, ἔφυγαν καὶ οἱ περισσότεροι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μας ποὺ ὡς τότε γέμιζαν τὴν ἀγορὰ καὶ ὅπως ἀνάφερα, ἔμειναν ἔκτοτε σὲ πόλεις. Σήμερα μολονότι οἱ μόνιμοι κάτοικοι εἶναι λίγοι, ὅμως ἔχει Γυμνάσιο καὶ ὅπως ἀνέφερα καὶ Οἰκοτροφεῖο. Ἔχει Παιδικὴ Στέγη, κοινοτικὸ κτίριο δικό της, ἰατρεῖο, δωρεὰ τοῦ Κώστα Τράντα, μὲ τρία δωμάτια, γιὰ τὸν κοινοτικὸ ἀγρο-

Τῆς Ἄρτας τὸ γιόφυρο με ἀνεβάσμενο τὸν Ἄραγο.

(Ἄρχεῖο Ἄπ. Βερτοδούλου)

Τὸ Γεφύρι τῆς Πλάκας στὸν Ἄραγθο (Μονολίθι - Ραφταναῖοι). (Ἀρχεῖο Γεωργ. Σπεργίου)

τικό γιατρό, καθώς ακόμη και αίθουσα έστιατορίου και αίθουσα για την έγκατάσταση του κοιν. τηλεφώνου και Ταχυδρομείου, δωρεές του υπογράφοντος.

Τò χειμῶνα μένει και μιὰ διμοιρία στρατού σὲ δικό της κτίριο. Ἐπίσης κάθε Σαββατοκύριακο ἔρχονται στὸ χωριὸ και ἄρκετοὶ Βουρμπιανῖτες πὸ ἔχουν και σπίτια στὰ Γιάννενα. Κάθε χρόνο στὴ Βούρμπιανη χτίζονται κάμποσα σπίτια. Μέχρι τώρα ἔχουν χτιστεῖ περίπου 40 καινούργια. Μπορεῖ και θὰ γίνουν και ἄλλα, γιατί τώρα μέσα στὴ Βούρμπιανη ἔγιναν δρόμοι για αὐτοκίνητο και ἔτσι ἐκεῖνοι πὸ θέλουν νὰ χτίσουν φέρνουν τὰ οἰκοδομικά ὑλικά μέχρι τοῦ οἰκοπέδου των. Δυστυχῶς, ὅμως, μολονότι σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν περισσότεροι ἀπὸ 9 χιλ. Βουρμπιανῖτες οἱ ὁποῖοι δὲν μποροῦν νὰ χτίσουν, ἀλλὰ θέλουν νὰ ἔρθουν, και δὲν ἔρχονται γιατί δὲν βρίσκουν ξενοδοχεῖο κατάλληλο ἢ ἄλλα δωμάτια. Ὑπάρχουν, βέβαια, λίγα δωμάτια πὸ νοικιάζονται, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν. Εἶναι ὅπως εἶπα, δυστύχημα, γιατί κανένας ἰδιώτης δὲν παρουσιάστηκε μέχρι σήμερα γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Οὔτε ἀκόμη τὸ κληροδοτήμα τοῦ χωριοῦ μας πὸ ἔχει σήμερα ἔσοδα ἐπάνω ἀπὸ 500.000 δρχ. τὸ χρόνο και πὸ τὸ 1976 εἶχε στὴν Τράπεζα περίπου 3.000.000 δρ. δὲν τὸ ἔχτισε για λόγους πὸ δὲν μπορῶ νὰ τοὺς ἀναφέρω. Φταίει τὸ φτωχὸ τὸ ριζικὸ μας; Φταίει τὸ ἴδιο τὸ χωριὸ μας; Ποιὸς φταίει; Μοιραῖοι και ἄβουλοι ὅλοι ἀντάμα προσμένουμε ἀκόμη νὰ γίνει τὸ θαῦ-

μα για τὸ ξενοδοχεῖο, για νὰ θυμηθοῦμε σὲ παράφραση τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ Βάρναλη.

Για τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἢ Βούρμπιανη δὲν ἔχει τουρισμὸ καθόλου. Ἔρχονται, βέβαια, τὸ καλοκαίρι μερικοὶ ξένοι ἢ πρῶην ἀξιωματικοὶ και στρατιῶτες πὸ ὑπηρέτησαν ἄλλοτε στὸ λόχο τῆς Βούρμπιανης πὸ ὑπῆρχε μέχρι μερικῶν χρόνων, ἀλλὰ φεύγουν ἀμέσως γιατί δὲν βρίσκουν δωμάτια ὕπνου. Λυποῦνται πολὺ. Ἔχω ἰδίαν ἀντίληψη. Δὲν μποροῦν νὰ ἀπολαύσουν, τώρα πὸ εἶναι ἤρεμοι και ἀμέριμοι, οὔτε τὸ θαυμάσιο κλίμα της, οὔτε τὸ καθαρὸ και κρῦο νερὸ της πὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸ βουνό, οὔτε ἀκόμη γιατί βρίσκει ὅλα ὅσα τοῦ χρειάζονται για νὰ ζήσει κάπως πιὸ φτηνὰ ἀπὸ τὶς πόλεις.

Καθημερινὰ στὴ Βούρμπιανη τὸ καλοκαίρι, σχεδὸν ἕνα ἡμιφορτηγὸ αὐτοκίνητο ἔρχεται ἀπὸ τὴ Μακεδονία και ξεφορτώνει τρόφιμα: λαχανικά, φρούτα, ἀκόμη και φρέσκο ψωμί, πὸ εἶναι ὅλα καλύτερα και πιὸ φτηνὰ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα. Τρία τέτοια ἡμιφορτηγὰ αὐτοκίνητα ὑπάρχουν στὴ Βούρμπιανη και ἀνήκουν σ' αὐτοὺς πὸ ἔχουν τὰ μαγαζιά τους ἐκεῖ. Ἀναπολοῦν πάντοτε σὰν φεύγουν για τὶς πόλεις, τὸν καθαρὸ ἀέρα τοῦ χωριοῦ χωρὶς τὰ δύσσομα νέφη τῶν πόλεων. Ἀναπολοῦν τὸ χωριὸ πὸ βουτηγμένο μέσα στὰ δέντρα, ἀκόμη και τὸ ὄρεινὸ πεῦκο πὸ ἔφτασε τώρα ἀπὸ τὸ βουνὸ κοντὰ στὸ χωριὸ και γενικὰ τὴν ἡρεμία και τὴν ἀπλότητά του. Ἄλλωστε για νὰ περάσει ἢ ὦρα τοὺς ἔχει τὸ χωριὸ μας και ραδιό-

Στήν Ἁγία Παρασκευή Βούρμπιανης (1956).
(Ἀρχεῖο Νικ. Παπασωτηρίου)

φωνα καὶ τηλεοράσεις, ἀκόμη καὶ τσοῦξ - μπόξ. Μήπως τοῦ λείπουν τὰ τηλέφωνα, τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς ; "Ὅλα τὰ ἔχει τὸ χωριό μας τώρα. Μόνο οἱ ἄνθρωποι τοῦ λείπουν. Οἱ λίγοι πὺ μένουν μόνιμα στὴ Βούρμπιανη ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς λίγους κήπους, σὰν οἰκοδόμοι, σὰν ἐργάτες, λίγοι στὴν κτηνοτροφία, μερικοὶ ἄλλοι πὺ ἔχουν μαγαζιά, ἄλλοι εἶναι συνταξιούχοι καὶ τέλος ὑπάρχει μιὰ μικρὴ ομάδα πὺ ἀνήκει στὸ Συνεταιρισμὸ Ξυλείας. Εὐτυ-

χῶς ὅμως τώρα πὺ ὑπάρχει καὶ τὸ Γυμνάσιο μὲ τὸ Οἰκοτροφεῖο πὺ δίνει κάποια κίνηση καὶ χαρὰ στὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἐγινε ὕστερα ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ Συνδέσμου μακροχρόνιες τὸ 1974.

Τὰ παιδιὰ τοῦ Οἰκοτροφείου δὲν πληρώνουν σχεδὸν τίποτε. "Ὅλα τὰ ἔξοδα τὰ εἶχε ἀναλάβει ὁ Σύνδεσμος. Τώρα τὸ ΠΙΚΠΑ δίνει τὸ πρωῖνὸ καὶ τὸ γεῦμα ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς. Τὸ βραδυνό, τὶς Κυριακὲς.

καθώς και όλα τα άλλα έξοδα τα έχει ο σύνδεσμός μας τῶν Ἀθηνῶν.

Κάποια βοήθεια, δίνει τόσο ἡ Νομαρχία τῶν Γιαννίνων, ὅσο καὶ τὰ κληροδοτήματα Πάγκα καὶ τὸ δικό μας. Ἐφέτος τὸ οἰκοτροφεῖο λειτουργεῖ γιὰ 40 οἰκοτρόφους. Ἔτσι παρουσιάζεται ἡ σημερινὴ Βούρμπιανη ὅπως θὰ τὴν διαβάσετε σὲ λίγες μέρες ἀπὸ τὸ θαυμάσιο περιοδικὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας», πού κάθε ξεχωριστὸς ἔπαινος ἀξιζεῖ σ' ἐκείνους πού τὸ φροντίζουν.

Γιὰ τὴ Βούρμπιανη πολλὰ μπορούσε νὰ γράψει κανένας ἰδίως γιὰ τὴν πραγματικὴ ἱστορία της. Πρέπει ὅμως νὰ βρεθεῖ κάποιος εἰδικός. Δυστυχῶς μέχρι σήμερα κανένας δὲν ἀσχολήθηκε. Μόνο σὲ λίγο καιρὸ μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Συνδέσμου θὰ ἐκδοθεῖ ἕνα βιβλίο, ἀλλὰ αὐτὸ κυρίως θὰ ἀναφέρεται στὰ «100 χρόνια ζωῆς τοῦ συνδέσμου». Ἐπίσης ἕνα ἄλλο βιβλίο πού θὰ γίνεῖ μὲ τὴν φροντίδα τοῦ συγχωριανοῦ μας κ. Ἀναστάση Εὐθυμίου, δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ ἐλπίζω, θὰ γράψει ἀρκετά γιὰ τὴν ἱστορία, ἀλλὰ μέχρι ποιῶν σημείου ἀγνωστο ἀκόμη.

Καὶ τώρα, πρὶν τελειώσω, θέλω νὰ τονίσω τὰ ἐξῆς. Μέσα στὶς ψυχὲς καὶ τὶς σκέψεις ὄλων τῶν ξενητεμένων Βουρμπιανιτῶν καὶ τῶν μονίμων κατοίκων της, μᾶς ἀπασχολεῖ καθημερινῶς ἕνα μεγάλο ἐρωτηματικόν: Θὰ ζήσει στὸ μέλλον ἡ Βούρμπιανη ἢ ἡ μοῖρα της θὰ συνταυτιστεῖ μὲ τὴ μοῖρα ὄλων τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς Ἑλλάδος, πού ἀκόμη, εὐτυχῶς, δὲν ἔσθθησαν ἀπὸ

τὸ χάρτη. Εἶναι ἀλήθεια, αὐτὸ τὸν καιρὸ ὑπάρχει κάποια τάση νὰ ἀπομακρύνεται πολὺς κόσμος ἀπὸ τὶς πόλεις. Τὰ καυσαέρια, τὰ ναρκωτικά καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δεινὰ τοὺς ἐδημιούργησαν ἕνα ἄγχος καὶ θέλει νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πόλη. Εὐτυχῶς σ' αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ἡ Κυβέρνηση. Ἀκόμη ὅμως εἶναι ἀρχή. Ἄν βοηθήσουν πολὺ σ' αὐτὸ πρῶτα τὸ Κράτος καὶ ὁ κόσμος, τότε πολλὰ μπορούν νὰ ἀλλάξουν. Νά! π.χ. στὴ Βούρμπιανη.

1) Ἐπειδὴ ὑπάρχουν πολλὰ δάση, θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ ἕνα ἐργαστάσιο ἐπεξεργασίας τοῦ ξύλου.

2) Ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀρκετοὶ βοσκότοποι μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἕνας συνεταιρισμὸς κτηνοτροφικός, καὶ

3) Ὑπάρχει μιὰ ροπή ἢ μᾶλλον κάποια ἱστορία γιὰ ὀρισμένες τέχνες, νὰ γίνουν σχολὲς ξυλογλυπτικῆς, ἀγιογράφων καὶ ἄλλων ἐπαγγελμάτων ὅπου καὶ πρακτικοὶ σὰν ἦταν, ἔγιναν ξακουστοὶ οἱ μαστόροι ὄχι μόνον στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ καὶ σ' ἄλλα μέρη. Τότε, τότε στὴ Βούρμπιανη θὰ βασιλέψει καὶ πάλι ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ.

Θὰ βοηθήσουν καὶ πάλι σὰν μελισσολοῖ σὲ παιδικὲς χαρὲς σ' ὄλες τὶς γειτονιές. Στὴ Βαρβάρα, στοὺς Μπούκηδες, στὸν Ἀγιάννη, στοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους, στοὺς Ἀρσάδες, ὅπως αὐτὸ γινότανε τὸν παλιὸ καιρὸ, τότε πού ἡ Βούρμπιανη... ἦταν ἕνα κεφαλοχώρι. Τὸ εὐχομαί καὶ τὸ ἐλπίζω γιὰ ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἑλλάδος μας.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

τ. Γυμνασιάρχης

ΣΟΥ ΚΡΕΝΕΙ Η ΜΑΝΑ

ΤΟΥ κ. ΚΩΣΤΑ ΝΤΟΥΛΑ

Ήταν λίγο απόμερο τὸ σπίτι.

—Σῦρε λέει ἡ μάνα στὸ δεκάχρονο ἀγόρι, αὐτὰ τ' ἀβγά νὰ τὰ πᾶς στὸ μπακαλιὸ καὶ νὰ χαλέψεις λίγη μελάνι μανσακὶ γιὰ τὸ καλαμάρι σου καὶ λίγο σφίκωμα (χοντρή κλωστή σὰ σπάγγος, γιὰ κανένα ξήλωμα). Ν' ἀρεντέψεις γρήγορα μὴ σὲ πιάκει ἡ βροχή. Κακὸ γαζέπι ἔρχεται. "Ὅπ' νᾶναι νυχτώνει.

Καὶ πῆρε τὸ παιδὶ τὴ ρούγα καὶ πορευόταν. Ξάφνου καθὼς διάβαινε στὸ δρόμο κακὸς ἀγέρας φύσηξε καὶ χοντρές σταλαματιές ράπι-

σαν τὸ προσωπάκι του. Κι' ἡ βροχὴ ὅλο καὶ δυνάμωνε καὶ ξάφνου φωτεινὲς ξουραφιές αὐλάκωναν τὸ μαῦρο σύγνεφο. Βρόντησε μιὰ μπουμπουναριά. Τὸ παιδὶ γιὰ νὰ προφυλαχτεῖ ἀπ' τὴ βροχὴ φώλησε κάτω ἀπὸ ἓνα μεγάλο φτελιά. Ὁ κεραυνὸς σημάδεψε τὸ φτελιά καὶ τὸ παιδὶ ἀπόμεινε νεκρὸ. Ἡ ψυχούλα του ταξίδεψε στὸν οὐρανὸ νὰ πλουτίσει τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων.

Κατόπι μαζώθηκαν ἄλλα παιδιὰ γύρα ἀπὸ τὸ νεκρὸ παιδί. "Ἐνα παιδί πῆγε τὸ πικρὸ χαμπέρι στὴ μάνα. Τὸ πῆρε ἐκείνη στὴν ἀγκαλιά της ἔτσι ζεστὸ ποὺ ἦταν ἀκόμα κι' ἔσκουξε σκίζοντας τὸν ἀγέρα μὲ τὸ μοιρολόϊ τοῦτο·

Λεζάντα τῆς προηγούμενης εικόνας.

Ἡ ἀνάγνωση ἀπὸ πάνω ἀριστερά.

1) Λεοντοπούλου, 2) Φίλη Κούλα, 3) Ρακοπούλου, 4) Κοντοπάνος, 5) Κέκεση, 6) Σαρρῆ, 7) Μπουκουβάλας, 8) Λάμπρου Λότη, 9) Ζαμαρίδου Λουκία, 10) Ἰωαννίδης, 11) Μαριόλη, 12) Μέκαλη, 13) Ζαραβέλλα, 14) Σαχίνης, 15) Βέλλη Ἰσμήνη, 16) Ἐλένη Λούτση, 17) Θάλεια Σίσκου, 18) Ἀθηνᾶ Παπαστεφάνου, 19) Πύρρου, 20) Χασιώτου Ἐλένη, 21) Κέκεση Ἀγγελική, 22) Λαζαρίδου Ἐρμιόνη, 23) Παρούση, 24) Λάμπρου Μαρία, 25) Ράπτου Μαρία, 26) Λούτσης Κωνσταντὸς, 27) Μόσχου Ἀντιγόνη, 28) Δονάτος, 29) Ξανθοπούλου Ἀμαλία, 30) Σερῆς (μαθηματικός), 31) Καρακάση Ἀμαλία, 32) Καζαμία Λίτσα, 33) Ἀχιλ. Βάντζιος, 34) Εὐγενία (ἐπιστάτρια), 35) Ἐλένη Βαδαλούκα, 36) Περσεφὼνη Κιούρη, 37); . . . 38) Καππᾶ Κασσιανή, 39) Μοσχούλη, 40) Μπιστούνη, 41) Μαστραπᾶ Φροσύνη, 42) Τζάννου Μαριάνθη, 43) Ἀριάδνη - κόρη Εὐγενίου.

—Σοῦ κρένει ἡ μάνα σ' δὲν ἀκούς.

Οἱ φίλοι σου σοῦ κρένουν.

—Φουσαεὶ ἀγέρας δὲν γροικῶ, βροχή 'ναι καὶ δὲ γλέπω.

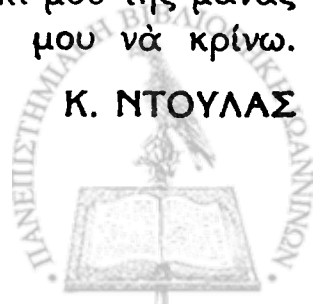
Εἶναι ἡ ἀντάρρα σύγνεφο καὶ δὲν καλογνωρίζω.

Θέ μου καὶ πάψε τὴ βροχὴ, σκόρπισε τὴν ἀντάρρα,

νὰ ἰδοῦνε τὰ ματάκια μου, ν' ἀκούσουνε τ' αὐτιά μου

ν' ἀνοιξῶ τὸ χειλάκι μου τῆς μάνας μου νὰ κρίνω.

Κ. ΝΤΟΥΛΑΣ

ΟΤΑΝ ΠΗΓΑΙΝΑ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

ΤΟΥ κ. ΤΑΚΗ ΔΑΝΟΥ

Τὴν παραμονή μου στὸ χωριὸ τὴν καταλάβαινα καὶ τὴν περνοῦσα πάντα μὲ μιὰ ξέχωρη ἀπόλαυση καὶ συγκίνηση σὲ κάθε περίοδο τοῦ βίου μου, καὶ μικρὸς ὅταν ἦμουν, ἀλλὰ κι ἀργότερα ἀκόμα. Πιο πολὺ, ὅμως τὴν ἐπιθυμοῦσα καὶ τὴ λαχταροῦσα στὰ πρῶτα βήματά μου, τότε πού ξεμάκαιρνα ἀπὸ κεῖ καὶ προπαντὸς ὅλα τὰ χρόνια πού τὸ ἀποχωρίστηκα, σὰν μαθητῆς στὰ Γιάννινα.

Τί ψύχωση ἦταν ἐκεῖνη πού ἐνιωθα τότε; Μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια, μαζί μὲ τᾶλλα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, ξεφυλλίζαμε, ἕνα - ἕνα, τὰ φύλλα τοῦ ἡμερολογίου μας, γιὰ νὰ πλησιάσουμε κάποτε σὲ κάποιο μελλούμενο πού προσμέναμε σταθμό. Τέτοια ἦταν τὰ Χριστούγεννα, οἱ Ἀποκριές, τὸ Μέγα Πάσχα, κι ὅσες ἀκόμα ἄλλες ἡμερομηνίες θὰ θρισκόμαστε τυχεροὶ γιὰ καμμιά μικροδιακοπὴ ἀπὸ τὰ μαθήματα. Καὶ κάθε φορὰ μετροῦσαμε τὶς μέρες πού ἔμεναν ἀκόμα, μὲ μεγάλη ἀνυπομονησία.

Αὐτό, ὄχι γιὰτὶ ἀποστρεφόμεστε τὸ σχολεῖο, πού μὲ πολλὲς στερήσεις καὶ χωρὶς διακοπὴ καμμιά παρακολουθοῦσαμε κανονικὰ καὶ μάλιστα μὲ ἱκανοποιητικὴ τὴν πρόοδό μας. Ἀλλὰ, γιὰ τὸ μεγάλο μας καη-

μὸ καὶ τὸν πόνο νὰ βρεθοῦμε λίγες μέρες ξανά στὸν τόπο μας, στὸ σπίτι μας, μὲ τοὺς δικούς μας, ἀνανεώνοντας ἔτσι καὶ ξαναζώντας τὶς μεγάλες χαρὲς καὶ τὴν ξέχωρη λαχτάρα, πού αἰσθανόμεστε ἐκεῖ σὲ παρόμοιες προηγούμενες φορές.

Ἦστερα, καὶ ἡ ζωὴ μας στὴν πόλη ἦταν μονότονη, στερημένη καὶ δίχως καμμιά ζεστασιά. Δὲν ξέραμε ἐμεῖς στὰ μαθητικά μας τὰ χρόνια τί θὰ πῆ κινηματογράφος, θέατρο, ποδόσφαιρο, μεγάλες ἐκδρομές, παιδογλέντι. Οὔτε καὶ φροντιστήρια καὶ προγυμνάσεις. Γιὰ μᾶς ἡ ζωὴ μας στὴν πόλη ἦταν, σχολεῖο - σπίτι, λίγη ἄσκοπη βόλτα στοὺς δρόμους τῆς ἀγορᾶς, λίγο ξέσκασμα στὸ μικροκαφενεῖο τοῦ πατριώτη μας Παντελῆ Βάρδα ἀπὸ τὸ Σιομποτσέλι μὴ τυχὸν συναντήσουμε ἐκεῖ κανένα δικό μας, κι ἀκόμα, κάποιος μικροπερίπατος πρὸς τοὺς Ἀμπελόκηπους, τὴ στράτα πού θὰ διάβαιναν οἱ δικοὶ μας σὰν θᾶρχονταν πὸ τὸ χωριό, κι ἔστερα, καὶ πάλι σπίτι.

Καὶ νὰ εἶχαμε καὶ κεῖ τὶς ἀνέσεις μας; Κάποιο νοικιασμένο φτωχικὸ μικροδωμάτιο καὶ τὶς πιὸ πολλὲς φορές καὶ τὰ βιβλία μας λειψὰ κι αὐτά. Ἀπὸ τὶς λιγοστὲς σημειώσεις πού κρατοῦσαμε ἢ πού ἀντιγράφα-

με από τους άλλους συμμαθητές μας στο μισόθαμπο τὸ φῶς τῆς λάμπας, φροντίζαμε νὰ συμπληρώσουμε τὶς ἑλλείψεις μας.

“Ὅσο γιὰ τὸ φαγητό μας; Ἐδῶ ἄς εἶναι καλὰ τὸ Πατριωτικὸ Ἰδρυμα μὲ τὸ συσσίτιό του, στὴν ὁδὸ Σαμουήλ, πού ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια εἶχε καθιερωθῆ, μὲ τὴν τόσο εὐεργετικὴ ἀποστολή του, μὲ τὶς ὀλοπρόθυμες κυρίες πού ἐναλάσσονταν στὴν ἐπιστάσια τῆς διανομῆς του, του, μὲ τὴν ἰσόβια, θὰ λέγαμε, στὴν ὑπηρεσία, τὴν Κυρὰ - Μαρία Γούση, οἰκονόμο, καὶ τὸν ἰσόβιο βοηθὸ τῆς τὸν Τάσο.

Στὸ συσσίτιο λοιπὸν αὐτὸ στηρίζαμε τὸ σπιτίσιο σιτηρέσιό μας. Ἐκεῖ στὴν ἀχνιστὴ τῆ φασουλάδα του τὶς πιὸ πολλές φορές, τὶς κοκκινιστὲς τὶς πατάτες καὶ τὰ περιχυμένα μακαρόνια μὲ τὴ σάλτσα ἢ μὲ τὸ τυρί τους — τὰ πιὸ συνηθισμένα πού εἶχε φαγητά, κι ἀνάμεσά τους ἀραιότερα καὶ τὸ κρέας — πού μᾶς ζέσταιναν τὰ μέσα μας, τὶς χειμωνιάτικες ἰδιαίτερα μέρες καὶ μᾶς γέμιζαν τὸ στομάχι, βρῖσκαμε τὸ καθημερινὸ μας μεσημεριανὸ καταφύγιο.

Μὲ πόση βουλιμία ξετρεχόμαστε στοὺς δρόμους νὰ προκάνουμε; Ὁμοια, σὰν τὰ πρόβατα πού ἔτρεχαν νὰ προλάβουν, ὅταν ὁ πιστικὸς τους ἔρριχνε ψηλὰ στὶς σκόρπιες μικρὲς πλακίτσες ἐκεῖ στὸ στάλο τους τὸ ἀλάτι, πού τόσο τὸ ἀποζητοῦσαν καὶ τοὺς ἦταν ἀπαραίτητο.

Καὶ τὶς ἄλλες φορές; Θὰ μᾶς ἐφοδιάζαν τότε οἱ δικοὶ μας ἀπὸ τὸ σπίτι, πού συχνὰ μᾶς ἐπισκέφτον-

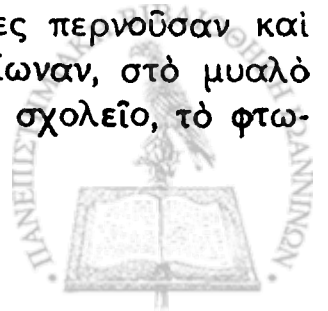
ταν ἢ καὶ μᾶς ἔστελναν κάποιον σακκούλι, πότε μὲ καμιὰ καλοφτιαγμένη γαλατόπητα ἢ καὶ ἀπὸ λάχανο, καὶ ὅ,τι ἄλλο συνηθίζονταν καὶ πού ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα ἐδέσματα στὰ χωριά μας, καὶ πότε μὲ ἄλλα πρόχειρα φαγητά. Ἀκόμα, θὰ μᾶς ἔφερναν καὶ λίγα λιανόξυλα γιὰ τὶς πρόχειρες ἀνάγκες μας, πού μόνοι μας ἔπρεπε νὰ τὶς βολέψουμε.

Πῶς λοιπὸν μπορούσαμε νὰ μὴ νοσταλγοῦμε μέσα σὲ κείνη τὴν ξεραῖλα, τὴν κρυάδα, ἀκόμα καὶ τὴ στέρηση, τ' ὀλόζεστό μας τζάκι, τὴν ἄνεση καὶ τὴ θαλπωρὴ τοῦ σπιτιοῦ, τὸ χαρούμενο καὶ τὸ καλωσυνάτο χαιῖδι τῶν δικῶν μας καὶ τὴν ὀλοκεφὴ διάθεση τοῦ λίγου χρόνου μας σὲ ὅλες τὶς εὐχάριστες ἐκείνες ἐκδηλώσεις πού ξεσπούσαμε τότε;

Πόσα διαφορετικὰ συναισθήματα καὶ μεταπτώσεις δὲ δοκιμάζαμε, κάθε φορὰ πού θὰ πραγματοποιοῦσαμε αὐτὲς τὶς ἐναλλαγές;

Ποῦ νὰ κλείσουμε μάτι τὴ νύχτα σὰν ἐπρόκειτο νὰ γυρίσουμε στὸ χωριό! Τὸ μακρὸ δρόμο πού θὰ διανύαμε, καθόλου δὲν τὸν λογαριάζαμε. Ἀκόμα, κι ἂν βρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ τὸν περάσουμε μὲ τὰ πόδια. Κι ἄς ἦταν μακρὺς γύρω στὶς ἑπτὰ ὥρες! Ἡ σκέψη μας σ' ὄλον ἐκείνο τὸ δρόμο φτερούγιζε πάντα στὸ ἀγαπημένο μας χωριό, στὸ σπίτι καὶ στοὺς ἀνθρώπους του, πέρα γιὰ πέρα. “Ὅλους ἐκεῖ τοὺς θεωροῦσαμε δικούς μας. Ποῦ νὰ αἰσθανῆς τότε τὴν κούραση!

Μὰ σὰν οἱ μέρες περνοῦσαν καὶ οἱ διακοπὲς τελείωναν, στὸ μυαλὸ τριγύριζε πάλι τὸ σχολεῖο, τὸ φτω-

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠ.
ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΥ

Νέα φτασίματα από τὸ Καλλιτεχνικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Συνεργάτη μας κ. Ἀπόστολου Βερτόδουλου αὐτὸ τὸ μῆνα ἔχομε. Φωτογραφίες:

- 1—Βίκος (Βιτσικὸ) Ζαγορίου.
- 2—Ἀποψη τῆς εἰσόδου Μονῆς Τσοῦκας.
- 3—Καβαλάρι Ζαγορίου.
- 4—Γέφυρα στὸ Βοῖδομάτη. Δρόμος Ἀρτίστας - Παπίγκου.
- 5—Ἀποψη Μονῆς Τζόρας στὸ Δρίσκο κοντὰ στὸν τάφο τοῦ Μαδίλη.

Ἐπήραμε τὰ παρακάτω βιβλία καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ.

—Βαγγέλη Χ. Παππά - Παμφίλη: Με-

σοβέζικα - Ποιήματα. Ἀθήνα 1978.

—Βασίλη Ε. Τσιάτη: Πειραιώτικοι παλμοί. Πειραιᾶς 1982.

—Τοῦ αὐτοῦ: Τῆς Παναγιᾶς τοῦ Μακρυαλέξη. Διηγήματα - Χρονικά. Πειραιᾶς 1979.

—Δημήτρη Χ. Χαλάτσα: Λυρική Σύνθεση σὲ δέκα ὕμνους. Ἀθήνα 1982.

—Βασίλη Κραφίτη: Οἱ Σουλιῶτες στὰ Ἐφτάνησα καὶ οἱ πόλεμοί τους στὴν Ἡπειρο. (1804—1822) Ἀθήνα 1982

—Ἐλένης Π. Γύζη: Βασίλης Κραφίτης ὁ φιλόσοφος ποιητῆς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἔκδοση δεύτερη συμπληρωμένη. Ἀθήνα 1982.

—Τίτου Π. Γιοχάλα. Τὸ Ἑλληνοαλβανικὸ Λεξικὸ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἔκδοση Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. 1980.

Π. ΟΙΚ.

χικὸ δωμάτιο, ἡ μοναξιά μας! Τί στενοχώρια τότε καὶ τί κακό! Τὸ γέλιο κόβονταν μεμιᾶς ἀπὸ τὰ χεῖλη, τὸ πρόσωπο ἦταν σκυθρωπὸ, ἡ κουθέντα λιγόλογη καὶ μελαγχολικὴ, ἡ ὄρεξη κομμένη καὶ ἡ διάθεση σπασμένη.

Μὲ κρύα καρδιά καὶ μὲ πόνο στὴν ψυχὴ ἀποχωριζόμαστε τὸν τόπο μας καὶ φεύγοντας μὲ δακρυσμένο τὸ βλέμμα ὄλο καὶ γυρίζαμε τὸ κεφάλι καμιά στιγμὴ νὰ τ' ἀντικρύσουμε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἀκόμα, ὅσο ἦταν δυνατὸ, ἔτσι γιὰ νὰ μᾶς ἔρθη καλά.

Ἔπρεπε τότε νὰ περάσουν κάμποσες μέρες, ὥσότου νὰ συνηθίσουμε ξανά στὴν πρωτύτερη κατάσταση.

Καὶ μόλα ταῦτα ὅμως. Στὸ τέλος

αἰσθανόμαστε ἰδιαίτερη περηφάνεια καὶ ἱκανοποίηση μαζί, γιατί, μ' ὅλες τὶς ἀντιξοότητες ποὺ περνούσαμε, παλεύαμε πάντα μ' ὅση μπορούσαμε ὑπομονὴ κι ἐπιμονή, ἔχοντας σὰν ἐνθαρρυντικὸ σταθμὸ στὶς ἐξορμήσεις μας τὸ μορφο χωριουδάκι μας, τοὺς δικούς μας.

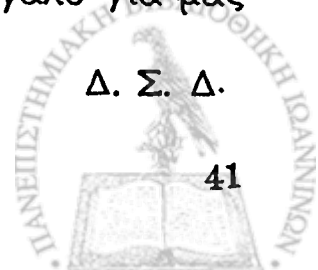
Καὶ θγαίναμε ἀπὸ τὴν ἐπίμονη αὐτὴ πάλη πάντα νικητές. Ἔτσι, δὲν ἀντικρύσαμε ἐμεῖς ποτέ μας τὸν πίνακα τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ σχολείου, μὲ τὶς ὄχι τιμητικὲς παρατηρήσεις του:

Στάσιμοι, οἱ

Ἀνεξεταστέοι, οἱ

Κι αὐτὸ ἦταν τὸ μεγάλο γιὰ μᾶς ἔπαθλο.

Δ. Σ. Δ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΣΟΥΛΙ

ΤΟΥ κ. Χ. Σ. ΓΙΑΚΗ

Λυκειάρχη Φιλιατών

Με μιὰ ἐπιτυχή παρομοίωση τὸ Σούλι ὀνομάστηκε νεώτερη Σπάρτη τοῦ Βορρᾶ. Πράγματι, ὑπάρχουν πολλές ὁμοιότητες ἀνάμεσα στὶς στρατιωτικὲς αὐτὲς κοινωνίες, στὶς ὁποῖες ὅλοι ἤξεραν τὸν πόλεμο καὶ ἦταν ἐφ' ὅρου ζωῆς στρατευμένοι, στὶς ἰδιότυπες καὶ ἰδιόρρυθμες αὐτὲς πολιτείες, πὺ ἀπαιτοῦσαν αἷμα καὶ δάκρυα ἀπὸ τοὺς πολίτες τοὺς σχεδὸν πανομοιότυπα παρὰ τὴν τεράστια χρονικὴ καὶ τοπικὴ ἀπόσταση πὺ τὶς χωρίζει. Κι ὅπως στὴν ἀρχαία Σπάρτη ἡ γυναίκα εἶχε ἐξαιρετικὴ θέση, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς ὅλες τὶς ἄλλες πολιτείες, μ' ἐξαίρεση μόνο τῆ Μινωικῆ Κρήτη, πὺ σχεδὸν 1500 χρόνια πρὶν εἶχε ἰσότιμη μὲ τοὺς ἄνδρες τὴ θέση τῶν γυναικῶν, ἔτσι καὶ στὸ Σούλι, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὰ κρατοῦντα στοὺς γειτονικοὺς Τσάμηδες, πὺ ἡ γυναίκα ἦταν ἀμελητέα ὑπαρξή, σχεδὸν κλεισμένη στὸ σπίτι καὶ ἱκανὴ ν' ἀντικαθιστᾶ ἢ νὰ ξεκουράζει τὸ ὑποζύγιο, πράγμα τὸ ὁποῖο συνέβαινε καὶ στὴ δουλεύουσα πατρίδα μας, ἡ γυναίκα εἶχε ἀνάλογη μὲ τὴν προσφορὰ τῆς θέσης, εἶχε πλήρη ἰσοτιμία, ἂν ὄχι καὶ προβάδισμα ἀπέναντι στὸν ἄντρα.

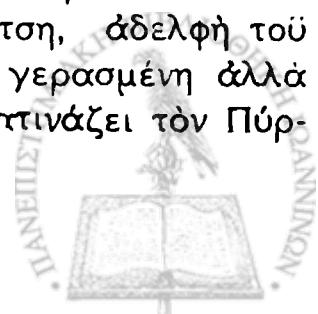
Οἱ γυναῖκες πὺ γέννησαν τοὺς ἥρωες, ἦταν περήφανες καὶ ἡ Σουλιώτικη κοινωνία τὶς τιμοῦσε ἰδιαίτερα, ἀφοῦ μάλιστα μποροῦσαν νὰ πολεμοῦν σὰν ἄλλες ἀμαζόνες, χω-

ρὶς νάχουν νὰ ζηλέψουν τίποτε ἀπ' τοὺς ἄντρες τοὺς, τὰ παιδιὰ τοὺς, τοὺς πατεράδες τοὺς, τ' ἀδέρφια τοὺς.

Ἦταν τόσο λίγοι οἱ Σουλιῶτες καὶ τόσο πολλοὶ οἱ ἐχθροί, ὥστε ἦταν ἄγνωστη στὸ Σούλι ἡ πολυτέλεια τοῦ φύλου καὶ τῆς ἡλικίας προκειμένου νὰ διατηρήσουν λεύτερη, τιμημένη, δοξασμένη τὴν πατρίδα τοὺς. Σ' ὅλες σχεδὸν τὶς μάχες στὴν κρίσιμη καμπὴ τοῦ ἀγῶνα σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεὸς παρουσιάστηκαν οἱ γυναῖκες καὶ ἔσωσαν τὴν κατάσταση καὶ ἡ νίκη ἔσπευε τὰ σουλιώτικα ὄπλα. Μὲ τὸ σύνθημα «θάνατος καὶ ὄχι σκλαβιά» ὀρμοῦσαν οἱ Σουλιώτισσες στὴ μάχη καὶ σάρωναν, κατατρόμαζαν, καταξευτέλιζαν τὸν ἐχθρό. Στὸ Ζάλογγο, πὺ χόρεψαν ἄσμα λυπητερὸ στὰ θάνατο τὸ χαλαστή, ὕμνο χαρμόσυνο στὸ θάνατο τὸν πλάστη, ἔχομε τὸ ἀποκορύφωμα τῆς γυναικείας ἀντρειάς, τὴ θέωση τῆς γυναικείας ἀρετῆς.

Ἡ Μόσχω Λάμπρου Τζαβέλα, πρῶτη μεταξὺ τῶν ἡρωίδων, ἔπαιρνε μέρος ἀκόμη καὶ στὰ Συμβούλια μαζί μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τοῦ Σουλιοῦ. Ἡ Χάϊδω, κήρη τοῦ Γιαννάκη Σέχου, ἀδελφοποιτὴ τοῦ Φώτου, πολεμοῦσε δίπλα του μὲ τὴν ἴδια ἀντοχὴ καὶ γενναιότητα.

Ἡ Δέσπω Μπότση, ἀδελφὴ τοῦ Γιαννάκη Σέχου, γερασμένη ἀλλὰ καὶ ἀτρόμητη, ἀνατινάζει τὸν Πύρ-

γο τοῦ Δημοῦλα καὶ μένει ἀθάνατη μὲ τὴ λάμψη τῆς θυσίας της καὶ τὸ λιτὸ ὕμνο τῆς δημοτικῆς μούσας. Ἡ Ἑλένη Νότη Μπότσαρη, τὸ εἰκοσάχρονο κορίτσι, γίνεται ἡ νεώτερη καπετάνισσα στὸ Σούλι, καταπλήσει μὲ τὴ γενναιότητα καὶ τὴν πολεμικὴ τῆς ἰκανότητα στὴν πολιορκία τῆς μονῆς τοῦ Σέλτσου κι' ὕστερα κυνηγημένη πνίγεται στ' ἀφρισμένα νερά τοῦ Ἀχελώου συμπαρασύροντας καὶ τὸν Ἀλβανὸ διώκτη της.

Ἡ Χριστίνα, ἐπώνυμη αὐτὴ μὲ 200 ἄλλες ἀνώνυμες Σουλιώτισσες, ἐφορμᾷ πρώτη ν' ἀνοίξει δρόμο στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου καὶ γκρεμίζεται μὲ τὶς 200 στὸ ἀπύθμενο θάραθρο κοντὰ στὸ μοναστήρι.

Συμφωνοῦμε μὲ τὸν Πουκεβίλ πὼς «ἡ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας δύσκολα θὰ κάνει πιστευτὸ τὸ γεγονός». Ἀπίστευτο καὶ ὁμως ἀληθινό. Γιατὶ αὐτὴ ἡ περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο στάθηκε τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸ τῆς σουλιώτικης ἐποποιίας. Μελαγχολία διακατέχει τὸν γράφοντα καὶ φαντάζομαι καὶ τὸν ἀναγνώστη γιατί δὲ γνωρίζουμε ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἡρωίδων νὰ τὶς τιμήσουμε ἐπάξια, νὰ τὶς παραδώσουμε ἐπώνυμα στὴν αἰωνιότητα, νὰ τὶς ζωντανέψουμε στὰ μαρμαρένια ἡλυσία τῆς τέχνης, ἂν καὶ γιὰ τὶς λίγες ἐπώνυμες περὶπτώσεις δὲν κάναμε καὶ δὲ φαίνεται νὰ ἔχουμε τὴν πρόθεση νὰ κάνομε κάτι τέτοιο. Καὶ γιὰ νὰ κλείσουμε τὸν τραγικὸ χορὸ τοῦ θανάτου, ποὺ ἐμπνέει σὶς Σουλιώτισσες ὁ ἔρωτας γιὰ τὴν ἐλευθερία, θ' ἀναφέρουμε πὼς στὴν τελευ-

ταία μάχη τῶν Σουλιωτῶν στοὺς βράχους τοῦ Σουλιοῦ σὶς 19 Ἰουλίου 1822 ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, κύκνειο ἄσμα ἀρετῆς κι ἐλευθερίας γιὰ τὸ Σούλι, ἀφοῦ θ' ἀκολουθήσουν 90 χρόνοι δουλείας γιὰ τοὺς ἀδούλωτους βράχους του, 26 ἡρωίδες — ἀνώνυμες. καὶ αὐτὲς παραδόθηκαν στὴν αἰωνιότητα — μὲ τὸ μαχαίρι στὰ χέρια καὶ κυνηγώντας τοὺς Ἀρβανίτες, γκρεμίστηκαν μαζί τους ἀπὸ τὴν Κιάφα πρὸς τὴ Σκάλα τῆς Τζαβέλαινας στ' ἄγρια φαράγγια τοῦ Ἀχέροντα, ποὺ πῆρε τὶς ψυχές τους, καθάρειες κι αὐτὲς, στὰ καθάρια νερά του καὶ τὶς ἔφερε στὸ γειτονικὸ Ἄδη.

Μελαγχολεῖ κανεὶς στὴ σκέψη, πὼς ἔμεινε ἄγνωστη, ἀτραγούδητη, ἀνύμνητη ἡ θυσία τῶν 200 γυναικῶν στὰ θάραθρα κοντὰ στὴ μονὴ Σέλτσου κι ἐκείνων ποὺ σκοτώθηκαν στὸ Κούγκι. Ἡ λάμψη τῆς θυσίας τῶν 57 γυναικῶν στὸ Ζάλογγο ἀπέσπασε ὅλους τοὺς ὕμνους, τῆς Ἱστορίας τὴν ἰδιαίτερη ἐκτίμησή καὶ προβολὴ κι ἔγινε ἀγαπημένο θέμα τῆς λαϊκῆς μούσας. Θυμίζει τὴν ἀνάλογη περίπτωση τοῦ αἰωνίου καὶ παγκόσμιου ὕμνου τῆς θυσίας τῶν 300 Σπαρτιατῶν σὶς Θερμοπύλες καὶ τὴν παρασιώπησή τῆς ὀλοπρόθυμης θυσίας τῶν 700 Θεσπιέων, ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ φύγουν, παρὰ τὴ σχετικὴ παράκληση τοῦ Λεωνίδα, κι ἔμειναν πέφτοντας μέχρις ἑνός.

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, ἐνῶ θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ἐκ τῶν πραγμάτων (ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 51).

Φιλολογικά & Καλλιτεχνικά Πορτραίτα

ΕΝΑΣ ΕΡΗΜΙΤΗΣ

Τὸν Κώστα Λαζαρίδη, τὸν εἶχαμε ἀποκαλέσει στοιχειὸ τοῦ Ζαγορίου, κάποτε. Στοιχειὸ καὶ γούρι κατὰ τὶς πανάρχαιες ἀντιλήψεις τοῦ Λαοῦ μας. Σὰν τὸ φεῖδι τοῦ σπιτιοῦ ποὺ βιώνει κάπου ἐκεῖ ἐπάνω στὶς γρεντές, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πλάκες ἢ τὰ κεραμίδια καὶ τὰ πάτερα τῆς σκεπῆς, Φύλακας Ἄγγελος τοῦ Σπιτικοῦ. Ὅταν ἡ φαμίλια κοιμᾶται, τὸ Στοιχειὸ ἀγρυπνᾷ.

Κι ὅταν τὸ Ζαγόρι ἐρήμωσε ὁ Λαζαρίδης δὲ λέει νὰ τὸ κουνήσει ἀπὸ τὸ Κουκούλι. Ἐννιά - δέκα μῆνες τὸ χρόνο ἐκεῖ ἐπάνω, ὥσπου νὰ ῥθουν τὰ χιόνια καὶ τὰ κρύσταλλα νὰ διακοσμήσουν τὴν ἀστρέχα τοῦ σπιτιοῦ του.

Μυρίζεται ἐκεῖ τὸν κλαρίσιο ἀγέρα καὶ γεύεται τὴν πάχνη καὶ τὸ ἄρωμα, ποὺ τοῦ στέλλουν οἱ κορφές τῆς Τύμφης. Γεύεται καὶ μεθ' ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ καταφεύγει στὸν κόσμον τοῦ Ζαγορισιακοῦ παρελθόντος. Ἐκεῖ λαογραφεῖ καὶ ἠθογραφεῖ τὴ ζωὴ τῶν πατέρων, καθὼς θγαίνει ἀπὸ τὶς ἐνθυμήσεις, ἀπὸ τὰ παράφυλλα τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἀπὸ τὰ κιτριτισμένα ἔγγραφα, ποὺ σώθηκαν στὶς κασσέλες καὶ τὰ σεντούκια τὰ προγονικά.

Μιὰ ζωὴ εἴτε τῆς ἐνέργειας, εἴτε συνταξιουχική, ἀντὶ νὰ ἀσωτεύει τὸ χρόνο παίζοντας πρέφα στὰ καφενεῖα, ὅπως χιλιάδες συνταξιούχοι,

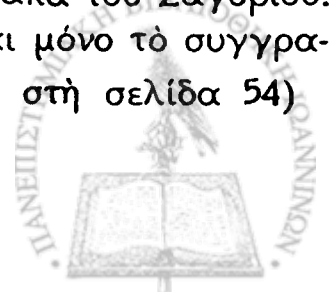
θλιβεροὶ ποσαπέρνηδες, ραμπαγάδες, ποὺ γι' αὐτοὺς ἐπιμηκύνθηκε ἡ συνταξιουχικὴ ζωὴ λὲς γιὰ νὰ κοπανοῦν τὸ τάβλι στὸ μάρμαρο τοῦ καφενέ μὲ ἰδανικὸ μοναδικὸ τὶς «αὐξήσεις» θηρευτὲς τῆς ἐπιταγῆς στὴν πολυπόθητη ἡμερομηνία τῆς 24ης τοῦ μηνός, πολυθεσίτες, «τὰ καλιά ἄρνια βυζαίνουν ἀπὸ δυὸ μάννες», ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἀνεργία τῶν νέων μας, ποὺ εἶναι δυναμίτις γιὰ τὴ νυχτερινή τους γαλήνη καὶ γιὰ τὴν ἐπιταγή.

Μιὰ ζωὴ λοιπὸν ὁ Δάσκαλος ἀναχωνεύει, σὰν τὸ μεταξοσκώλικα τὸ μουρόφυλλο, τὰ στοιχεῖα τοῦ χρόνου συνάζει γιὰ νὰ θγάλει καὶ νὰ δώσει τὸ πνευματικὸ μετάξι μὲ τὴ μορφή τῶν βιβλίων.

Ἐχει ἐκδώσει ἴσαμε σήμερα, μὲ τὴ σύνταξή του ἢ τὴ βοήθεια θαυμαστῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ ἔργου του, ἀριθμημένα 30 τουλάχιστον βιβλία. Ἱστορικὲς πραγματεῖες, γλωσσικὰ μελετήματα, ἠθογραφήματα, ψυχογραφικὰ διηγήματα, λαογραφήματα - τοπογραφήματα τῆς καθολικῆς ἐπαρχιακῆς γενέτειρας καὶ τοῦ χωριοῦ του, Κουκούλι, καθὼς καὶ παιδαγωγικὰ θέματα.

Ἐχει γιὰ ἔκδοση 9 τόμους λαογραφικὰ γιὰ τὸ Κουκούλι, 3 τόμους γενικὰ γιὰ τὸ Ζαγόρι, 2 τόμους παραμῦθια, 3 τόμους Γλωσσάρια, 4 τόμους τοπωνυμιακὰ τοῦ Ζαγορίου.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνο τὸ συγγρα-
(ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ στὴ σελίδα 54)

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Γεννήθηκε στο Κουκούλι - Ζαγοριού το 1904. Τις ξέ τάξεις του Δημοτικού τις πέρασε στο χωριό του. Έβγαλε την τρίτη του Έλληνικού Σχολείου στο Σχολαρχείο της Βίτσας. Φοίτησε 4 χρόνια στο Β' Γυμνάσιο τών Γιαννίνων και κατόπι στο Μονοτάξιο Διδασκαλείο στα Γιάννινα, απ' το οποίο πήρε στα 1924 το πτυχίο του με «άριστα».

Διορίστηκε άμέσως για λίγον καιρό στην Καλωτά του Ζαγοριού. Ύστερα από τη στρατιωτική του θητεία, κατά το 1926 διορίστηκε δάσκαλος στο Κουκούλι. Κατά το 1929—1930 φοίτησε για ένα χρόνο στο Γεωργικό Φρονιστήριο τών Γιαννίνων και από το 1930—32 παρακολούθησε τη μετεκπαίδευση τών δασκάλων στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Ύστερα από την πολεμική άναταραχή της δεκαετίας 1940—50 και κατά το 1951—1952 παρακολούθησε σαν ακροατής με εκπαιδευτική άδεια χωρίς αποδοχές δυο εξαμήνα παιδαγωγικά στο Ίνστιτούτο J. J. ROUSSEAU στη Γενεύη της Έλβετίας. Από το Κουκούλι μετατέθηκε στα Γιάννινα το 1955. Χρημάτισε άναπληρωτής Έπιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων της περιφέρειας Πωγωνιού (1946—1947) και της περιφέρειας Φιλιατών (1958—1959). Έκλέχτηκε μέλος στο Δ.Σ. της Δασκαλικής Όμοσπονδίας της Ελλάδος και χρημάτισε για δυο χρόνια Γενικός Γραμματέας της. Ακόμα έχει διατελέσει για αρκετό χρονικό διάστημα μέλος

της Έκτελεστικής Έπιτροπής της Α.Δ.Ε.Δ.Υ. Με συνολική ύπηρεσία 39 περίπου χρόνων κατά το 1961 υπόβαλε την παραίτησή του και παραμένει σαν συνταξιούχος στο χωριό του.

Κατά το διάστημα της ύπηρεσίας του πήρε πολλές ευάρεςκειες, κα-

Κώστας Λαζαρίδης

θώς και γέρας από το Έπουργείο Παιδείας για την καρποφόρα έργασία του μέσα και έξω από το Σχολείο. Σαν συνταξιούχος τιμήθηκε από την Πολιτεία κατά το 1966 με το παράσημο του Άργυρου Σταυρού του Φοίνικα. Βραβεύτηκε τέσσερες φορές από το Κέντρο Έρευνας της Έλληνικής Λαογραφίας για λαογραφικές του έργασίες και τρεις φορές από τη Γλωσσική Έταιρεία της Αθήνας για γλωσσολογικές του μελέτες. Ακόμα τιμήθηκε με σχετικά διπλώματα από την Ένωση τών Ζαγορισίων της Αθήνας, από τον Έκπολιτιστικό Σύλλογο στα Γιάννινα και την Παινη-

πειρωτική Συνομοσπονδία τῆς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὸ 1932 καὶ δῶθε ἔχει δημοσιεύσει σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδες πολλὰ ἄρθρα καὶ μελέτες γύρω ἀπὸ θέματα παιδαγωγικά, λαογραφικά, ἱστορικά, ἀναπτυξιακά, βιβλιοκριτικά, καθὼς καὶ πολλές ἠθογραφίες καὶ Ζαγορίσια διηγήματα. Δὲν καταπιάστηκε μὲ τὴν ποίηση. Τὸ σύνολο ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά του ἀνέρχεται σὲ πολλές ἑκατοντάδες. Ἴσως νὰ ξεπερνοῦν αὐτὰ τὴ χιλιάδα.

Βιβλία του αὐτοτελῆ πού δημοσίεψε ἀπὸ τὸ 1949 καὶ ὕστερα εἶναι: «Περὶ Σχολικοῦ Κήπου» — «Ἡ Ἐθνικὴ πνευματικὴ λαμπάδα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας» — «Πῶς νὰ μάθουμε γράμματα σ' ὄσους δὲν ξέρουν» — «J. J. ROUSSEAU» — «Ἀπαραίτητη ἐξήγηση» — «Τὸ ἀρχεῖο τοῦ ἀγωνιστῆ Γ. Γεωργουλᾶκη» — «Ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας» — «Ἀχιλλεὺς Βάντζος». Τὰ δυὸ τελευταῖα μὲ τὴ συνεργασία τοῦ κ. Δημητρίου Μακρῆ. Στὰ 1969 ἐγκαινίασε μιὰ ἰδιωτικὴ ἐκδοτικὴ προσπάθεια μὲ τίτλο: «Μικρὴ Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη». Τὰ βιβλιαράκια, πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἔχουν περάσει τὸν ἀριθμὸ 30. Βρίσκονται στὸ τυπογραφεῖο γιὰ τύπωμα τὰ μὲ ἀριθ. 31 καὶ 32 βιβλία αὐτῆς τῆς σειρᾶς (M.Z.B.)

Ἀκόμα εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: «Ἡπειρωτικά» τὰ βιβλία του: «Ὁ Ἐθνικὸς ἀγωνιστῆς καὶ φιλογενέστατος Ἀναστ. Μανάκης» — «Μνήμη Κώστα Κρυστάλλη» καὶ τυπώνεται:

«Τὰ πνευματικὰ Γιάννινα: στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας».

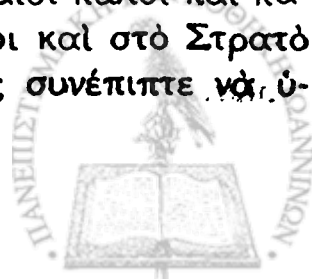
Ἔχει διατελέσει μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἔφημερίδας «Διδασκαλικὸ Βῆμα», τοῦ περιοδικοῦ «Δωδωναῖο Φῶς», τοῦ περιοδικοῦ «Ἐπιστημονικὸ Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» καὶ ἤδη ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1978 εἶναι συνεκδότης καὶ μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἔφημερίδας «Τὸ Ζαγόρι μας», στὴν ὁποία δημοσιεύει ἐργασίες του καὶ μὲ τὰ δημοσιογραφικὰ ψευδῶνυμο: «Κώστας Κουκούλης».

ΚΩΣΤΑΣ ΑΓΝΑΝΤΗΣ
(1887—1967)

Γεννήθηκε στὴν Ἀγναντα τῆς περιφέρειας Ἄρτης τὸ 1887, υἱὸς τοῦ Νάκου Παπαποστόλη, δηλαδὴ υἱὸς τοῦ παιδιοῦ τοῦ Παπαποστόλη. Εἶναι ἄγνωστο ποιὸ ἦταν τὸ ἐπώνυμο τοῦ Παπαποστόλη. Κατὰ τὴ σύνταξη τῶν μητρώων τοῦ χωριοῦ μας μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς περιφέρειας στὴν Ἑλλάδα (1881) ὁ ἀπογραφέας τῶν κατοίκων του δὲν πολυσκοτίστηκε τότε νὰ τὸ ἀναζητήσει. Πρόσθεσε στὸ βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης του τὸ δ ὀ π ο υ λ ο ς κι ἔτσι ὁ Νάκος τοῦ Παπαποστόλη φερόταν ἀπὸ τότε Γιάννης Παπαδόπουλος.

Μά, ἔλα τώρα, πού στὴν Ἑλλάδα τὸ ἐπώνυμο Παπαδόπουλος ἀφθονεῖ! Παπαδοπουλαῖοι καλοὶ καὶ κακοὶ δὲν ἦταν λίγοι καὶ στὸ Στρατὸ καὶ πολλές φορές συνέπιπτε νὰ ὑ-

πηρετοῦν σ' αὐτὸν κι ἄλλοι Κωστάδες Παπαδόπουλοι, συχνὰ μὲ τὸν ἴδιο βαθμὸ καὶ μὲ τὸ ἴδιο πατρῶνυμο. Τρέχα νὰ ξεκαθαρίσεις γιὰ ποιὸν πρόκειται ὅ,τι λεγόταν καὶ γραφόταν.

Κι ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ κακὸ ἢ ψυχὴ σου πήγαινε στὴν Κούλουρη! "Ἄσε τὴν εἰσπραξη συγχαρητηρίων ὅταν αὐτὰ ἀνήκαν σ' ἄλλον.

Τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ

Κώστας Ἀγνάντης

ἐπωνύμου τοῦ ὁ Κώστας Ἀγνάντης τὴν πήρε ὅταν ὑπηρετοῦσε στὴ Θεσσαλία σὰν στρατιωτικὸς γιατρός. Κάποιος συνάδελφός του, ὀνόματι Σαράντης, τοῦ ὑπέδειξε γιὰ ἐπώνυμο τοῦ χωριοῦ του "Ἀ γ ν α ν τ α — Ἀ γ ν ἄ ν τ η ς Ὁ μακαρίτης ζητοῦσε γιὰ ἐπώνυμο ἓνα δισύλλαβο κι ὄχι μακαρονίστικο καὶ τὸ ἐπέτυχε.

Ὁ Κώστας Ἀγνάντης ἔμαθε τὰ στοιχειώδη γράμματα στὸ χωριό του καὶ τελείωσε τὸ Ἑλληνικὸ καὶ τὸ Γυμνάσιο στὴν Ἄρτα. Ἐφοίτησε κι ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ Γιατρικὴ

Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1909 καὶ τὸ 1912 ἐπιστρατεύτηκε καὶ ὑπηρετήσε σὰν ἀνθυπίατρος. Θὰ πάρει μέρος στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους 1912—13 καὶ στὴ Μικρασιατικὴ Ἐκστρατεία. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου ἐγκαθίσταται στὰ Γιάννινα σὰν ὀφθαλμίατρος (εἰδικὲς σπουδὲς στὸ Παρίσι 1923 — 1924).

Ἀποστρατεύτηκε τὸ 1936 ὕστερα ἀπὸ ἐνδεκάμηνη φυλάκισή του καταδικασμένος ἀπὸ τὸ Στρατοδικεῖο γιὰτὶ ἀπηύθυνε κατὰ τὸ κίνημα τοῦ 1935 ὑβριστικὴ ἐπιστολὴ στὸν τότε Διοικητὴ τῆς VIII Μεραρχίας. Ἀνακλήθηκε στὸ στράτευμα κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο καὶ συνταξιοδοτήθηκε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ὑγειονομικοῦ.

Στὰ Γράμματα ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸ 1912 μὲ ἄρθρα, μελέτες, διηγήματα στὸν Ἠπειρωτικὸ καὶ γενικὰ τὸν Ἐπαρχιακὸ Τύπο. Εἶναι τῆς κατηγορίας τῶν Ἱατρῶν - Λογοτεχνῶν. (Νιρβάνας, Καρκαβίτσας, Σπρεάντζας, Μαμέλης, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.).

Καλλιέργησε μὲ ἐπιτυχία κυρίως τὸ ἠθογραφικὸ διήγημα, πού τὸ ἔδωσε κυρίως ἀπὸ τὶς στῆλες τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ὄχι λιγώτερο σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐπίδοσή του καὶ στὸ μυθιστόρημα.

Αὐτοτελῆ ἔργα του ἐδημοσίευσε τὰ :

Ματωμένη ἀνάσταση, μυθιστόρημα (1959), Ἐναρξη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Εἰκοσιένα, ἱστορικὴ μελέ-

τη (1960), Λογής · λογιῶν, διηγήματα, (1961), Ἀγνή Γαλανοῦ, μυθιστόρημα (1964) καὶ ἄλλα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΗΣ Ε. ΤΣΙΑΤΗΣ

Ἀπὸ πατέρα ποῦ εἶδε τὸ φῶς καὶ μεγάλωσε στὴ Σωτήρα τῆς Δερόπολης καὶ μάνα Κατω - Λαβδανίτισσο, γεννήθηκε τὸ 1920 στὴν Κάτω Λάβδανη τοῦ Πωγωνίου. Ἐκεῖ τέλειωσε τὸ Δημοτικὸ Σχο-

Βασίλης Τσιάτης

λεῖο. Δεκαπεντάχρονος ξενητεύτηκε στὸν Πειραιᾶ ὅπου δούλεψε ὑπάλληλος σὲ ἀρτοποιεῖα. Σὲ ἡλικία 19 χρονῶν πρωτοπῆγε στὸ Νυχτερινὸ Γυμνάσιο τῆς ΧΑΝ Νέας Κοκκινιάς καὶ ἀκολούθως στὸ Νυχτερινὸ Γυμνάσιο τοῦ Πειραιᾶ. Ἐξακολουθώντας νὰ ἐργάζεται ὡς ἀρτοῦπάλληλος, ἐσπούδασε στὴν Πάντειο Ἀνωτάτη Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

Στὰ γράμματα πρωτοπαρουσιάστηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1957 στὶς σελίδες τῆς «Νέας Ἐστίας» μὲ τὸ λαογραφικὸ ἀφήγημα «Τὰ κάλαντα τοῦ Λαζάρου». Ἀπὸ τότε κατὰ καιροὺς δημοσιεύτηκαν διηγήματά του: στὸ

ἴδιο περιοδικό, στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» καθὼς καὶ στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες «Βραδυνή», «Βῆμα» καὶ «Νέα».

Τὸ πρῶτο του βιβλίο «Πεζογραφήματα» σὲ συλλογὴ διηγημάτων, ἐκδόθηκε τὸ 1969. Ἀκολούθησαν τὰ «Σὰν γιατροὶ» τὸ 1973 καὶ «Τῆς Παναγιᾶς στοῦ Μακρυαλέξη» τὸ 1979, ἐπίσης συλλογὲς διηγημάτων. Ἐπόμενα ἦταν τὸ «Ἀρμενίζοντας στὴ Μεσόγειο» τὸ 1980 καὶ «Ἡλιόλουστη καὶ θαλασσοφιλητὴ χώρα» τὸ 1981 (μὲ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις καὶ τὰ δυὸ (Β' Βραβεῖο "Ἐνωσης Δημοσιογράφων καὶ Συγγραφέων Τουρισμοῦ Ἑλλάδος, μετὰ χρηματικὸ ἐπάθλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ). Τέλος ἐφέτος (1982) κυκλοφόρησε τὸ «Πειραιῶτικοι Παλμοὶ μὲ τέσσερις ἀναφορὲς στὸν Πειραιᾶ, τὴν κοσμογάπητη πολιτεία ὅπως τὴν ὀνομάζει.

ΜΑΝΘΟΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1906 στὸ χωριὸ τοῦ Ζαγοριοῦ Νεγάδες. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του μὲ δάσκαλο τὸν παπποῦ του Γεώργιο Β. Σωτήρη. Τὸ Γυμνάσιο στὴν Ἀθήνα. Γράφηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποφοίτηση καὶ τὴν ἐπ' ἀρκετὰ χρόνια ἀδιοριστία ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς φιλόλογος στὰ Γυμνάσια Πωγωνιανῆς, Ἰωαννίνων, Ἀθηνῶν καὶ ὡς Γυμνασιάρχης στὸ Γυμνάσιο Ἁγίας Τριάδος Ναυπλίας.

Ἀπὸ φοιτητῆς ἀσχολήθηκε μὲ τὴν

ιστορική και λαογραφική έρευνα: 1) Κριτική του «Μαξίμου Ιερομονάχου του Πελοποννησίου Λόγος Σηλιτευτικός κατά Διονυσίου του επίκληθέντος Σκυλοσόφου και τῶν συ-

Μάνθος Οικονόμου

ναποστησάντων αὐτῶ εἰς Ἰωάννινα ἐν ἔτει 1611 μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς ὑπὸ Δημητρίου Μ. Σάρρου Δ. Φ. Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου (Ἠπειρ. Χρονικά 1928) στὸ φροντιστήριον τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας Κων. Ἀμάντου καὶ 2) ὁ «Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου» στὸ Φροντιστήριον τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας Μ. Βολωνάκη.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν συνέχισε τὴ λαογραφικὴν ἔρευνα καὶ τρεῖς συλλογές του ἐβραβεύθησαν σὲ σχετικούς διαγωνισμούς τῆς Γλωσσικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν.

Δεκάδες μελέτες του ἐδημοσιεύθησαν στὰ περιοδικὰ «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» τῶν τόμων 1953, 1954, 1959,

1961, 1966, 1969 καὶ 1979 στὸ «Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» τοῦ 1980 καὶ στὶς ἐφημερίδες «Ἐθνικὸς Ἀγὼν» καὶ «Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν τῶν Ἰωαννίνων», «Ἠπειρωτικὸν Μέλλον» καὶ «Καθημερινή» τῶν Ἀθηνῶν, «Ζαγορισιὰκὰ Νέα» καὶ «Τὸ Ζαγόρι μας».

Ἀπ' τὶς μελέτες αὐτὲς ξεχωρίζουν :

1) «Διονύσιος Παπαρρούσης», 2) «Ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Χρηστοβασιλῆ», 3) «Γιάννης Γούναρης, ὁ Γιαννιώτης Σωτὴρ τοῦ Μεσολογγίου», 4) Κων)νος Ράδος, ὁ ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. 5) Χριστόδουλος Σαχίνης, ὁ Ἐθνομάρτυς καὶ 6) Νούτσος Κοντοδήμος ἢ Φύτρος.

Ἐκοθέντα ἔργα του :

1) «Ἀναγνώσταινα» (Δημοτικὸ τραγούδι) ἀνατ. Ἠπειρ. Ἔστιας, 1953.

2) «Μάνθος Οικονόμου, ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ». (Ἀνατ. «Ἠπειρω. Ἔστιας» 1959).

3) Γεωργίου Β. Σωτήρη, διδασκάλου ἐκ Νεγιάδων Ζαγορίου 1856 — 1943. «Ἀπομνημονεύματα» Εἰσαγωγὴ σημειώματα Μάνθου Κ. Οικονόμου 1974.

4) «Νεγιάδες» τὸ ἱστορικὸ χωριὸ τοῦ Ζαγοριοῦ. Μέρος α' 1977».

5) Γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Μάνας τῶν Ριζάρηδων — Ὁ Κώδιξ τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου Ζαγορίου — Ἐπιβαλλομένη ἱστορικὴ ἐπανόρθωσις ἀνακριθειῶν πανηγυρικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ 125 ἐτηρίδι καὶ δράσεως τῆς Ριζαρείου Σχολῆς 1844—1969.

6) «Εὐεργέτες - Δωρητὲς τῶν χω-

ρίων του Ζαγοριού μέχρι του 1940». («Μνημόσυνο αιώνιο» όπως σημειώνεται στη σελίδα 4).

Προσέτι δὲ ἐξεφώνησε καὶ πέντε ὁμιλίες ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν Ἐνόπλων Δυνάμεων Ἡπείρου κατὰ τὰ ἔτη 1952—1959.

Κρίσεις ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ ἔργα του.

Ὁ παιδαγωγὸς κ. Εὐρ. Σοῦρλας: «Οἰστρηλατούμενος ἀπὸ τὴν θέαν τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου ἐχάραξες μὲ τὰ κρινοδάκτυλά σου τὰ λογοτεχνικὰ ἀραβουργήματα τῶν πατριδογνωστικῶν ἐνοράσεών σου... ὡς οἰκονόμος συνεπῶς ἐξοικονόμησες διὰ τοὺς ἀναγνώστες... τίς προϋποθέσεις ὥστε νὰ μὴ μεταβληθοῦν σὲ θλιβεροὺς κοσμοπολίτες κ.ά.

Ὁ κ. Λέων Μελάς: «Σεῖς ὁ καθηγητής, πού διδάξατε τὰ ἑλληνικὰ νιάτα, διδάσκετε τώρα μὲ τὴν ἐργασία σας καὶ τοὺς Ἡπειρώτας ὅπως καὶ τοὺς Ἕλληνας».

Ὁ κ. Ἄλ. Μαμμόπουλος: «Εἶναι ἀνυπόκριτος ὁ θαυμασμός μου πρὸς τὸ μόχθο σας, μόχθο δεκαετηρίδων».

Ὁ κ. Ἰω. Νικολαΐδης: «...γιατὶ βλέπω συναδέλφους συνταξιούχους ἀπὸ καιρό, νὰ δείχνουν τέτοια ζωντάνια καὶ συγγραφικὴ δραστηριότητα πού θὰ τὴ ζήλευαν καὶ μακάρι νὰ τὴ ζήλευαν πολλοὶ νεώτεροι ἐν ἐνεργείᾳ συνάδελφοι...». «Ἐμπειρὴ καὶ δόκιμη γραφίδα». («Πρωϊνὸς Λόγος» Ἰωάννινα).

Ὁ κ. Τάκης Δάνο: «...ἄς φροντίζει νὰ διατηρεῖ ἀνθηρὸς καὶ ἀκμαῖες τίς δημιουργικὲς του δυνάμεις γιὰ τὴν ἐκτύπωση καὶ ἄλ-

λων παρόμοιων ἔργων».

Ὁ κ. Κώστας Λαζαρίδης, μετὰ τῶν ἄλλων:

«Εἶναι πολὺ γνωστὰ ἀπὸ τὰ ὡς τώρα πολλὰ καὶ ἀξιοπρόσεκτα πνευματικὰ του δημιουργήματα, πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σὲ διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδες. Ἰδιαίτερα ἔχει καταγίνει ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια μὲ μεγάλο πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό καὶ εὐσυνειδησία στὴν ἱστορικὴ διερεύνηση τόσο τοῦ Ζαγοριού, ὅσο καὶ γενικώτερα τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου. Ἐχει ἀναγνωρισθεῖ καὶ θεωρεῖται κατὰ γενικὴ ὁμολογία σὰν πολὺ προσεκτικὸς καὶ εὐσυνείδητος ἐρευνητὴς καὶ μελετητὴς τῶν ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν θεμάτων τοῦ τόπου μας» («Παρατηρητῆς» Ἰωαννίνων 1980).

Ὁ κ. Βασ. Κραψίτης: «...Μὲ ἀληθινὸ πάθος καὶ ἔρευνα καὶ μὲ σπάνια γιὰ τὴν ἐποχὴ μας πνευματικὴ ἀνιδιοτέλεια (δὲν εἶναι λίγοι οἱ Ἡπειρώτες συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους πρόθυμα ἐφοδιάζει μὲ στοιχεῖα, πού ἀποθησαυρίζει ἀπὸ ἔφημερίδες καὶ ἀρχεῖα τῶν Μεγάλων Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀθήνας). Ὁ Μάνθος Κ. Οἰκονόμου ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ του τὴν ἀξιόλογη συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ζαγοριού. Ἡ ἱστορικὴ του συνείδηση πού ἀγκαλιάζει τὰ παλιὰ καὶ τωρινὰ ἀπλώνει καὶ πέρα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἱστορία, μὲ θάρρα τὸν ἠπειρωτικὸ διαφωτισμό, τὴν ἠπειρωτικὴ εὐποιῖα, τὴν ἠθογραφία, τὴν γλωσσολογία καὶ ἄλλα...».

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΝΑΣΟΥΛΗΣ

(1907—1982)

Ο Δημοσθένης Γ. Νασούλης είχε γεννηθεί στα 1907 στο Γραμμένο των Γιαννίνων, όταν δὲ υπηρετούσε ὡς δάσκαλος στὴ Σκόπελο, τὴν ὁποία πολὺ ἀγάπησε, παντρεύτηκε Σκοπελίτισσα. Μοῦ ἔλεγε χαρακτηριστικά: Ἡ μισὴ ψυχὴ μου εἶναι στὴν Ἡπειρο καὶ ἡ ἄλλη μισὴ στὴ Σκόπελο.

Ο Δ. Γ. Ν. εἶχε διαβάσει πολὺ, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν του τὰ μεταλαμβάνευσεν τοὺς μαθητὲς του καὶ τ' ἀποτύπωνε σὲ βιβλία.

Στὰ 1950 ἔκδοσε τὰ βιβλία «ΣΚΟΠΕΛΟΣ. Ἡ ἀρχαία Πεπάρηθος», στὰ 1963, σὲ συνεργασία μὲ ἄλλους δασκάλους, «ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΟΡΤΑΖΕΙ ΣΗΜΕΡΑ» καὶ στὰ 1980 τὸ «ΜΙΚΡΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΙΣ ΒΟΡΕΙΕΣ ΣΠΟΡΑΔΕΣ. Σκόπελος - Σκιάθος - Ἀλόνησος», τὸ ὁποῖο τιμήθηκε μὲ Β' βραβεῖο σὲ διαγωνισμοὺς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας τῆς Ἑνώσεως Δημοσιογράφων καὶ Συγγραφέων Τουρισμοῦ Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἐπίσης εἶχε δημοσιέψει πολλὰ ἄρθρα, διηγήματα καὶ ἄλλα κείμενα σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Δ.Γ.Ν. ἦταν τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἀγάπης του γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὴν παιδεία, τὴ Σκόπελο καὶ τὴν Ἡπειρο (βιβλία πρόλαβε νὰ τυπώσει μόνον γιὰ τὰ παιδιά, τὴ Σκόπελο καὶ, γενικότερα, τὴς Βόρειες Σποράδες). Καὶ σὰν τέτοιο ἀπόσταγμα ἔχει ὡς κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία τὸ ζῆλο καὶ τὸ μεράκι, τὴν ἔρευνα, τὴν κριτικὴν ἀξιολόγηση καὶ τὴ συστηματικὴν παρουσίαση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, τὸ λογοτεχνικὸ ὕφος καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ νεολαία — δὲν εἶναι δὲ τυχαῖο τὸ γεγονός δι: ἀφιερώνει τὸ βιβλίο του «ΣΚΟΠΕΛΟΣ» «στὴν εὐέλπιδα μαθη-

τικὴ νεολαία τῆς νήσου Σκοπέλου».

Ὁ Δημοσθένης Γ. Νασούλης ἦταν ἕνας ἄνθρωπος σεμνός, πρᾶος, καλόκαρδος, ποὺ σὲ σκιάβωνε μὲ τὸ διαρκὲς χαμόγελό του. Ποσὲ δὲν τὸν εἶχα ἀκούσει νὰ πεῖ κακὸ γιὰ κανένα. Πάντα εὑρίσκε μιά καλὴ κουβέντα γιὰ ὅλους, ἀκόμα καὶ γιὰ κείνους ποὺ τὸν εἶχανε πικράνει.

Ὁ Δ.Γ.Ν. ἀποδήμησε στὴς 25.3.1982, χωρὶς νὰ προλάβει νὰ δεῖ τυπωμένο τὸ τελευταῖο του βιβλίο (διηγήματα), ποὺ εἶχε ἤδη ἔτοιμο καὶ μάλιστα εἶχα τὴ χαρὰ νὰ διαβάσω τὰ χειρόγραφα του.

Αἰωνία αἴς εἶναι τῆ μνήμη σου κυρ-Δημοσθένη.
ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΣΟΥΛΙ

(ΑΠΟ ΣΕΛΙΔΑ 43)

γμάτων νὰ περικόψει καὶ νὰ περιορίσει — ἀπέραντη θὰ ἦταν διαφορετικὰ ἢ ἔκταση τῆς Ἱστορίας μας, — θὰ πρέπει παράλληλα ν' ἀποδώσει καλύτερα ἱστορικὴ δικαιοσύνη προβάλλοντας κοντὰ τοὺς ἐπώνυμους καὶ τοὺς ἀνώνυμους μεγάλους καὶ τονίζοντας ἰδιαίτερα γεγονότα ποὺ παρασιωπήθηκαν, ἐνῶ ὄχι μόνον δὲν ὑστεροῦσαν, ἀλλὰ καὶ ξεπερνοῦσαν κατὰ πολὺ ἄλλα ποὺ τονίστηκαν κατὰ κόρον καὶ φαντάζουν στὴν κορυφογραμμὴ τῆς Ἱστορίας μας ἐκεῖ ποὺ τὸ ἀνθρώπινο ἐνώνεται μὲ τὸ ὑπερκόσμιο, ἔτσι ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσει ἂν εἶναι ἔργα θνητῶν ἢ ἀθανάτων, δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ἐπουρανίων, ποὺ, κατὰ τὸν Κάλθο, ἔδωσαν τοὺς ἀνθρώπους «φρενῶν πτέρωμα» γιὰ νὰ ξεφεύγουν τὸ μέτρο καὶ νὰ κάνουν ἔργα εὐγενῆ, δύσκολα, θεάρεστα καὶ μεγάλα.

Χ. Σ. Γ.

ΜΕΣΕΛΕΔΕΣ (Μολογήματα τῶν πατέρων μας)

Α' ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΜΕΣΕΛΕΔΕΣ;

Σπειριά σιτάρι, σπειριά γταρί, σπειριά άραποσίτι! Γεννήματα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, παιδιὰ τῆς μνήμης. Ἔρχονται ἀπὸ τὸ βάθος τῶν αἰώνων καὶ κυλοῦν ἀπὸ τὰ γεροντικά χεῖλη προτοῦ τὰ σφραγίσει τοῦ θανάτου τὸ θαμπάκι καὶ τὰ σκεπάσει τοῦ τάφου τὸ χῶμα. Φτεροκοποῦν ἀπὸ τὰ χεῖλη στ' αὐτιά καὶ χάνονται στοῦ χρόνου τὸ ἀχνὸ σήσιμο.

Μεσελέδες, μουαμπέτι ἑλαφρό, ἀφήγη-ση χωρὶς ἀξιώσεις, πού ἀπλώνεται παν-τοῦ, στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο, σὲ πρόσωπα καὶ σὲ πράγματα.

Στοματικές παραδόσεις, πού μέσα σ' αὐ-τές σπιθίζει τὸ πνεῦμα. Συχνὰ συμπληρώ-ματα τῆς ἱστορίας.

Β' ΠΟΥ ΚΑΙ ΠΩΣ ΛΕΓΟΝΤΑΙ;

Στὶς μακρὲς χειμωνιάτικες ὥρες, πού ξεφυλλίζουν οἱ χωρικοὶ τὸ καλαμπόκι, με-σελέδες λένε. Χειμῶνα στὴν παρασιτιά, πού ξεφλουδίζουν τὸ ροδίθι, μεσελέδες λένε. Στῆς ἐκκλησίας τὸ χαγιάτι, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόλυση τῆς λειτουργίας, ὅταν τὸ πα-γούρι τοῦ ρακιοῦ φέρνει γύρω ἀπὸ στόμα σὲ στόμα στοὺς λαμπροφορεμένους χωρια-νοὺς καὶ ἐνῶ μασουλάνε τὰ κόλλυθα τοῦ μνημοσύνου, πάλι μεσελέδες λένε. Στὸ μύ-λο, πού περιμένουν ν' ἀλέσουν τὰ γεννή-ματα, στὸ μεσοχώρι: τὸ γλυκὸ ἀνοιξιάτικο θραδυνὸ τριγύρω - τριγύρω καθισμένοι στὰ πεζούλια οἱ γερόντοι, στοῦ νεκροῦ τὸ ξε-νύχισιμα, στὰ π ο γ κ α ν ἰ κ ι α καὶ στὰ ἐ π ι σ τ ρ ό φ ι α τοῦ γάμου οἱ συμπεθέροι, μεσελέδες λένε. Λένε μεσελέ-δες, κάθε πού θ' ἀδειάσουν ἀπὸ τῆς δου-λειᾶς τὸν πικρὸ μόχθο.

Γ' ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ;

Θέματα τῶν μεσελέδων εἶναι πρόσωπα καὶ πράγματα, ἡ θρησκεία, ἡ παιδεία, τὸ ἐμπόριο, οἱ πόλεμοι, τὸ ἔθνος, ἡ δουλεία καὶ ἡ ἀπελευθέρωση, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ οἱ δοξασίες τοῦ λαοῦ.

Ὁ μεσελὲς, ὁ λόγος ὁ φιλοσοφημένος, τὸ μολόγημα εἶναι πούλι πετούμενο πού δὲν γνωρίζει σύνορα, πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διαβατήριο γιὰ νὰ διαβῆ ἀπὸ τό-πο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

«Κίνησε ὁ Ρόθας κίνησε, μέσ' στὴ Βλα-χιά νὰ πάει».

Σπίθα ἀπ' τ' ἀσημένια πέταλα τ' ἀλό-γου καὶ ὁ μεσελὲς παρακολουθεῖ τὸν ταξι-διώτη καὶ γυρίζει καὶ γυρίζει: στοῦ χρό-νου τὸ διάβα.

(Ἀπὸ τοὺς Α' καὶ Β' τόμους «Ἡπει-ρος» τοῦ Ἄλεξ. Χ. Μαυμοπούλου).

ΤΟ ΑΝΙΕΡΟ ΚΥΝΗΓΙ

Ὁ Κώστας Ἀγνάντης σ' ἓνα ἠθο-γραφικὸ τοῦ διήγημα μέ τὸν τίτλο «Ὁ Παπα - Βάσιος» δίνει ἀναγλυ-φικὰ τύπους χωρικῶν τῶν Τζουμέρ-κων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Παπα - Βάσιου. Θέμα τῆς συντρο-φιᾶς στὸ μπακάλικο - καφενεῖο τοῦ χωριοῦ ἦταν ὁ Παπᾶς καὶ τὰ κατορθώματά του. Ἀφηγητὴς ὁ Εἰ-ρηνοδίκης (Κατῆς)

«Τὰ βήματα ἀπομακρύνθηκαν· ὁ Μπαρμπαγιάννης διόρθωσε καλὰ τὴ φωτιά κι' ὁ Κατῆς συνέχισε:

—Ἐννοεῖται ὅτι ὄλ' αὐτὰ πού σᾶς εἶπα γιὰ τὸν Παπᾶ ἔφτασαν καμ-μιὰ φορά καὶ στ' αὐτιά τοῦ Δεσπό-

τη καὶ μάλιστα μὲ μιὰ ἀκόμα βαρύτερη καταγγελία: ὅτι τάχα ὁ Παπαθάσιος ἱερουροῦσε ἓνα πρωτὸ σ' ἐξωκκλήσι κι' ὅταν ἄκουσε, λέει, τὰ σκυλιά του ἀπ' ἐξω νὰ θγάζουν λαγὸ, παράτησε τὴ λειτουργία στὴ μέση, ἄρπαξε τὸ δίκανο πού τὸ εἶχε δίπλα ἀπὸ τὴν ἱερὰ τράπεζα καὶ μὲ τὰ ἄμφια ἔτσι ὅπως λειτουργοῦσε πετάχτηκε ἐξω ἀπ' τὸ παρακκλήσι γιὰ νὰ πιάση καρτέρι!..

—“Ἄμ αὐτὸς μάλιστα, διέκοψε ὁ Τελώνης μὲ τὸ μοῦσι καὶ τὴ μπερτα τὴν ἵπποτική πού δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὴν θγάλη ἀπὸ τὴν πλάτη του πίσω. Αὐτὸς ἦταν παπᾶς μὲ τὸνο καὶ μὲ ὀξεία!

Γελάσαμε ὅλοι.

Ὁ Κατῆς συνέχισε τὴν διήγησή του.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο μᾶς λέει ὁ Κατῆς, τὸ κυνήγημα δηλαδή τοῦ λαγοῦ μὲ τ' ἄμφια τὰ ἱερὰ δὲν τὸ φανέρωνε ὁ Παπαθάσιος: τῶχε μᾶλλον κρυφὸ. Κάτι ὅμως εἶχε μυριωθεῖ ὁ φίλος μου ὁ τηλεγραφετῆς καὶ μιὰ μέρα πού εἴμαστε οἱ τρεῖς γυρίζει ξαφνικὰ καὶ λέει στὸν Παπᾶ: Γιὰ πὲς μας ἀλήθεια Παπᾶ πῶς ἔγινε ἐκείνη ἡ ἱστορία μὲ τὸν λαγὸ στὸ παρακκλήσι πού σ' ἐκάλεσε σὲ ἀπολογία ὁ Δεσπότης;

Ὁ Παπαθάσιος αἰφνιδιάστηκε: στριφογύρισε λιγάκι κι' ὕστερα σὰν ἐπέμεινα κι' ἐγὼ ἄρχισε νὰ μᾶς λέει πῶς τὸν πρωτοῦποδέχτηκε τότε ὁ Δεσπότης, μὲ τὸν ἀντίκρουσε.

—Ἐσὺ εἶσαι ὁ περιβόητος Παπαθάσιος πού τόσα καὶ τόσα σου καταμαρτυροῦν; εἶπε ὁ Δεσπότης με-

ταχειρισθεῖς τὴν Εὐαγγελικὴ φράση.

—Ἐγὼ εἶμαι Δέσποτά μ'. Μὴ πιστεύεις ὅμως τὸν κόσμον Δέσποτά μ'; ὁ κόσμος εἶναι 'κακός' ἂν πιστεῦσα κι' ἐγὼ τί λέν γιὰ τὴ Σεβασμιότητά Σ', ἄκρη δὲ θᾶβρiska.

—Χαρτοπαίζεις, παπᾶ, καὶ παραμελῆς τὰ καθήκοντά σου ὡς ἱερέως μὲ τὸ κυνήγι. Δὲν τηρεῖς τὸ Σχῆμα σου, στοὺς γάμους γλεντοκοπᾶς σὰν κοσμικός, συνέχισε τὸ κατηγορητήριό του ὁ Δεσπότης.

Ὁ παπᾶς ἀπολογήθηκε τότε λέγοντας ὅτι κάποτε, θέβαια, παίζει καμμιά κοντσίνα: ἔ, σὰν στὸ χωριὸ πού εἶναι δὲν περνάει κι' ἡ ὥρα ἀλλοιῶς. Στοὺς γάμους γλεντάει: μὰ εἶναι ἔθιμο στὴν περιφέρειά του, μὲλις φᾶνε οἱ καλεσμένοι, ὁ παπᾶς πρῶτος ν' ἀνοίγη τὴ χαρὰ, ψέλλοντας «τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας Σου» καὶ τραγουδώντας ἔπειτα τὸ τραγούδι τῆς τάβλας «τὸν ἄγγελο φιλεύομε καὶ τὸ Χριστὸ κερνάμε».

—Κάποτε εἶν' ἀλήθεια, Σεβασμιώτατε παίρνω καὶ κάνα σχοινί: τὸ καλεῖ ἡ περίσταση. Ὅσο ὅμως γιὰ τὸ κυνήγι, κυνηγᾶω πάντα ὅταν εἶμαι ἐλεύτερος καὶ πάντα μαζί μὲ τὸν γυιό μου τὸν Χριστάκη. Μὰ αὐτὸ ὅμως δὲν πιστεύω, Δέσποτά μ' νὰ πειράζ' τ' παπαδοσύνη;

Ἐν συνεχείᾳ ὁ παπᾶς ἀπολογήθηκε γιὰ τὴ θαραῖα κατηγορία τοῦ παρεκκλησιοῦ.

Τὸν εἶχαν καλέσει, λέει νὰ διαβάση μιὰν εὐχὴ σ' ἓνα ἀλώνι γεμάτο ἀπὸ θαιμωνιὲς σιτάρι. Σὰν θᾶβγαίνα ὅξω ἀπ' τὸ χωριό, πῆρα καὶ τὸ

γυιό μου τὸν Χριστάκη μὲ τὰ σκυλιά, νὰ θγάλουν κάνα λαγό.

—Τὴν ὥρα, Σεβασμιώτατε, ποῦχα θάλ' τὸ πετραχείλι κι' ἄρχισα τὴν εὐκή, ἄκουσα τὰ σκυλιά πὺ κλαφούναγαν· εἶχαν πιάσει τορό. Πάτ! πετάχτηκα τότε ἀπ' ἐκεῖ πὺ διάβαζα καὶ σὲ λίγο εἶδα πὺ πέρα νὰ προσπερνάει σ' ἓνα μονοπατάκι ὁ λαγὸς τρεχάτος, κυνηγημένος ἀπ' τὰ σκυλιά πὺ ἀκούονταν πὺ πίσω. Κι' ὅταν ὕστερ' ἀπὸ λίγο φάνηκε ὁ γυιός μου, τούτη μόνον ἔκαμα τὴν παράβαση, Σεβασμιώτατε· διέκοψα γιὰ μιὰ στιγμή τὸ διάβασμα καὶ τοῦ φώναξα: Νά! ἀπὸ κεῖ δὰ πέρασ' ὁ λαγὸς καὶ συνέχισα τὸ διάβασμά μ' αὐτὸ ἦταν ὄλο!

— Παπαβάσιο, διέταξε ὁ Δεσπότης· ἀπὸ σήμερα θ' ἀφοσιωθῆς ἀποκλειστικὰ στὸ ἔργο σου, στὴν παπαδοσύνη σου, στὴν ἐνορία σου, στὴν ἐκκλησία σου· θὰ πάψης καὶ τὸ κυνήγι.

—Τ' εἶπες, Δεσπότη μου; νὰ κόψω τὸ κυνήγι; αὐτὸ π' δὲ γίνεται ἀπ' τὴν παπαδοσύνη θγάζω δὲ θγάζω πεντακόσιες δραχμὲς τὸ χρόνο· ἀπ' τὸ κυνήγι μοναχὰ ἀπ' τὰ κουνάθια θγάζω διπλᾶ καὶ τριπλᾶ. "Αν εἶν' καὶ μοῦ κόψης τὸ κυνήγι, πάρε καὶ τὸ καμπλάφι σου κι' αἶε στὸ καλό σ!

Καὶ τοῦτα εἰπὼν· προσέθεσε ὁ Κατῆς, ἀπίθωσε τὸ καλυμαῦχι του ἀπάνω στὸ γραφεῖο τοῦ Δεσπότη. Ξαναμμένος δέ, ὅπως ἦταν ἀπ' τὴν ἀνάμνησι ἐκείνη τῆς ἀπολογίας του, στράφηκε ἔπειτα πρὸς ἐμένα ὁ Πα-

παβάσιος καὶ μοῦ λέει:

— Ξέρ'ς, Κατῆ μου, τί ἔκαμε μιὰ φορά, ἓνας ἄλλος κληρικὸς μετανοιωμένος πὺ τὸν ἔκαναν παπα; στάθηκε ὀρθὸς κοντὰ σ' ἓνα παλούκι κι' ἔβαλε τὴν κορφή τοῦ παλουκιοῦ ποῦταν καὶ λίγο μυτερὴ ἀνάμεσα ἀπ' τὸ καμπλάφι καὶ τὸ κεφάλ' του ὕστερα κουκούνησε ἀπότομα κι' ἀποτραβήχτηκε, κι' ἔτσι τὸ καμπλάφι ἔμεινε κρεμασμένο ἀπάνω στὸ παλούκι. Γύρισε τότε καὶ τοῦ εἶπε «οὔτε μὲ τὸ χεράκι μ' σ' ἔβαλα οὔτε μὲ τὸ χεράκι μ' σὲ θγάζω»!!

Φιλοσοφικὰ καὶ Καθητεχνικὰ Πορτραῖτα

(ΑΠΟ ΣΕΛΙΔΑ 44)

φικὸ ἔργο τοῦ Δάσκαλου Λαζαρίδη μὲ τὶς ἀρετές, πὺ ἔχει ὁ λόγος του εἶναι καὶ τὸ συλλεκτικὸ τοῦ ἔργο. Ἀπὸ τὴ Ζωή, τὸν Κόσμο, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ Φύση συγκέντρωσε ὅτι μπόρεσε μιὰ ζωή. Βότανα ἄγρια 1200, ἀνάλογα ὀρυκτὰ ἀπὸ τὸ θαυμαστὸ Βίκο καὶ τὴ ζαγορυσιακὴ χλωρίδα.

Δὲν ξέρω τί θὰ μείνει ἀπὸ τὸ Ζαγόρι μὲ τὶς προσπάθειες, πὺ κάνουν ἐπίσημοι κι ἀνεπίσημοι ἀσθμαίνοντες ἀναστηλωτές. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι γιὰ τὸ Ζαγόρι θὰ μείνει ὁ Λαζαρίδης, εἴτε θνητὸς εἴτε ἀθάνατος, καὶ τὸ Ζαγόρι «ἐν τῷ προσώπῳ» του.

α.χ.μ.

Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

Ἐκκλήση γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Καλαμᾶ

Πρὸς τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἑταιρεία

Ἀθήνα, 13 Νοεμβ. 1982

Κύριοι,

Στις 8.2.1975 πάρθηκε μιὰ ἀπόφαση ἀπὸ τοὺς τότε νομάρχες Ἰωαννίνων - Θεσπρωτίας ἐρήμην τοῦ Θεσπρωτικοῦ Λαοῦ, νὰ διοχετευθοῦν τὰ λύματα τῆς μεγαλοπόλεως Ἰωαννίνων ἀπευθείας εἰς τὸν πανέμορφο καὶ ἱστορικὸ ποταμὸ Καλαμᾶ, τὸν μοναδικὸ ἀκόμη πεντακάθαρο ποταμὸ τῆς Ἑλλάδας.

Μέσα ἀπὸ τὰ ἐσώκλειστα αὐτὰ ἔγγραφα καὶ δημοσιεύματα θ' ἀντιληφθεῖτε τὸ ἔγκλημα ποὺ πάει νὰ γίνῃ στὰ πρόθυρα τοῦ 21ου αἰῶνα τὴν ἐποχὴ ποὺ ὅλος ὁ κόσμος ἐπαναστατεῖ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς μολύνσεως τοῦ περιβάλλοντος, καὶ τὴν μὴ ρύπανση τῶν ποταμῶν καὶ τῆς Μεσογείου.

Ἄν τελικὰ τὰ λύματα τῶν Ἰωαννίνων ριχτοῦν εἰς τὸν Καλαμᾶ τότε ἐξήντα (60) χωριὰ ποὺ περιβρέχονται ἀπὸ τὸν ποταμὸ αὐτὸν θ' ἀναγκασθοῦν νὰ μετακινήσουν καὶ μετοικώντας αὐτὰ τὰ χωριὰ ὑπάρχει κίνδυνος καὶ αὐτὰ τὰ σύνορά μας μὲ τὴν γείτονα χώρα νὰ πάθουν ἀλλοίωση.

Ὅπως γνωρίζετε, ἡ Θεσπρωτία εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἄγονος περιοχὴ. Τὸ μόνο ποὺ τῆς χάρισε ἡ φύση εἶναι αὐτὸς ὁ πανέ-

◆ Γράφομε καὶ μᾶς γράφουν

◆ Στέλλομε καὶ μᾶς στέλνουν

μορφος καὶ γάργαρος ποταμὸς. Ἄς τῆς ἀφήσουν αὐτὴ τὴν κληρονομία ἀνέπαφη καὶ ἄς μὴν τῆς καταστρέψουν αὐτὴ τὴν πηγὴ ζωῆς.

Ἡ Ἡγουμενίσσα εἶναι ἡ εἴσοδος τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ Τουρισμὸς ποὺ κατεβαίνει εἰς Ἡγουμενίσσα καὶ διασχίζει τὸν Ἐθνικὸ Δρόμο πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ὅταν πέσουν τὰ λύματα εἰς τὸν Καλαμᾶ θὰ πρέπει νὰ φοράει ἀντιασφυξιογόνο μάσκα γιὰ νὰ διασχίσει αὐτὰ τὰ 100 χιλιόμετρα. Φανταστεῖτε τίς ἐπιπτώσεις εἰς τὸν Τουρισμὸ.

Τελειώνω τὸ γράμμα μου αὐτὸ μὲ τὴν παράκληση νὰ διαδωστῆ αὐτὸς ὁ φάκελος καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ σώσετε τὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν.

Ἄν συμβεῖ τὸ ἀντίθετο, τότε δὲν θὰ περάσουν πολλὰ χρόνια, καὶ θὰ σᾶς περιγράψω καὶ πάλι, ἂν ζῶ, τὴν νέκρωση αὐτοῦ τοῦ τοπίου. Θὰ νομίση κανεὶς ὅτι θὰ βρίσκεται σὲ σεληνιακὸ ἔδαφος.

Μετὰ τιμῆς

ΧΡΥΣΟΣΤ. Α. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

Ἐσώκλειστα: Λευκὴ Βίβλος Καλαμᾶ.

Ἄναστασιος Σακελλᾶριος καὶ Δημ. Καραστάθης

Ὁ Νεγαδιώτης Γυμνασιάρχης καὶ ἱστορικὸς ἐρευνητῆς κ. Μάνθος Οἰκονόμος ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὄσων γράφτηκαν

στο προηγούμενο τεύχος για τον 'Αναστάσιο Σακελλάριο συμπληρώνει με τ' ακόλουθα:

'Αγαπητέ κ. Πρόεδρε,

Θά μου έπιτραπή νά προσθέσω τά έξῆς για τὸ μαρτυρικὸ Γυμνασιάρχῃ 'Αναστάσιο Σακελλάριον, ὅπως τὸν ἀποκαλεῖτε στὸ Δελτίο τῶν μηνῶν Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου ἐ.ἔ. καὶ για τὸν μεγάλο Νεγαδιώτῃ 'Ἐθνικὸν Εὐεργέτῃν Δημήτριον Καραστάθῃν, για τὸν ὅποιον ὁ Γ. Κόνδης κάνει τὸ έξῆς ἀφιέρωμα στὸ βιβλίον του «Στοιχειώδης Γεωμετρία» (1842).

ΔΗΜΗΤΡΙΩ

ΚΑΡΑΣΤΑΘΗ

ΑΝΔΡΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΩΤΑΤΩ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΝΕΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΗ ΑΔΙΑΛΕΙΠΤΩ

'Ο Δημ. Καραστάθης κατὰ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Γ. Γεννάδιον (26 Σεπτεμβρίου 1842) εἶχε σκοπὸν νὰ ἀναμορφώσῃ ριζηδὸν τὸ Ζαγόρι «ἡ αἰτησίς μου αὕτη δὲν γίνεται μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ὑποχρεώσω ἐγώ, ἀλλ' ἡ πατρίς καὶ ἡ συνείδησίς των' διότι ὁ μόνος μου σκοπὸς ὡς καὶ ἡ μόνῃ μου ἐπιθυμία εἶναι: νὰ ἀναμορφώσω, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς ἐμέ, ριζηδὸν τὸ Ζαγόριον...».

1. 'Ο 'Αναστάσιος Σακελλάριος, διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Νεγᾶδων.

Κατὰ τὸν κ. Λαζαρίδῃ «'Ο Δάσκαλος τοῦ Γένους 'Αναστάσιος Σακελλάριος, ἡ Σακελλάριου «τὸ κεντρικὸ αὐτὸ σχολεῖο ἔγινε στὸ Κουκούλι κατὰ τὸ 1833... μόνάχα ὅμως ἕνα χρόνον διατηρήθηκε στὸ Κουκούλι τὸ Κεντρικὸ αὐτὸ ἀνώτερον Ζαγορίσιο σχολεῖο. Τὴν ἄλλη χρονιά ὁ πλούσιος Νεγαδιώτης Δημ. Καραστάθης προ-

θυμοποιήθηκε νὰ διαθέσει ὅλα τὰ ἔξοδα αὐτοῦ τοῦ Σχολείου... καὶ για τὸ λόγο αὐτὸ στὰ 1834 μεταφέρθηκε τὸ Κεντρικὸ αὐτὸ σχολεῖο στὶς Νεγᾶδες...».

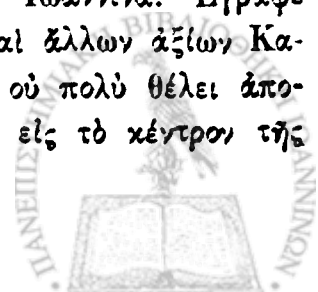
Καὶ κατὰ τὸν 'Αραβαντινὸν «'Αναστάσιος Σακελλάριος».

«Μετὰ τὴν ἐτήσιον ὁ εὐκαρπὸν διαρκειαν (ἴδῃλ. στὸ Κουκούλι) μετετέθη ἢ ἐπαρχιακὴ σχολὴ εἰς τὴν τῶν Νεγᾶδων κώμην, ὡς κεντρικωτέραν τῆς Ζαγοριανῆς περιοχῆς καὶ κυρίως διότι ὁ ἐν Βεσσαραβία ἐκ τῆς κώμης ταύτης ἑρμώμενος Εὐπατρίδης καὶ Εὐπορος Καραστάθης ἀνεδέχθη τὴν συντήρησιν τῆς σχολῆς ταύτης, ἥτις καὶ προήγετο διαχέουσα ἄφθονα τὰ τῆς παιδείας νάματα», ἀλλὰ για τέσσερες μόνον μῆνας λειτούργησε ἡ Σχολὴ αὕτη στὶς Νεγᾶδες, γιατί κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1834 ἀναγκάσθηκε ὁ 'Αν. Σακελλάριος νὰ μεταβῇ καὶ διδάξῃ στὰ 'Ιωάννινα».

2. Σύστασις Κεντρικοῦ Γυμνασίου στὴν Πόλη τῶν 'Ιωαννίνων.

'Ο Δημ. Καραστάθης κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1841—1842 νὰ συστήσῃ Κεντρικὸν Γυμνάσιον στὴν Πόλη τῶν 'Ιωαννίνων μὲ διευθυντὴ αὐτῆς τὸ 'Αν. Σακελλάριον.

Κατὰ τὴν ἐφημερίδα «Αἰών» 1841 Αὐγ. 17 «ὁ Κ. Καραστάθης πρὸς τοὺς ἄλλοις συντρέχει ἴδῃ πλουσίως εἰς ἔκδοσιν συγγραμμάτων, εἰς σύστασιν Γυμνασίου Κεντρικοῦ ἐν τῇ Πατρίδι αὐτοῦ. Διὸ προσεκάλεσεν ἐπὶ τούτῳ τὸν πολυμαθὴ Κ. 'Αν. Σακελλάριον μέχρι τοῦδε Καθηγητὴν τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς μεταβάνα κατ' αὐτὰς εἰς 'Ιωάννινα. Ἐγραψε δὲ νὰ γίνῃ ἐκλογὴ καὶ ἄλλων ἀξίων Καθηγητῶν, ὥστε μετ' οὐ πολὺ θέλει ἀποκατασταθῇ κάλλιστον εἰς τὸ κέντρον τῆς

Ἡπειρου Γυμνάσιον... ἄπειρα βιβλία ἐπεμφεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐκεῖ, μετακόμισε δὲ καὶ τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ βιβλιοθήκην χρησιμεύουσαν διὰ τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, κεντρικὸν Γυμνάσιον...».

Καὶ κατὰ τὴν ἐφημερίδα «Ἀθηνᾶ» 1842 Αὐγ. 1 «...τὴν σύστασιν κεντρικοῦ ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων Γυμνασίου φιλογενέστατα διώκει, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐξ ἄπαντος καὶ τοῦτο πραγματοποιεῖται». Ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα ἐρευνήσαμε δὲν μπορέσαμε νὰ μάθουμε γιὰ ποιὸς λόγους δὲν συστήθηκε αὐτὸ τὸ Γυμνάσιον στὰ Ἰωάννινα, οὔτε γιὰ τὰ βιβλία καὶ τὴ βιβλιοθήκην πὺν ἀπέστειλε ὁ Καραστάθης.

Μ' εὐχαριστίας

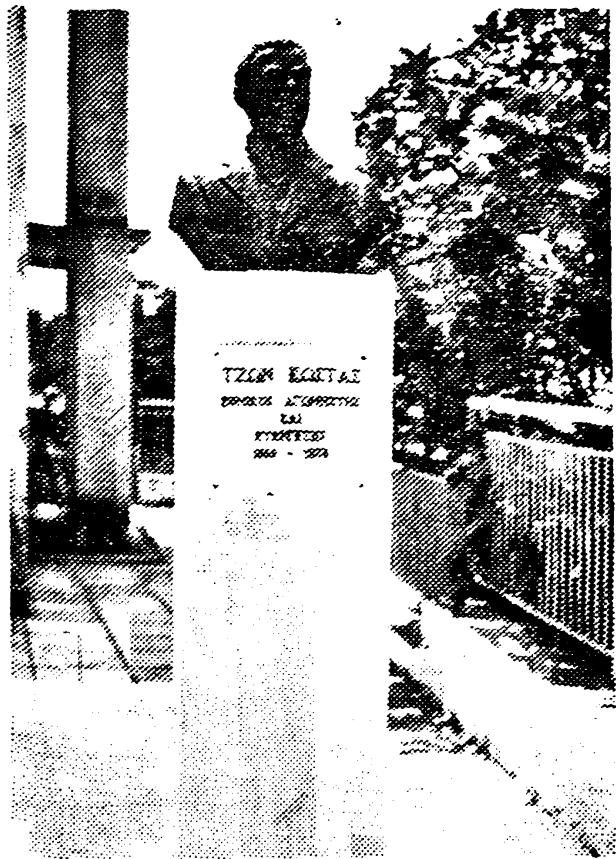
ΜΑΝΘΟΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Ἀθήνα: 12.12.82

Νότια Ἀφρικὴ καὶ Τζῶν Κώστα

Κύριε Πρόεδρε,

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρίας δημοσιεύθηκε, σὰν μνημόσυνο γιὰ τὰ 50 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, μιὰ σύντομη βιογραφία τοῦ ἀειμνήστου Τζῶν Κώστα. Σὰν συμπλήρωμα τοῦ βιογραφικοῦ αὐτοῦ σημειώματος, σᾶς γνωρίζω καὶ τὰ παρακάτω. Μὲ πρωτοβουλία τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἀπανταχοῦ Λειωτῶν κατασκευάστηκε ἡ προτομὴ τοῦ Τζῶν Κώστα καὶ τοποθετήθηκε σὲ περίοπτη θέση τῆς ἡκριτικῆς κοινότητος Λειᾶς. Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς ἐγίναν στίς 25.7.82, συνέπεσαν δὲ μὲ τὰ ἀποκαλυπτήρια καὶ ἄλλης προτομῆς τοῦ γενναίου συγχωριανοῦ μας ὑπόλοχαγοῦ Λάμπρου Βενέτη, πὺν σκοτώθηκε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1922 στὴν μεγάλη ἐξόρμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, στὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, μὲ σύντομη ἀνα-

Προτομὴ τοῦ Τζῶν Κώστα.
(Ἀρχεῖο Ἀντ. Βενέτη)

φορὰ στὴ ζωὴ καὶ δράσιν τῶν τιμωμένων Λειωτῶν, εἶχε τὴν τιμὴ νὰ ἐκφωνήσῃ ὁ ὑποφαινόμενος. Μίλησε ἐπίσης ὁ πρέσβυς τῆς Ν. Ἀφρικῆς στὴν Ἀθήνα κ. Πῆτερ Φιλούλ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπεκάλυψε τὴν προτομὴ τοῦ ἀειμνήστου Τζῶν Κώστα.

Μὲ τιμὴ

A. BENETHS

Πάθι γιὰ τὸ Σακελλάριο - Ἐρωτήματα καὶ Ἀπαντήσεις

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

Ὁ Γυμνασιάρχης κ. Ἐρμῆς Μουδόπουλος ἀναφέρεται στὰ περὶ τοῦ Ἀναστασίου Σακελλαρίου γραφέντα σὺν ὑπ' ἀριθ. 74—75 Δελτίο ἐπισημαίνοντας διαφωνία μεταξὺ τῶν κυρίων Κώστα Λαζαρίδου καὶ Ἀλεξ. Χ. Μαυμιπούλου σχετικὰ μὲ τὴν

πόλη στην οποία πέθανε και έτάφη ο μεγάλος Διδάσκαλος.

Το σημείωμα του κ. Μουδοπούλου έχει ως εξής:

ΤΕΚΟΥΤΣΙ ΚΑΙ ΓΑΛΑΖΙΟΝ

Ἀμφότεραι πόλεις τῆς Μολδαυίας, μεγάλης ἐπαρχίας τῆς νῦν Ρουμανίας.

Λόγου γενομένου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκ Βραδέτου Διδασκάλου Ἀναστασίου Σακελλαρίου, ἀνεγράφη ὑπὸ τοῦ Κ. Λαζαρίδου, ὅτι οὗτος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν εἰς Τεκούτσι «ὅπου ἦταν γιαιτρός διάσημος ὁ γυιὸς του Φίλιππος».

Ὁ πολυγραφώτατος Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας ἡμῶν κ. Ἀλέξανδρος Χ. Μαυμιόπουλος δηλοῖ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ Σακελλάριος «πηγαίνει σὲ Γαλάζι» ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένος ὁ ἰατρός υἱὸς του Φίλιππος καὶ γιὰ νὰ φανεῖ χρήσιμος ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση τοῦ «Ἑλληνομουσείου» ὅπως ὀνομαζόνταν τὸ Σχολεῖο τῆς μισοελληνικῆς ἐκείνης πόλης. Ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος τὴν 11η Δεκεμβρίου τοῦ 1865 ὕστερα ἀπὸ καταδρομὲς καὶ μαρτύρια δασκαλικοῦ ἔργου σαράντα πέντε χρόνων».

Καὶ ἤδη τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ποῦ ἀκριβῶς ἀπεβίωσε ὁ Ἀγ. Σακελλάριος; Εἰς Τεκούτσι ἢ εἰς Γαλάζιον πόλιν ἦτις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔσχεν ἐκδηλὸν ἑλληνικὴν χροιάν;

Ἀναμένομεν ἐπ' αὐτοῦ μίαν συγκεκριμένην ἀπάντησιν.

ΕΡΜΗΣ Θ. ΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ συνεργάτης μας Ἀλέξ. Χ. Μαυμιόπουλος μᾶς γράφει συμπληρωματικὰ τὰ ἐξῆς:

«Στὴ σύντομη σκιαγραφία, ὅπως ἐδήλωσα προλογικὰ, γιὰ τὸ μαρτυρικὸ Δάσκαλο Ἀναστάσιο Σακελλάριο, κατὰ τοῦ ὁποῦ ἐκδηλώθητε σαδιστικὴ ἢ μανία τῶν

προυχόντων τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἔκανε τὸ καλὸ νὰ μαθαίνει γράμματα τὰ παιδιὰ τους στὴ Ζωσιμαία, δὲν μποροῦσα νὰ παραπέμψω πρὸς ἐκτεταμένα σὲ πηγές.

Ὁ σύγχρονος τοῦ Σακελλαρίου Παναγ. Ἀραβαντινὸς (Βιογραφικὴ Συλλογὴ Λογίων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐκδόσεις Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν. Ἰωάννινα, 1960 σελ. 186—190) γράφει κατηγορηματικὰ.

α) Ποιοὶ ἔμεναν σὲ Τεκούτσι, β) Ποῦ ἐξασκοῦσε τὸ ἰατρικὸ ἐπάγγελμα ὁ υἱὸς τοῦ Δασκάλου Φίλιππος, καὶ γ) Ποῦ ἀπέθανε ὁ Σακελλάριος.

Σελ. 186 «...καὶ τοιοῦτον δίπλωμα (Φιλοσοφίας) λαβὼν (στὴν Ἀθήνα ὁ Σακελλάριος) μετέβη εἰς τὴν Μολδαυίαν κατὰ πρόσκλησιν τῶν γυναικαδέλφων του Ἀλεξίου καὶ Πέτρου Ἀναστασίου Ζαβαλέξη, ἀνδρῶν φιλοπατρίδων καὶ φιλομύσων, οἵτινες θαθύπλουτοι ὄντες ὁ ἔ μ ε ν ο ν ἐ ν Τ ε κ ο υ τ σ ῖ ῳ κ ω μ ο π ὀ λ ε ἰ τ ῆ ς Μ ο λ δ α υ ῖ α ς.

Σελ. 189—190:

«...Μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διεκπεραίωσιν τῆς δίκης (στὸν τελευταῖο διωγμὸς τοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα) ... κατὰ πρόσκλησιν τῶν ρηθέντων γυναικαδέλφων του, μετέβη, συμπαραλαβὼν καὶ τὴν συμβίαν του, εἰς Μολδαυίαν, ὅπου ἦν καὶ ὁ μόνος υἱὸς αὐτοῦ Φίλιππος, ἰατρός ἐκ τῶν διακεκριμένων ἐ ν τ ῆ ἰ π ὀ λ ε ἰ τ ο ῦ Γ α λ α ζ ῖ ο υ.

«...Ἀποχαιρετήσας τοὺς συγγενεῖς του ὁ Ἀναστάσιος (προφανῶς τοὺς γυναικαδέλφους του σὲ Τεκούτσι) κατήλθεν εἰς Γαλάζιον, ἵνα διὰ τῆς Γερμανίας διαβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα... Ἀλλὰ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, κατ' ἀτυχίαν, ἡ Μολδαυικὴ χώρα προσεβλήθη ὑπὸ τῆς βροστολογοῦ χολέρας, καὶ ὡς ἐκ ταύτης καὶ τοῦ ἐπελθόντος χειμῶνος, ἐνεκρίθη ἵνα διαμείνῃ ἐν τῇ

πόλει εκείνη μέχρι τοῦ ξαφούς καὶ ὅπως φανῆ ὠφέλιμος πρὸς τὴν νεολαίαν τῆς ἐκείσε φιλομούσου Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος, ἀνέλαθεν εὐχαρίστως τὴν ἐπὶ τὸ κα-
νονικώτερον διευθέτησιν τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνο-
μουσείου καὶ τὴν μετάδοσιν τῶν σοφῶν
παραδόσεών του εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀνωτέρα
τάξει κατατεταγμένους μαθητάς. Πάσων
δὲ πρὸ καιροῦ ἐκ χρονικῆς θρογγιτιδος,
ἀποτέλεσμα οὗσης τῶν πολυῶρων παρα-
δόσεών του καὶ δυσχερῶς πως ἀντέχων
εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ ψυχροῦ τῆς Μολ-
δαίας κλίματος, προσεδιήθη κατὰ τὸ τέ-
λος τοῦ Νοεμβρίου ὑπὸ νόσου ὀξυτάτης,
ἣ τις ἀφῆρεσε τὴν πολύ-
τιμον αὐτοῦ ζωὴν κατὰ
τὴν 11ην παρελθόντος Δε-
κεμβρίου (1865) ἐν τῇ ἡ-
μιελληνικῇ τοῦ Γαλα-
ζίου πόλει, ἣ τις πανδη-
μως καὶ θαρυπενθοῦσα
συνώδευσε τὸν πολὺ δα-
κρυγ νεκρόν του ἐν τῷ
τάφῳ...».

Αὐτὰ «ἔγραψε (ὁ Παναγιώτης Ἀρα-
βαντινός) ἐν Ἰωαννίνοις τὸν Μάρτιον τοῦ
1866».

1. Ἐν «Ἡπειρωτικῇ Ἐταιρείᾳ», ἔτος
Θ', τευχ. 71-72-73, Αὐγούστ. - Σεπτ. -
Ὀκτωβρίου 1982, σ. 59.

2. Ρουμανιστὶ GALATI.

3. Ἐν «Ἡπειρωτικῇ Ἐταιρείᾳ», ἔτος
Θ', τευχ. 74-75, Νοεμβρ. - Δεκεμβρίου
1982, σ. 27.

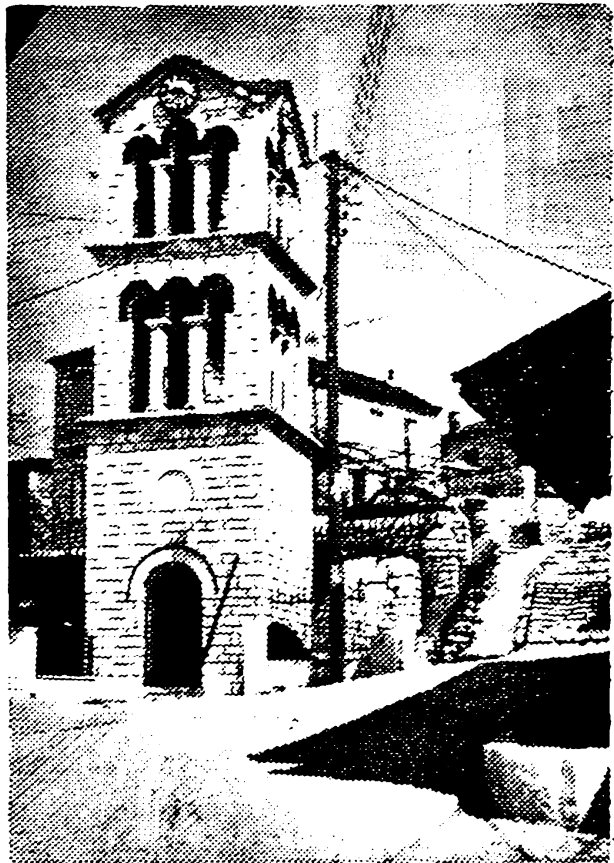
ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΕΥΠΟΪΑΣ

Μὲ ρωτοῦν διάφοροι — μὴ Ἡπει-
ρῶτες — συνεχίζεται ἄραγε τὸ φαι-
νόμενο τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐεργε-
σίας στοὺς μεταπολεμικοὺς και-
ροὺς;

Βέβαια οἱ μεταπολεμικοὶ και-

ροὶ δὲν εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς προ-
πολεμικοὺς καὶ περισσότερο μὲ τοὺς
καιροὺς τοῦ περασμένου αἰῶ-
νος.

Μετὰ τὰ δεινὰ τοῦ τελευταίου πο-
λέμου, καὶ σιγὰ - σιγὰ, τὸ βιοτικὸ
ἐπίπεδο τοῦ Λαοῦ μας ἔχει ἀνέβει.
Τὸ Κράτος ἔχει μπεῖ σὲ ποικίλες ἀρ-
μοδιότητες τῆς ιδιωτικῆς ἄλλοτε
πρωτοβουλίας καὶ ἔρχεται «ἀρω-

Καμπαναριὸ Ἁγίου Νικολάου Ζίτσας.
(Ἀρχεῖο Ἰωάν. Παπαπέτρου)

γὸ» καθὼς λέμε, ἂν δὲν εἶναι τὸ ἴ-
διο δημιουργὸς κοινωφελῶν ἔργων.
Ἔτσι δὲν ξαναφάνηκαν Μεγάλοι
Εὐεργέτες μὲ ἐντυπωσιακὰ ποσά.
Ἡ Ἡπειρος ὅμως οὐδέποτε ἔπαψε
νὰ θγάζει Εὐεργέτες. Σ' ἓνα μικρὸ
βιβλιαράκι μου μὲ τὸν τίτλο «Με-
ταπολεμικὰ Κληροδοτήματα καὶ
Δωρεαὶ» γίνεται ἀναφορὰ στὴν Ἡ-

πειρωτική Εϋεργεσία από τοῦ 1945 ὡς τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου ἐκείνου. (1971).

Ἄφειδώλευτα οἱ Ἑπειῶτες — καὶ οἱ σημερινοὶ — προσφέρουν στὴ Γενέτειρά τους, ὅπου ἔχουν ἀφήσει ἐκπατριζόμενοι ἐνέχυρο τὴν καρδιά τους ὅ,τι διαθέτουν καὶ μάλιστα ὅσοι δὲν ἔχουν κληρονόμους. Ἐξ ἄλλου οἱ πολυάριθμοι Ἀδελφότητες—ἀστερισμοὶ τῆς φιλοπατρίας τους βοηθοῦν σὲ κάθε κοινοτικὸ ἔργο.

Ἀφορμὴ στὶς σκέψεις αὐτὲς μᾶς ἔδωκε ἡ χειρονομία τοῦ γνωστοῦ Ζιτσαίου Ἱατροῦ κ. Ἰωάννη Παπαπέτρου, ποὺ μὲ δαπάνες του ἀνήγειρε τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ζίτσας σὲ παραδοσιακὸ ρυθμὸ μὲ ὠρολόϊ καθὼς καὶ ἐκκλησιαστικὸ Γραφεῖο στὸν περίβολο τοῦ Ναοῦ. Στὸ προηγούμενο Δελτίο συμπτωματικὰ πάλι γιὰ Ζιτσαῖο γιατρό, τὸ Γεώργιο Γύρα, Εϋεργέτη ἔγινε λόγος μὲ τὸ "Ἴδρυμα Σπαστικῶν καὶ Κωφάλαλων Παιδιῶν τῆς Ἑπείρου. Ἡ Ζίτσα μὲ τοὺς συγχρόνους Εϋεργέτες διατηρεῖ τὴν παράδοση, ποὺ τὴν ἐπροίκισε μὲ Σχολεῖα καὶ μὲ καθιδρύματα, στὰ ὁποῖα ὀφείλει τὴ φήμη καὶ τὰ σπουδασμένα τέκνα τῆς.

Ὁ λόγος λοιπὸν καὶ γιὰ τὸν Γιατρό καὶ ἄλλοτε πολιτευτὴ Ἰωάν. Παπαπέτρου. Δίκαια εἶναι τὰ ἐγκώμια, ποὺ τοῦ πλέκει τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Συμβούλιο γιὰ τὴν πλουσιόδωρη χειρονομία τῶν 2.000.000 δρχ. μὲ τὸ περίκοσμο ἀφιέρωμα στὴν ὁμορφὴ Ζίτσα.

α.χ.μ.

Ἄποστολές

Νέα Ἰωνία 9.7.82

Ἀγαπητέ μου κ. Πρόεδρε,

Σᾶς ἐσωκλείω γιὰ τὴν Ἑταιρεία ἀπὸ τὶς πολλὰς λαογραφικὰς μου συλλογὰς, τὶς ὁποῖες μέσα στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια, ἔγραψα γιὰ τὸ χωριὸ μου, μίαν, τὴν τελευταία.

Δυστυχῶς ὁμως, γιὰ λόγους οικονομικὰς, δὲν κατάφερα νὰ τὴν ἐκδώσω, ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ ποὺ εἶχα τυπώσει παλιότερα. Κι ἔτσι τὶς κρατῶ δαχτυλογραφημένες σὲ σύνολο σελίδων μεγάλου σχήματος 1350.

Ἄν βρίσκετε, ὅτι μπορεῖτε νὰ ἀσχοληθεῖτε μὲ αὐτὴ, μὲ τὸν τρόπο σας, μπορεῖτε μὲ εὐχαρίστησή μου νὰ τὸ κάνετε.

Θέλησα νὰ δώσω κι ἐγὼ μ' αὐτὴ τὸ «παρὼν» στὴ μεγάλη ποὺ καταπιαστήκατε ἐξόρμητη γιὰ τὴν Ἑπειρωτικὴ ἀξιοποίηση τῆς ἀγαπητῆς μας πατρίδας Ἑπείρου.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση
ΤΑΚΗΣ ΔΑΝΟΣ

Ἀπηχόσεις

8.11.1982

Ἀγαπητέ μου κ. Πρόεδρε,

Καθὼς σᾶς εἶπα καὶ σᾶς ἔγραψα καὶ ἄλλη φορά, σᾶς χαίρομαι καὶ σᾶς καμαρώνω γιὰ τὴν τόσο σημαντικὴ ἐργασία σας. Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἑταιρεία βρῆκε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ σημειώσῃ μίαν ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ δραστηριότητα. Τὸ πέρασμά σας ἀπὸ τὴ Διοίκηση τῆς Ἑταιρείας ἀφίνει κάθε μέρα ποὺ περνᾷ φωτεινὰ καὶ ἀνεπανάληπτα ἴχνη τῆς διάδοσής σας ἀπ' αὐτὴ. Μὲ τὴ φαντασία μου σᾶς καμαρώνω ὅλους σας ποὺ ἐργάζεσθε σὰν μέλισσες γιὰ νὰ φέρετε ζηλευτὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸ καλὸ τῆς

Ἡπείρου μας. Σᾶς παρακαλῶ προσφέρατε τοὺς θερμούς μου χαιρετισμούς σ' ὅλους τοὺς ἀγαπητοὺς συμπατριῶτες καὶ συνεργάτες σας.

Θὰ σᾶς στείλω σὲ λίγες μέρες καὶ κάτι ἄλλο, πὺν ἂν κριθεῖ κατάλληλο, ἄς ἴδει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ Δελτίου.

Μὲ ἐξαιρετικὴ ἐκτίμηση καὶ θερμότερους πατριωτικοὺς χαιρετισμούς.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΦΑΛΛΩΝ ΚΑΙ ΣΠΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ἄγ. Παρασκευῇ τῇ 10.10.82

Ἀγαπητὲ κ. Μαμμόπουλε,

Σᾶς εὐχαριστοῦμε θερμότερα γιὰ ὅσα γράψατε, σὺν ἐκκλήσῃ, στὸ ΔΕΛΤΙΟ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας». Μᾶς συμπαρυστέκεστε πολλαπλὰ κι' αὐτὸ ἢ Ἀδελφότητά μας ποτὲ δὲν θὰ τὸ λησμονήσει. Ἡ ὕλική ὑποστήριξη εἶναι ἀπαραίτητη, μὰ καὶ ἡ ἠθικὴ τὸ ἴδιο. Τὸ ἔργο μας εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολο, ἀλλὰ οὔτε στιγμὴ δὲ βάζομε μὲ τὸ νοῦ μας νὰ καταθέσουμε τὰ ὄπλα. Πῶς, ἀφοῦ ἡ ἀνάγκη ἐξακολουθεῖ καὶ εἶναι μεγάλη κι' αὐτὸ τὸ ἀναγνωρίζουν οἱ καλοὶ μας συμπατριῶτες καὶ σπεύδουν νὰ μᾶς βοηθήσουν; Ἐπεράσαμε ὡς τώρα τὰ δύο ἑκατομμύρια δρχ. σὴν πρώτη ἐκκλήσῃ μας. Βέβαια, τὸ ἔργο θὰ εἶναι πολὺ, πολὺ μεγαλύτερης δαπάνης, γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἀδελφότητά μας τώρα βρῖσκεται σὲ μιὰ φάση ἐντονης δραστηριότητος, μὲ κυριώτερο στόχο τὴν ἀπόδοσιν κάποιου Ἡπειρωτικοῦ Κληροδοτήματος πὺν ὁ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης ὑποσχέθηκε,

προφορικὰ καὶ γραπτὰ, νὰ διαθέσει ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ μας τὸ μεγαλύτερο μέρος.

Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μὲ τὴν ὑπόδειξή σας νὰ μὴ μπεῖ πινακίδα — ὅταν σὺν Θεῷ ολοκληρωθεῖ τὸ ἔργο — πού, σκληρὰ κι' ἀψυχολόγητα, θὰ ἐπιστημαίνει τὴν ἀναπηρία τῶν παιδιῶν. Ὅπωςδὴποτε κάποια ἄλλη ὀνομασία θὰ δοθεῖ.

Ἀκόμα θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε — μιὰ καὶ μᾶς ἔδωκε τὴν εὐκαιρία ἢ δική σας ὑπόδειξη — πῶς καὶ κάποιο ἄλλο — ἂν καὶ μακροπρόθεσμο — πρόβλημα μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἄς ποῦμε πῶς φτάνομε στὸ αἴσιο πέρας καὶ τὸ κτίριο ολοκληρώνεται καὶ ἐξοπλίζεται κατάλληλα. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ καὶ ὕστερα μπαίνομε στὴ σοβαρώτερη καὶ οὐσιαστικώτερη φάση. Πόρκεται γιὰ τὴν ἐπιλογή τοῦ ἔ ψ υ χ ο υ ὕλικου καὶ μ' αὐτὸ ἐννοοῦμε, ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ ἢ Διευθύντρια, τοὺς παιδοψυχιάτρους, τοὺς φυσικοθεραπευτὲς, τοὺς δασκάλους, τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικόν, ὡς τὸν κηπουρὸ καὶ τὴν τελευταία καθαρίστρια. Ἄν ὁ λ ο ι τους δὲν νοιώσουν τὴν ἰδιαίτερη ἀποστολή τους ἐκεῖ μέσα, ἂν ὅλοι τους δὲν διακατέχονται ἀπὸ μιὰ ἀπεριόριστη ὑπομονή κι' ἓνα πραγματικὸ ταλέντο σωστῆς διαπαιδαγώγησης καὶ στοργῆς, τότε τὸ ἔργο μας θὰ θεωρηθεῖ ἀποτυχημένο. Δὲν θέλομε νὰ κάνουμε ἀπαισιόδοξες προβλέψεις. Ἀντίθετα, πιστεύομε πῶς, ἂν τὸ ἔργο ολοκληρωθεῖ στὶς δικές μας μέρες, τοῦτο τὸν κατάλληλο ἔμφυχο ἐξοπλισμὸ θὰ τὸν ἐπιδιώξομε τὲ τὶς μεγαλύτερες δυνάμεις μας. Ἄν ἡ θητεία μας τελειώσει πρὶν ἀπὸ τὴν ολοκλήρωση, αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ σύσταση καὶ ἡ εὐχή πρὸς ὅσες μᾶς διαδεχθοῦν.

Καὶ πάλι: σᾶς εὐχαριστοῦμε πολὺ.

Ἡ «MANNA ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ»

Φώτ. Οικονόμου για τὸ Δελτίο	500	κὼς καὶ ὕλικῶς συμπαραστάτης	
Ὁ κ. Θωμᾶς Κατσάρης	200	τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας	2000
Ὁ κ. Βύρων Μπόζιος πέραν τῶν συνδρομῶν του ὡς Ἑταίρου για τὸ Δελτίο	600	Ὁ κ. Στυλιανὸς Τζοβάρης για τὸ Δελτίο	1000
Ὁ κ. Κων. Ἀθανασίου ὁμοίως	500	Ὁ κ. Θεόδ. Σακελλαρίδης για τὸ Δελτίο	700
Ἡ κυρία Ἀγγελικὴ Μπλιούρα — τὸ γένος Πανταζῆ για τὸ Δελτίο	1000	Ἡ κυρία Μάχη Παπαθεοχάρη ὁ- μοίως	500
Ὁ Καθηγητῆς - Συνεργάτης μας κ. Κώστας Καλογήρου πέραν τῆς συνδρομῆς του ὡς Ἑταίρου καὶ για τὸ Δελτίο	1000	Ὁ Λυκειάρχης κ. Χ. Σ. Γιάκης ἀπὸ Φιλιάτες για τὸ Δελτίο	500
Ἡ κυρία Μαρία Β. Μεγγλίδου ἐ- πὶ μονίμου βάσεως χορηγὸς τῆς Ἑταιρείας εἰς μνήμην τοῦ συ- ζύγου της Βασιλείου Μεγγλίδου	10.000	Ἡ κυρία Ἀλεξάνδρα Ζωΐδου ὁ- μοίως	1000
Ἡ κυρία Οὐρανία Στοφόρου για τὸ Δελτίο	1000	Ὁ κ. Κων. Πρίτσος ἀπὸ Ἀρίστη	500
Ὁ Συμβολαιογράφος - Λογογράφος ἀπὸ Κόνιτσα κ. Ἰ. Παπαϊωάν- νου για τὸ Δελτίο	500	Ὁ κ. Δημοσθένης Παπαδόπουλος ἀπὸ τὸ Βόλο, Πυρσογιαννίτης δίνοντας τὸ μηνιαῖο «παρῶν» του μὲ Δρχ.	250
Ὁ κ. Παν. Καζαντζῆς ὁμοίως	500	Ὁ κ. Χρυσόστ. Λαμπρίδης συμβο- λὴ στή δαπάνη ἐκτυπώσεως τοῦ Δελτίου	13.000
Ὁ δικηγόρος κ. Γρηγ. Κόκκορος ἀπὸ Ἰωάννινα για τὸ Δελτίο	1000	Ὁ κ. Κων. Βλαστὸς για τὸ Δελτίο	500
Ὁ Δάσκαλος κ. Φώτης Σαφαρίκας τακτικὴ συνδρομὴ για τοὺς σκο- ποὺς τῆς Ἑταιρείας	1000	Ὁ ἰατρὸς κ. Ἰωάν. Τζόγιας καὶ ἡ κυρία Εὐγενία Β. Σόμπολα τό- σο κοντά, χρόνια τώρα, στὸ ἔρ- γο τῆς Ἑταιρείας, ὁ ἰατρὸς εἰς μνήμην τῶν προσφιλῶν θείων του Βασιλείου καὶ Βασιλικῆς Μανδέλη	3000
Ὁ δικηγόρος Ἑταῖρος κ. Φάν. Πα- σπαλιάρης για τὸ Δελτίο	1200	καὶ ἡ κυρία Εὐγεν. Σόμπολα εἰς μνήμην τοῦ συζύγου της Βασι- λείου Σόμπολα	3000
Ὁ Ἐπίτ. Λυκειάρχης κ. Παντε- λῆς Οἰκονόμου για τὸ Δελτίο	1000	Ὁ Πανηπειρωτικὸς Σύνδεσμος Ν. Λαρίσης για τὸ Δελτίο	500
Ἡ κυρία Παγωνὴ Δεληδημήτρη για τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς	2000	Ὁ κ. Κων. Γέγιος ἀπὸ Γιάννινα, ὁμοίως	700
Οἱ κυρίες Ἀλεξάνδρα Δημητριάδου καὶ Αὐρηλία Κωστάκη - Δημη- τριάδου για τὸ Δελτίο	1000	Ὁ κ. Ἡλίας Μουνδρέας ὁμοίως	500
Ἡ κυρία Καλλιάνθη Κιτσάτη συ- νεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως συντρέ- χει τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	5000	Ἡ κυρία Μαρία Γ. Γιατράκου, ὁ- μοίως	500
Ὁ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστη- μίου κ. Βασ. Ι. Βαλαώρας ἠθι-		Ὁ δικηγόρος κ. Ἀθαν. Λέκκας τα- κτικὸς τῆς Ἑταιρείας χορηγὸς εἰς μνήμην τῆς Ναυτικῆς Βου-	

τυρά - Κυριακοπούλου	2000
Ο άρχαιος φίλος μας εκδότης τής «Φωνής του Πωγωνίου» κ. Χρ. Σακελλάριος από Βήσσαρη για τὸ Δελτίο	300
Η κυρία Μίνα Γεωργ. Πετροπούλου ἑμοίως	2000
Η συγγραφεὺς κυρία Μαίρη Νικολάου Βέη (BEES) για τὸ Δελτίο	500
Ο ἄλλος άρχαιος φίλος μας τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων ὁ κ. Μάνθος Βαλκῶνης ἀπὸ Δελβινάκι εἰς μνήμην τῶν γονέων του	3.300
Ο κ. Ἰωάν. Παπαβασιλείου για τὸ Δελτίο	500
Ο Βιομήχανος κ. Ἐλευθ. Μαντζίκας (MISKO) ὑποστηρικτῆς τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας καὶ παντός κοινωνοφελούς ἔργου	100.000
Ο κ. Ἄνδρ. Τρεμπέλας Ἀρχιμανδρίτης για τὸ Δελτίο	500
Ο κ. Ἰωάν. Οἰκονόμου εἰς μνήμην Γεωργ. Οἰκονομίδη	1000
Ο Ἐταῖρος κ. Πέτρ. Γεωργιάδης πέραν τῶν συνδρομῶν του για τὸ Δελτίο	400
Ο Γυμνασιάρχης κ. Ερμῆς Μουδρόπουλος ἑμοίως	500
Η Ποιήτρια κ. Χρυσάνθη Ζιτσαία για τὸ Δελτίο	500
Ο Ιατρός ἀπὸ τὰ Γιάννινα κ. Γεώργιος Βίκας ἑμοίως	1000
Ο κ. Δημ. Ζέρβας ἑμοίως	500
Ο Ὑποστράτηγος κ. Ἀπόστ. Ζαμπούλης, ἑμοίως	1000
Ο Δάσκαλος με κεφαλαῖο Δ κ. Σταύρος Γκατσόπουλος για τὸ Δελτίο	500
Ο κ. Τάσος Λαμπριδῆς ἑμοίως	1000

ΙΔΡΥΜΑ ΣΠΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο)

Παπασταύρου Ἰωάν. 1.000 δρχ., Γκασιτῆς Χρ. 300 δρχ., Παπαλάμπρου Ἄπ. 4.000 δρχ., Πραγμασιώτης Χριστόδ. 1.000 δρχ., Γάτσιος Μιχ. 500 δρχ., Παπαδάτου Οὐρανία 2.000 δρχ., Σάσση Ρίτα 2.000 δρχ., Τσολάκης Κων. 2.000 δρχ., Στούμπης Σωτ. 1.000 δρχ., Δάφλου Μαρία 3.000 δρχ., Ἰωαννίδου Φρόσω 3.000 δρχ., Κοντόπουλος Κων. 5.000 δρχ., Κουτσογιαννοπούλου 300 δρχ., Ζέρης Τηλέμαχος 1.000 δρχ., Σλήττα Κούλα 5.000 δρχ., Ἀλευράς Ἰω. 1.000 δρχ., Φίλιππας Νικ. 100 δρχ., Παπαδόπουλος Μιχ. 500 δρχ., Γιοβάνης Χρ. 2.000 δρχ., Μητσόπουλου Ἄγκη 3.000 δρχ., Μελάς Βασ. 1.000 δρχ., Μιχαηλίδης Κων. 500 δρχ., Μπαρᾶς Φώτιος 2.000 δρχ., Χαλδοῦρης Κων. 300 δρχ., Ἀναγνωστόπουλος Σωτ. 1.000 δρχ., Φέττας Γεώργιος 500 δρχ., Βασιλείου Κων. 200 δρχ., Ρίζος Σπ. 1.000 δρχ., Φραγκόπουλος Διαμ. 2.000 δρχ., Τζελάτη Βασιλική 50.000 δρχ., Μήτσου Ὀλγα 1.000 δρχ., Πελοποννησιακὸν Ἰδρυμα - Ναύπλιον 5.000 δρχ., Τσαγκῆς Γεώργ. 1.000 δρχ., Μέντζου Εὐανθία 2.000 δρχ., Καλογήρου Ἰωάν. 1.000 δρχ., Ρούκας Κων. 1.000 δρχ., Ρούκα Ἐλένη 1.000 δρχ., Δερδεμέξης Σολ. 1.000 δρχ., Σάρρος Γ. 1.000 δρχ., Καλλιῆδη Λουκία 2.000 δρχ., Οἰκονόμου Φώτ. 1.000, Ράδος Ἀναστ. 30.000 δρχ., Ράδου Ἀλεξάνδρα 10.000 δρχ., Χαλιγιάννης Ἰ. 1.000 δρχ., Βλαχάκη Πέπη 5.000 δρχ., Χατζῆ Καλλιόπη 10.000 δρχ., Κωνσταντόπουλος Γηργ. 2.000 δρχ., Γιωτόπουλος Θωμᾶς καὶ Λίτσα 5.000 δρχ., Κασσιῦ Ἀθηνᾶ 500 δρχ., Ἀποστόλου Σπύρος 2.000 δρχ.,

(Ἀκολουθεῖ)

